

EVROPSKA KOMISIJA

Brisel, 10.10.2012.

SWD (2012) 335

**RADNI DOKUMENT OSOBLJA KOMISIJE
IZVJEŠTAJ O NAPRETKU BOSNE I HERCEGOVINE U 2012.**

prilog uz

**SAOPŠTENJE KOMISIJE
EVROPSKOM PARLAMENTU I VIJEĆU**

Strategija proširenja i ključni izazovi 2012.-2013.

(CQM(2012) 600}

SADRŽAJ

<u>1. UVOD</u>	4
<u>1.1. Predgovor</u>	4
<u>1.2. Kontekst</u>	4
<u>1.3. Odnosi između EU i Bosne i Hercegovine</u>	5
<u>2. POLITIČKI KRITERIJ</u>	7
<u>2.1. Demokratija i vladavina prava</u>	8
<u>2.2. Ljudska prava i zaštita manjina</u>	15
<u>2.3. Regionalna pitanja i međunarodne obaveze</u>	21
<u>3. EKONOMSKI KRITERIJI</u>	24
<u>3.1. Postojanje funkcionalne tržišne ekonomije</u>	24
<u>3.2. Sposobnost suočavanja sa konkurentskim pritiskom i tržišnim snagama unutar Unije</u>	29
<u>4. EVROPSKI STANDARDI</u>	31
<u>4.1. Unutarnje tržište</u>	31
<u>4.1.1. Slobodno kretanje robe</u>	31
<u>4.1.2. Kretanje osoba, usluga i pravo poslovnog nastana</u>	33
<u>4.1.3. Slobodno kretanje kapitala</u>	36
<u>4.1.4. Carine i oporezivanje</u>	36
<u>4.1.5. Konkurencija</u>	38
<u>4.1.6. Javne nabavke</u>	38
<u>4.1.7. Zakon o intelektualnom vlasništvu</u>	39
<u>4.1.8. Zapošljavanje i socijalne politike, politika javnog zdravstva</u>	40
<u>4.1.9. Obrazovanje i istraživanje</u>	42
<u>4.1.10. Pitanja vezana za Svjetsku trgovinsku organizaciju (STO)</u>	44
<u>4.2. Sektorske politike</u>	44
<u>4.2.1. Industrija i mala i srednja preduzeća</u>	44
<u>4.2.2. Poljoprivreda i ribarstvo</u>	45
<u>4.2.3. Životna sredina i klimatske promjene</u>	47
<u>4.2.4. Transportna politika</u>	49
<u>4.2.5. Energija</u>	49
<u>4.2.6. Informacijsko društvo i mediji</u>	51
<u>4.2.7. Finansijska kontrola</u>	52
<u>4.2.8. Statistika</u>	53
<u>4.3. Pravda, sloboda i sigurnost</u>	54
<u>4.3.1. Vize, upravljanje granicama, azil i migracije</u>	54

<u>4.3.2. Pranje novca</u>	56
<u>4.3.3 Droge</u>	57
<u>4.3.4 Policija</u>	58
<u>4.3.5. Borba protiv organizovanog kriminala i terorizma</u>	59
<u>4.3.6. Zaštita ličnih podataka</u>	61
<u>STATISTIČKI ANEKS</u>	62

1. UVOD

1.1. Predgovor

Od marta 2002., Komisija je redovno izvještavala Vijeće i Parlament o napretku koji su postigle države regiona Zapadnog Balkana. Ovaj izvještaj o napretku uglavnom slijedi strukturu izvještaja kao i prethodnih godina. Izvještaj:

- ukratko opisuje odnose između Bosne i Hercegovine i Unije,
- analizira situaciju u Bosni i Hercegovini u pogledu političkih kriterija za članstvo,
- analizira situaciju u Bosni i Hercegovini na osnovu ekonomskih kriterija za članstvo,
- daje pregled sposobnosti Bosne i Hercegovine da provodi evropske standarde, odnosno da postepeno usklađuje svoje zakonodavstvo i politike sa *acquis*-em, u skladu sa Privremenim sporazumom/Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju i prioritetima Evropskog partnerstva.

Ovaj izvještaj obuhvata period od oktobra 2011. do septembra 2012.godine. Napredak se mjeri na osnovu donesenih odluka, usvojenih zakona i provedenih mjera. U pravilu, zakoni ili mjere koje su pripremljene ili čekaju usvajanje u parlamentu, nisu uzete u obzir. Ovakav pristup osigurava jednak tretman u svim izvještajima i omogućava objektivnu procjenu.

Izvještaj se zasniva na informacijama koje je prikupila i analizirala Komisija. Korišteni su mnogi izvori uključujući i priloge vlasti Bosne i Hercegovine i država članica EU, izvještaje Evropskog parlamenta¹, te informacije raznih međunarodnih i nevladinih organizacija.

Komisija je iznijela detaljne zaključke o Bosni i Hercegovini u posebnom saopštenju o proširenju², na osnovu tehničke analize koja je sadržana u ovom izvještaju.

1.2. Kontekst

Bosna i Hercegovina je potencijalni kandidat za članstvo u EU. Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju (SSP) je ratifikovan, ali još uvijek nije stupio na snagu. Na početku procesa konsultacija između predstavnika glavnih političkih partija, koji je započeo u decembru, evropske integracije su bile u fokusu. Desio se novi politički impuls, koji je bez miješanja izvana ojačao domaće vlasništvo nad političkim procesom. Ovaj impuls nije zadržan i političke nesuglasice unutar vladajuće koalicije su se pojavile mnogo prije lokalnih izbora u oktobru. Izgubljen je politički konsenzus koji je postojao i došlo je do zastoja u napretku prema EU. Tenzije povezane sa rekonstrukcijom vlasti na državnom nivou i u Federaciji nisu pogodovale napretku u provedbi presude u slučaju Sejdić-Finci. I dalje je kao neophodan prioritet potrebno da se politički predstavnici dogovore u vezi zajedničke vizije o opštem pravcu kretanja i budućnosti zemlje, te njene institucionalne strukture. Kako bi se ova vizija materijalizovala politički predstavnici Bosne i Hercegovine agendu EU treba da stave u centar političkog procesa i da sa političkih dogovora pređu na konkretne akcije.

---

¹ Izvjestilac za Bosnu i Hercegovinu je g-đa Doris Pack.

² Strategija proširenja i glavni izazovi 2012. -2013. (COM (2012) 600.)

Međunarodno prisustvo pod okriljem UN-a – Ureda visokog predstavnika (OHR) - postoji u Bosni i Hercegovini od 1995. Upravni odbor Vijeća za implementaciju mira (PIC) postavio je ciljeve i uslove koje je potrebno ispuniti za zatvaranje Ureda visokog predstavnika³.

Nakon razdvajanja mandata Specijalnog predstavnika Evropske unije (EUSR) od OHR-a, Evropska unija je ojačala svoju ulogu u zemlji u skladu sa odgovarajućim zaključcima Vijeća⁴. Pojačano prisustvo u kombinaciji EUSR i Delegacija EU u BiH postalo je instrument u komunikaciji prioriteta EU prema građanima i u provedbi ciljeva EU agende u ključnim područjima.

Dijalog o procesu proširenja na visokom nivou je u junu pokrenut u Briselu sa predstavnicima vlasti i političkih stranaka Bosne i Hercegovine. Svrha dijaloga jeste da se otpočne sa procesom objašnjavanja zahtjeva procesa pristupanja Evropskoj uniji kako sa tehničke tako i sa političke strane. I dalje kao prioritet ostaje da se između različitih nivoa vlasti riješi pitanje djelotvornog mehanizma koordinacije za preuzimanje, provedbu i izvršavanje zakonodavstva EU kako bi zemlja govorila jednim glasom o pitanjima EU i djelotvorno iskoristila pretpristupnu pomoć EU. Politički predstavnici zemlje su usaglasili zajedničke zaključke i mapu puta u evropskim integracijama kako bi se proveli zahtjevi vezani za stupanje na snagu SSP-a i za podnošenje kredibilnog zahtjeva za članstvo kako je definisano odgovarajućim zaključcima Vijeća. Prvi rok iz mape puta sa Dijaloga na visokom nivou nije ispoštovan: dogovoreni prijedlog koji je zasnovan na političkom konsenzusu u vezi izmjene Ustava, kako bi se osigurala usklađenost sa Evropskom konvencijom o ljudskim pravima (slučaj Sejdić-Finci), treba biti podnesen Parlamentarnoj skupštini. (*Vidi poglavlje 2.1 Ustav*)

Državni Ustav je sastavljen kao dio međunarodno dogovorenog Dejtonsko-pariškog mirovnog sporazuma 1995. godine. Njime je uspostavljena složena politička struktura sa vladama na nivou države, entiteta i Brčko Distrikta. Državni nivo obuhvata tročlano rotirajuće Predsjedništvo, Vijeće ministara (izvršna vlast) i dvodomnu Parlamentarnu skupštinu koja se sastoji od Predstavničkog doma (donji dom) i Doma naroda (gornji dom). Sudska vlast, uspostavljena Dejtonskim sporazumom, sastoji se od Ustavnog suda na državnom nivou, te Suda Bosne i Hercegovine i Visokog sudskog i tužilačkog vijeća koji su uspostavljeni naknadno.

Nakon 16 mjeseci političkog ćorsokaka nakon oktobarskih izbora 2010.godine, proces uspostavljanja izvršne i zakonodavne vlasti je završen uspostavljanjem državne vlasti u februaru. Uspostavljanje novog Vijeća ministara i usvajanje dva zakona ključna za evropske integracije, Zakona o državnoj pomoći i Zakona o popisu stanovništva i domaćinstava, na početku je unijelo novu dinamiku. U maju, nakon usvajanja državnog budžeta za 2012. godinu, došlo je do novog procijepa između stranaka vladajuće koalicije. Ovim je započet proces rekonstrukcije vlasti na državnom, federalnom i kantonarnom nivou. Uslijed političkih nesuglasica i trenutnih pravnih izazova, ishod ove rekonstrukcije i dalje je neizvjestan.

1.3. Odnosi između EU i Bosne i Hercegovine

---

³ Oni obuhvataju pet ciljeva: 1) Prihvatljivo i održivo rješenje pitanja raspodjele imovine između državnog i ostalih nivoa vlade, 2) Prihvatljivo i održivo rješenje pitanja vojne imovine, 3) Utvrđivanje konačnog statusa Brčko Distrikta, 4) Fiskalna održivost (koju promovira sporazum o metodologiji utvrđivanja stalnog koeficijenta za raspodjelu sredstava od indirektnog oporezivanja i uspostava državnog fiskalnog vijeća, te 5) Uspostava vladavine prava (što se ogleda kroz usvajanje Državne strategije za rad na predmetima ratnih zločina, Zakona o kretanju i boravku stranaca i azilu i Strategije za reformu sektora pravde), kao i dva posebna uslova: 1) potpisivanje Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju 2) stabilna politička situacija.

⁴ Zaključci Vijeća iz marta, oktobra i decembra 2011. i juna 2012.

Bosna i Hercegovina učestvuje u **Procesu stabilizacije i pridruživanja**. Privremeni sporazum (PS) se primjenjuje od jula 2008. Provedba Privremenog sporazuma (PS) u Bosni i Hercegovini je i dalje neujednačena. Zemlja i dalje krši PS zbog neusklađivanja sa Evropskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, kao i sa pravilima o državnoj pomoći. Usvojen je Zakon o državnoj pomoći, ali i dalje ostaje da se uspostavi Vijeće za državnu pomoć, usklađivanje sa principima EU o javnim preduzećima i sveobuhvatan popis programa državne pomoći. Potrebno je riješiti određene mjere koje su nedavno uvedene na entitetskom nivou u vezi zaštite domaćeg tržišta. Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju (SSP) su ratifikovale sve države članice EU, ali još nije stupio na snagu.

U okviru Procesu stabilizacije i pridruživanja, Bosna i Hercegovina i dalje sa EU konstruktivno učestvuje u Strukturiranom dijalogu o pravosuđu, sa plenarnim sjednicama održanim u novembru i julu. Proces je uspostavljen s ciljem daljnjeg konsolidovanja nezavisnog, djelotvornog, nepristranog i odgovornog pravosudnog sistema u skladu sa relevantnim standardima EU i *acquis*-em. Dijalog na visokom nivou pokrenut u junu je drugi forum za angažman na zahtjevima procesa integracije u EU.

Međuparlamentarni sastanak između predstavnika Evropskog parlamenta i članova Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine održan je u decembru 2011. Godine. U maju Radna grupa za Zapadni Balkan Odbora regija održala je sastanak u Sarajevu. Ukupni tempo reformi ostao je neujednačen. EU daje smjernice vlastima o prioritetima za reforme. Napredak u tim prioritetima podstiču i prate tijela uspostavljena Privremenim sporazumom. Održano je šest sastanaka privremenih pododбора i jedan sastanak privremenog odbora. Nadalje u maju 2012.godine je održan stručni multilateralni, ekonomski dijalog između Komisije, država članica EU i zemalja potencijalnih kandidata u kontekstu pretprijetnog fiskalnog nadzora.

Jedinstveni predstavnik EU - EUSR/Delegacija EU – nastavio je olakšavati politički dijalog i primjenjivati širok i uravnotežen set instrumenata namijenjen postizanju najvećeg mogućeg učinka poticaja Evropske unije. EU i dalje osigurava značajne resurse u Bosni i Hercegovini u okviru Zajedničke vanjske i sigurnosne politike i Zajedničke sigurnosne i odbrambene politike.

Mandat Policijske misije EU (EUPM) usmjeren je na borbu protiv organizovanog kriminala i korupcije. EUPM prati i ocjenjuje provedbu reforme policije i odgovornost, te pruža obuku u toku posljednjih 10 godina. Misija je službeno zatvorena 30. juna 2012.godine. EU ostaje posvećena jačanju vladavine prava u Bosni i Hercegovini kroz druge instrumente, uključujući ojačani Ured specijalnog predstavnika EU i Instrument pretprijetne pomoći (IPA).

Vojna misija EUFOR/Althea doprinijela je održavanju sigurnog okruženja u zemlji. U 2011, Savjet bezbjednosti UN je produžio mandat EUFOR-u do novembra 2012.godine. Operacija je rekonfigurisana i svedena na 600 vojnika od 1. septembra, sa naglaskom na izgradnju kapaciteta i obuku, a istovremeno je zadržala sredstva kako bi doprinijela kapacitetima vlasti Bosne i Hercegovine u zastrašivanju. Rezervne snage izvan zemlje će provoditi redovno izviđanje i obuku unutar zemlje.

Liberalizacija viznog režima za građane Bosne i Hercegovine koji putuju u Šengenski prostor je na snazi od decembra 2010.godine. Komisija je postavila nadzorni mehanizam za praćenje vizne liberalizacije kako bi se ocijenilo da li se reforme koje je zemlja uvela provode u skladu sa mapom puta za bezvizni režim i da li su održive. Ovo je dopunjeno mehanizmom upozorenja kako bi se spriječila zloupotreba. Komisija je Evropskom parlamentu i Vijeću u decembru 2011.godine predstavila svoj drugi izvještaj o nadzoru, a treći je usvojen u avgustu

2012.godine. **Sporazum o readmisiji** između Evropske unije i Bosne i Hercegovine je na snazi od januara 2008.

Po pitanju **zajedničke vanjske i sigurnosne politike (ZVSP)** Bosna i Hercegovina se u izvještajnom periodu, po pozivu, uskladila sa 39 od ukupno 70 relevantnih deklaracija EU i odluka Vijeća (usklađenost 56%).

Bosna i Hercegovina prima **finansijsku pomoć** u okviru Instrumenta za pretpristupnu pomoć (IPA). Delegacija EU u Bosni i Hercegovini je odgovorna za provedbu finansijske pomoći u državi. Državne vlasti su ostvarile mali napredak u uspostavljanju neophodne strukture za decentralizovano upravljanje fondovima EU (DIS). Još uvijek nije postignut dogovor u vezi sa zakonskom osnovom za operativnu strukturu, imenovanje neophodnih službenika za programe i usvajanje mape puta za decentralizovani sistem provedbe.

Provedba nacionalnih programa IPA-e za period 2007-2009 je u toku. U Višegodišnjem indikativnom planskom dokumentu (MIPD) za period 2011-2013 identifikovana su sljedeća tri prioriteta za pomoć IPA-e: podrška jačanju vladavine prava, jačanje kapaciteta i djelotvornosti javne uprave, te podrška društvenom i ekonomskom razvoju.

Nepostizanje dogovora između odgovarajućih aktera u zemlji u pogledu projekata koje treba finansirati u okviru nacionalnog programa IPA za 2012.⁵ odgodilo je završavanje programiranja u 2012.godini. Poteškoće koje su se pojavile za vrijeme programiranja ukazuju na potrebu za hitnim rješavanjem problema koordinacije pitanja vezanih za EU u institucijama na svim nivoima vlasti. Potrebno je hitno rješavanje problema koji se odnosi na jačanje mehanizama koordinacije za programiranje buduće finansijske pomoći EU i drugih pitanja vezanih za EU.

Provedba programa prekogranične saradnje za period 2007.-2009. između Bosne i Hercegovine i njenih susjeda Hrvatske, Crne Gore i Srbije je u toku.

Razvoj **civilnog društva** u Bosni i Hercegovini će i dalje biti podržan u okviru Programa za podršku civilnom društvu, sa naglaskom na jačanje kapaciteta državnih institucija i civilnog društva da se uključe u dijalog, jačanje lokalne demokratije i rješavanje ekoloških i pitanja vezanih za klimatske promjene.

Što se tiče učešća u **Programima EU** Bosna i Hercegovina učestvuje kao punopravna članica u Sedmom okvirnom programu za istraživanje, tehnološki razvoj i demonstracijske aktivnosti (FP7), te u mrežama COST i EUREKA. Bosna i Hercegovina je postala pridruženi član programa Kultura za period 2007.-2013. a pridružila se programu Evropa za građane. Jedna kontakt tačka je instrument za poboljšanje učešća građana u cijeloj zemlji u programima Kultura i Evropa za građane. Potrebno je dogovoriti mehanizam koordinacije u cilju uspostavljanja jedinstvene kontakt tačke koju bi potvrdili svi učesnici.

2. POLITIČKI KRITERIJ

U ovom poglavlju se razmatra napredak Bosne i Hercegovine u ispunjavanju Kopenhagenskih političkih kriterija, kojima se zahtijeva stabilnost institucija koje garantuju demokratiju,

---

⁵ Dodijeljena sredstva IPA-e za 2012. iznose 102,7 miliona eura. Ova sredstva uključuju i državni program IPA 2012. (84.8 miliona eura) koji će obuhvatiti projekte iz različitih oblasti, uključujući podršku pravosuđu, provedbi zakona, reformi javne uprave, obrazovanju, izbjeglicama i raseljenim licima i deminiranju.

vladavinu prava, poštivanje ljudskih prava i zaštitu manjina. Takođe se prati regionalna saradnja, dobrosusjedski odnosi sa državama koje su uključene u proces proširenja i državama članicama EU, te poštivanje međunarodnih obaveza, kao što je saradnja sa Međunarodnim krivičnim sudom za bivšu Jugoslaviju (MKSJ).

2.1. Demokratija i vladavina prava

Ustav

Dejtonsko-pariški mirovni sporazum je okončao rat (1992-1995) i donio mir Bosni i Hercegovini. Ustav Bosne i Hercegovine, sadržan u Aneksu IV Mirovnog sporazuma, uspostavio je složenu institucionalnu strukturu, koja je i dalje neučinkovita i različito se tumači. Komplikovan proces donošenja odluka doprinosi kašnjenju u provedbi strukturalnih reformi i smanjuje sposobnost zemlje da ostvari napredak u procesu pristupanja EU.

Kao prioritet potrebno je riješiti pitanje djelotvornog mehanizma koordinacije između različitih nivoa vlasti za prenošenje, primjenu i provedbu zakonodavstva EU kako bi se omogućilo zemlji da govori jednim glasom o pitanjima EU. Neki politički predstavnici dovode u pitanje sposobnost Bosne i Hercegovine da funkcioniše kao država i pozivaju da agenda EU na entitetskom nivou bude odvojena od države Bosne i Hercegovine.

Ustav Federacije podrazumijeva složene i skupe upravljačke strukture sa preklapanjima određenih nadležnosti između Federacije, kantona i opština. Ustav Bosne i Hercegovine sprečava građane, koji se ne izjašnjavaju kao pripadnici jednog od tri konstitutivna naroda (Bošnjaci, Srbi ili Hrvati), da se kandiduju za Predsjedništvo i Dom naroda Parlamentarne skupštine.

Privremeni Zajednički parlamentarni odbor je osnovan u oktobru 2011.godine, sa zadatkom da napravi izmjene i dopune Ustava Bosne i Hercegovine i Izbornog zakona kako bi bili u skladu sa Evropskom konvencijom o ljudskim pravima (ECHR) i presudom Evropskog suda za ljudska prava (ESLJP) u vezi diskriminacije građana na osnovu nacionalnosti. Interna mapa puta o evropskim integracijama s ciljem ispunjavanja uslova za stupanje na snagu Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju (SSP) i podnošenje kredibilnog zahtjeva za članstvo dogovorena je na sastanku Dijaloga na visokom nivou. Prvi rok postavljen u Mapi puta (31. avgust) za podnošenje zajedničkog prijedloga u vezi usklađivanja sa presudom Evropskog suda za ljudska prava u vezi presude u predmetu Sejdić-Finci slučaju, nije ispoštovan. (*Vidi poglavlje 1.2 – Kontekst 7*)

Na osnovu Dejtonsko-pariškog mirovnog sporazuma, međunarodna zajednica je i dalje prisutna u Bosni i Hercegovini. Visoki predstavnik je iskoristio bosnska ovlaštenja⁶ kako bi izdao tri odluke. Prva se odnosi na ukidanje zabrane visokom zvaničniku koja ga je sprečavala da se kandiduje na izborima i da učestvuje u vlasti, koju je Visoki predstavnik izdao u julu 2005.godine. Drugim dvjema odlukama Visoki predstavnik je ukinuo Odluku od 10. jula 2007. godine o oduzimanju putnih isprava pojedincima osumnjičenim za umiješanost u ratne zločine u i oko Srebrenice.

---

⁶ Na konferenciji održanoj u u Bonu u decembru 1997. godine Vijeće za provedbu mira je odlučilo visokom predstavniku ovlaštenja da smijeni s dužnosti zvaničnike koji ne rade u skladu sa Dejtonskim mirovnim sporazumom, te da nametne zakone koje smatra potrebnim ukoliko zakonodavna tijela Bosne i Hercegovine to ne učine.

U pogledu ispunjavanja preostalih ciljeva i uslova za zatvaranje Ureda visokog predstavnika (OHR), u martu je postignut politički dogovor na visokom nivou o principima za raspodjelu državne i vojne imovine. Ustavni sud je u septembru donio odluku kojom se reguliše raspodjela imovine, ali je to potrebno provesti. Nakon što je Upravni odbor Vijeća za provedbu mira u maju 2012, dalo saglasnost na odluku Visokog predstavnika da zatvori ured u Brčkom do 31. avgusta, Supervizor za Brčko je suspendovao svoj mandat. EU je otvorila ured u Brčkom kako bi se Brčkom olakšalo usvajanje reformi potrebnih za napredak na putu ka EU. EU je takođe otvorila ured u Mostaru i ojačala ured u Banja Luci.

Sveukupno gledano, postignut je mali napredak u usklađivanju sa presudom Evropskog suda za ljudska prava u predmetu Sejdić-Finci i uspostavljanju funkcionalnih i održivih institucija. Ostaje da se riješi pitanje uspostavljanja djelotvornog mehanizma koordinacije između različitih nivoa vlasti za prenošenje, primjenu i provedbu zakonodavstva EU, kako bi zemlja mogla govoriti jednim glasom o pitanjima EU.

Parlament

Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine je postigla određeni napredak u usvajanju zakona vezanih za EU. Parlamentarna skupština je usvojila dva ključna zakona vezana za EU⁷ i 20 kompleta izmjena i dopuna postojećeg zakonodavstva te odbacila 21 zakon. Kašnjenja u formiranju Vijeća ministara na državnom nivou nakon neslaganja unutar vladajuće koalicije, su ometali sposobnost Parlamentarne skupštine da efikasno usvaja zakonodavstvo. Saradnja između Vijeća ministara i Parlamentarne skupštine i dalje nije dovoljna.

Poslovnik Doma naroda i Predstavničkog doma još nisu izmijenjeni kako bi se uveo brzi mehanizam za usvajanje zakonodavstva vezanog za EU.

Postignut je određeni napredak u funkcionisanju Parlamentarne skupštine. Usvojena je reorganizacija Sekretarijata Parlamentarne skupštine čime su uspostavljena dva nova sektora u Sekretarijatu. Opšti nedostatak političke volje i dalje otežava učinkovitost rada Parlamentarne skupštine. Privremeno finansiranje institucija državnom nivou negativno se odrazilo na jačanje administrativnih kapaciteta Parlamentarne skupštine.

Sveukupno djelovanje parlamentarnih skupština na entitetskom nivou i dalje je zadovoljavajuće jer su odbori za evropske integracije više usmjereni na obaveze iz Privremenog sporazuma/SSP-a. Međutim, politički preustroj u Federaciji otežava funkcionisanje Parlamentarne skupštine.

U Federaciji BiH Parlamentarna skupština je organizovala tematsku sjednicu o evropskim integracijama. Funkcionisanje Parlamentarne skupštine je otežano zbog nedostatka sistemske koordinacije sa ostalim zakonodavcima u entitetu i naporima za uspostavljanje nove parlamentarne većine. Na rad parlamentarnih odbora su uticali česti nedostaci kvoruma i neadekvatan prostor.

U Republici Srpskoj Odbor za evropske integracije Narodne skupštine je saradivao sa Vladom u procjeni nivoa usklađenosti predloženog zakonodavstva. Završen je postupak imenovanja bošnjačkog zamjenika predsjedavajućeg Vijeća naroda.

---

⁷ Zakon o državnoj pomoći i Zakon o popisu stanovništva i domaćinstava

Dva entitetska parlamenta nastavila su blisku saradnju sa svojim vladama. Održana su tri zajednička sastanka odbora za evropske integracije državnog i entitetskih parlamenata.

Sveukupno gledano, Parlamentarna skupština BiH je ostvarila određeni napredak po pitanju usvajanja zakonodavstva iz oblasti EU. Kašnjenje s formiranjem Vijeća ministara BiH i neslaganja među strankama unutar vladajuće koalicije otežalo je zakonodavni proces. Potrebno je unaprijediti saradnju između entitetskih parlamenata, Parlamentarne skupštine BiH i Vijeća ministara kako bi se osiguralo koordinirano i harmonizovano usklađivanje sa zakonodavstvom EU na cijeloj teritoriji BiH.

Vlada

Nova vlast na državnom nivou (Vijeće ministara) je preuzela dužnost u februaru. Tročlano Predsjedništvo Bosne i Hercegovine i dalje se redovno sastaje. Predsjedništvo je usvojilo svoj prvi osmomjesečni plan rada, koji predviđa postavljanje strateških vanjskopolitičkih prioriteta, od kojih je jedan podnošenje zahtjeva za članstvo u EU. Na utvrđivanje vanjske politike i dalje utiču različiti stavovi unutar Predsjedništva Bosne i Hercegovine u vezi određenih ključnih pitanja.

Lideri šest političkih stranaka⁸ u decembru su postigli politički dogovor u vezi formiranja Vijeća ministara na državnom nivou, budžeta na državnom nivou za 2011. godinu i u vezi zakona vezanih za integraciju u EU. Kašnjenje u usvajanju državnog budžeta za 2011. godinu odgodilo je raspodjelu sredstava za pokrivanje otvorenih obaveza prema inostranim kreditima. Državni budžet 2012. godinu je usvojen tek u maju nakon čega je uslijedio raspad vladajuće koalicije.

Privremeno finansiranje, koje je do tada bilo na snazi, onemogućilo je odgovarajuće finansiranje institucija na državnom nivou potrebnih za približavanje Evropskoj uniji. To je posebno pogodilo Vijeće za državnu pomoć, Agenciju za prevenciju i borbu protiv korupcije, te pripreme za popis stanovništva i domaćinstava. (*Vidi Poglavlje 4.2.8 - Statistika*)

Predsjedavajući Vijeća ministara Bosne i Hercegovine imenovan je u januaru, a imenovanja ostalih članova Vijeća ministara završena su u februaru. Predsjedavajući Vijeća ministara je aktivnostima vezanim za integraciju u EU dao visoki prioritet. Vijeće ministara BiH je usvojilo Akcioni plan za rješavanje mape puta za evropske integracije, Akcioni plan za prevladavanje implikacije članstva Hrvatske u EU, Ekonomski i fiskalni program za 2012. i Globalni fiskalni okvir 2012-14 i 2013-2015.

Rekonstrukcija vlasti na nivou države, Federacije i kantona je započela u junu zbog razdvajanja stranačkih interesa unutar vladajuće koalicije. Rezultat tog procesa ostaje neizvjestan zbog političkih sporova i tekućih pravnih izazova.

Što se tiče planiranja politika, strategija razvoja i strategije socijalne uključenosti one su usvojene u Federaciji i Brčkom, ali trebaju biti usvojene na državnom nivou i u Republici Srpskoj. *Sveukupno gledano*, planiranje politika u Bosni i Hercegovini i dalje je otežano zbog nedostatka ažuriranih popisnih podataka. Pripreme za popis stanovništva su otežane zbog organizacijskih i finansijskih ograničenja. Provedba Zakona o popisu stanovništva, domaćinstava i stanova ostaje prioritet.

---

⁸ SDP, SDA, SNSD, SDS, HDZ BiH i HDZ 1990

Što se tiče koordinacije pitanja EU, Direkcija za evropske integracije (DEI) je ojačala svoju saradnju sa državnim i entitetskim parlamentima i vladama. Potrebno je i dalje jačati koordinacijsku ulogu Direkcije u vezi pitanja EU među svim nivoima vlasti. Kapacitet Direkcije za ocjenjivanje usklađenosti sa Privremenim sporazumom/SSP-om i dalje je slab, posebno zbog toga što je njen mandat ograničen na državni nivo i što se ne uključuju amandmani uvedeni u toku zakonodavnog procesa.

Vlada Republike Srpske često daje analize i mišljenja o nivou usklađenosti nacрта propisa sa *acquis*-em. Administrativni kapaciteti za praćenje zakona vezanih za EU su ostali zadovoljavajući. Bilo je malo koordinacije i saradnje sa Vijećem ministara na državnom nivou ili Vladom Federacije o usklađivanju zakonodavstva sa standardima EU.

Formiranje kantonalnih vlada u Federaciji je završeno i budžet za 2012. godinu je usvojen u devet od 10 kantona. Vlada Federacije je ojačala koordinaciju o pitanjima EU u ministarstvima uspostavljanjem jedinstvenog Ureda koordinatora i jedinica za evropske integracije u svim ministarstvima. EU koordinacija sa kantonalnim vladama uspostavljena je putem jedinice za evropske integracije u Generalnom sekretarijatu Vlade.

Brčko Distrikt je razvio proceduru za usklađivanje zakonodavstva sa *acquis*-em. Kancelarija za evropske integracije je i dalje nedovoljno kadrovski popunjena zbog zastoja u zapošljavanju u javnu službu.

Entitetsko zakonodavstvo je u velikoj mjeri u skladu sa Evropskom poveljom o lokalnoj samoupravi. Kantoni nisu uskladili svoje zakonodavstvo sa Federalnim zakonom o principima lokalne samouprave. Odluka Ustavnog suda iz 2010. o statutu Mostara treba da bude provedena. Kao rezultat toga, lokalni izbori se u oktobru neće održati u Gradu Mostaru.

Sveukupno gledano, postignut je mali napredak u unapređivanju funkcionalnosti i djelotvornosti na svim nivoima vlasti koje su i dalje pod uticajem rascjepkanog i nekoordiniranog kreiranja politika. Kašnjenje sa formiranjem Vijeća ministara BiH i politička neslaganja između stranaka vladajuće koalicije uzrokovali su kašnjenje po pitanju provedbe EU agende. Potrebno je usvojiti Razvojnu strategiju i Strategiju socijalne uključenosti na državnom nivou i u Republici Srpskoj.

Javna uprava

Mali napredak je postignut u području reforme javne uprave. Ured koordinatora za reformu javne uprave (Ured) je revidirao Akcioni plan iz 2006. iz okvira Strategije za reformu javne uprave (PAR), pružajući okvir za reforme u idućih pet godina. Proces reforme javne uprave nema potrebnu političku podršku. Postignut je mali napredak u jačanju administrativnih kapaciteta za pravnu harmonizaciju i provedbu *acquis*-a. Potrebno je riješiti pitanje finansijske održivosti javne uprave na svim nivoima.

U vezi sa imenovanjima u tijela na državnom nivou, imenovani su direktori Uprave za indirektno oporezivanje (UIO), Državne agencije za istrage i zaštitu (SIPA) i Ureda za veterinarstvo BiH. Ponovno su imenovani članovi Centralne izborne komisije. Još uvijek se čeka na imenovanja u nekim ključnim agencijama, a posebno u Regulatornoj agenciji za komunikacije, Vijeću za državnu pomoć, i Kompaniji za prenos električne energije (TRANSCO). Ove agencije još uvijek nemaju potrebne resurse i političku podršku da postanu potpuno operativane u skladu sa zahtjevima EU-a.

Zakon o državnim službenicima na državnom nivou je izmijenjen i dopunjen kako bi se omogućilo Agenciji za državnu službu da upravlja ličnim podacima državnih službenika i na taj način iskoristi informacioni sistem upravljanja ljudskim potencijalima. Nije bilo poboljšanja u procedurama zapošljavanja kako bi se osigurala primjena objektivnih i kriterija za zapošljavanje koji su zasnovani na zaslugama.

Sistemi državne službe su izmijenjeni na različite načine u cijeloj zemlji. U Federaciji su usvojene izmjene i dopune Zakona o državnoj službi, kojima je isti usklađen sa odlukama Ustavnog suda FBiH i osigurana usklađenost sa Bolonjskim procesom o priznavanju diploma. Republika Srpska je izmijenila i dopunila svoj Zakon o državnim službenicima, pojašnjavajući uslove za imenovanja i postavljajući dob za penzionisanje državnih službenika na 65 godina. Brčko Distrikt je pripremio niz izmjena i dopuna Zakona o državnim službenicima. Bilo je vrlo malo koordinacije između državnog nivoa, entiteta i Brčko Distrikta u pripremama izmjena i dopuna zakonodavstva kako bi se osigurao usklađeniji pristup.

Nakon odluke Ustavnog suda Federacije, izrađen je okvirni Zakon o usklađivanju zakonodavstva kantona. Usvajanje posebnih zakona o državnoj službi u dva kantona, koji nisu u potpunosti u skladu s okvirnim zakonom, doprinijelo je rascjepkanosti sistema državne službe i uspostavljanju zasebnih agencija za državnu službu na kantonalnom nivou.

Ombudsman Bosne i Hercegovine je podnio izvještaj UN i Parlamentarnoj skupštini Bosne i Hercegovine o stanju ljudskih prava u zemlji i o provedbi Zakona o zabrani diskriminacije. Nije provedeno nekoliko preporuka, npr. u vezi pravosuđa, pristupa informacijama i diskriminacije, zbog slabih kapaciteta za izvršavanje i nedostatka političke podrške. Smanjenje sredstava imalo je negativan utjecaj na funkcionisanje Ombudsmana.

Sveukupno gledano, u oblasti reforme javne uprave ostvaren je mali napredak. Revidiran je Akcioni plan iz Strategije reforme javne uprave, koji pruža okvir za reforme u narednih pet godina. Koordinacijske strukture na nivou entiteta i kantona i dalje nisu dostatne. Smanjivanje proračunskih sredstava otežalo je funkcioniranje Ombudsmana. Rascjepkanost i politiziranje i dalje otežavaju stvaranje profesionalne, odgovorne, transparentne i učinkovite državne službe, utemeljene na zaslugama i kompetentnosti.

Pravosudni sistem

U oblasti reforme pravosuđa ostvaren je ograničen napredak. Strukturirani dijalog o pravosuđu imao je pozitivan učinak na provedbu Strategije za reformu sektora pravde (SRSP) 2009-2013. Zahvaljujući većoj političkoj potpori, uspostavljena je bolja koordinacija planiranja među zainteresiranim stranama i izdvajanje adekvatnijih ljudskih i finansijskih resursa.

Visoko sudsko i tužilačko vijeće (VSTV) završilo je reviziju Zakona o VSTV-u. Nacrt izmjena i dopuna predviđa restrukturiranje VSTV-a u sudačko i tužilačko podvijeće, nove postupke zapošljavanja i sudački nadzor na imenovanjima u skladu s evropskim standardima neovisnosti i profesionalnosti.

Novi Zakon o sudovima Republike Srpske stupio je na snagu u maju i još nije usklađen sa Zakonom o VSTV-u. I dalje se traga za rješenjima u pogledu prerogativa Suda BiH i koordinacije između ove i drugih instanci u cijeloj zemlji, uključujući i usklađivanje sudske

prakse u krivičnim stvarima, u skladu s preporukama proisteklim iz Strukturiranog dijaloga. VSTV je koordinirao raspravu o tom pitanju.

I dalje postoje određeni nedostaci koji se odnose na *neovisnost i nepristrasnost*. Nastavljeni su politički napadi na pravosuđe na državnom nivou i neovisnost pravosudnog sistema još nije osigurana. Nacrti zakona kojima se ukida Zakon o sudovima u BiH i Zakon o Tužilaštvu BiH dostavljeni su Parlamentarnoj skupštini Bosne i Hercegovine u februaru, što nije u duhu suradnje dogovorene tokom Strukturiranog dijaloga o pravosuđu. Do maja, postupak usvajanja oba zakona je obustavljen.

Neovisnost je ugrožena i zbog fragmentiranosti budžeta. Federacija BiH, pravosudna profesionalna zajednica i mjerodavni organi vlasti razmatraju pitanje racionalizacije budžetskih nadležnosti. U 2011., ukupna finansijska sredstva dodijeljena za pravosuđe u Bosni i Hercegovini iznosila su 100 miliona eura, što predstavlja oko 0,79% BDP-a zemlje. Upravljanje predmetima, osobito ustupanje predmeta zbog pitanja kapaciteta i nedostatka ljudskih resursa u Federaciji BiH, ponekad je narušavalo načelo 'prirodnog suca'.

Što se tiče *odgovornosti*, Ured disciplinskog tužitelja je postigao rezultate u smanjenju broja neriješenih predmeta i povećanju broja disciplinskih postupaka. Disciplinski predmet koji se odnosi na bivšeg glavnog tužitelja BiH zaključen je u maju 2012. sporazumom o priznanju krivice. Upraznjena radna mjesta triju sudaca Ustavnog suda FBiH još uvijek nisu popunjena nakon više od tri godine.

U pogledu *efikasnosti*, bilo je izvjesnog napretka u rješavanju starih, neriješenih predmeta. VSTV je usvojio novi Pravilnik o vremenskim mjerilima za rad sudaca, stručnih suradnika i drugih zaposlenika u sudovima BiH, koji je znatno unaprijeđen u odnosu na prethodni. Postignuti su pozitivni rezultati u provedbi plana za smanjenje zaostataka u rješavanju starijih predmeta. Većina neriješenih predmeta (53% od ukupnog broja) još uvijek se odnosi se na naplatu komunalnih računa. VSTV je poduzeo korake kako bi se smanjio broj novih predmeta.

Daljnji napredak postignut je u razvoju informacijskog i komunikacijskog sistema u cijelom pravosuđu sa proširenjem sistema za upravljanje predmetima (CMS) na sudove i tužilaštva u cijeloj zemlji. Predsjednici sudova sve više koriste CMS za statističku analizu i strateške politike. Stranke u postupku imaju internetski pristup informacijama o predmetu, čime se postiže efikasnost i transparentnost, te sprečava gubitak dokumentacije. Strategija za brigu o korisnicima sudskih usluga primjenjuje se u cijeloj zemlji. Svi sudovi i tužilaštva imaju svoje web stranice. Centar za sudsku dokumentaciju osigurava internetski pristup prilično velikom broju sudskih odluka.

Dok je izvršena sveobuhvatna procjena potreba ulaganja u infrastrukturu sudova i tužilaštava u cijeloj zemlji, fizički uvjeti su poboljšani u nekoliko sudova na državnom i entitetskim nivoima. Zbog budžetskih ograničenja, mnoge pozicije koje je VSTV utvrdio u svojim odlukama o redovnim i dodatnim sucima nisu popunjene.

U dogovoru sa VSTV-om, Tuzlanski kanton planira ponovno otvoriti dva općinska suda u decembru, u skladu sa Zakonom o sudovima FBiH. Novi Zakon o sudovima donesen u Republici Srpskoj u decembru 2011. uključuje otvaranje osam novih osnovnih sudova nakon odobravanja potrebnih finansijskih sredstava.

Umjeren, ali stabilan napredak postignut je smanjenjem velikog zaostatka u rješavanju *predmeta ratnih zločina*. Provedba Državne strategije za rad na predmetima ratnih zločina ubrzana je prosljeđivanjem znatno većeg broja predmeta ratnih zločina sa državnog nivoa na

entitetske i Brčko Distrikt. U prvih šest mjeseci 2012., prosljeđeno je 127 predmeta. Postignut je dobar napredak zahvaljujući boljoj suradnji između sudova i tužilaštava Bosne i Hercegovine o konačnom rješavanju nadležnosti na temelju objektivnih kriterija.

Procesuiranje ratnih zločina na Sudu BiH je i dalje zadovoljavajuće. Nakon povećanja broja predmeta ratnih zločina koji su preneseni sa državne na druge instance, kantonalnim i okružnim sudovima potrebni su dodatni ljudski resursi i prostorni kapaciteti. Nedostatak istražnih kapaciteta, kao i ljudskih i finansijskih resursa na svim nivoima, i dalje predstavljaju probleme koje hitno treba rješavati.

Različite prakse u vezi s primjenom različitih krivičnih zakona između sudova na različitim nivoima i dalje predstavljaju problem. Imajući u vidu dva predmeta, koja su sada spojena, u postupku pred Evropskim sudom za ljudska prava, primjena različitih krivičnih zakona i dalje dovodi do izricanja neujednačenih kazni. Neophodna je bolja koordinacija između nadležnih instanci u pravosuđu Bosne i Hercegovine.

Broj procesuiranih predmeta ratnih zločina koji uključuju seksualno nasilje i dalje je nizak, posebice u entitetima i Brčko Distriktu. Potrebno je ubrzati aktivnosti na istrazi i procesuiranju ovih kaznenih djela i na zaštiti žrtava i svjedoka. I dalje nedostaje sveobuhvatan pristup poboljšanju statusa žrtava silovanja i seksualnog nasilja. Još uvijek nije usvojen državni program za poboljšanje statusa žrtava ratnih zločina koji uključuju seksualno nasilje.

Programi zaštite svjedoka i usluga podrške su neujednačeni, iako postoji određen napredak povezan s procesom prosljeđivanja predmeta ratnih zločina sa državnog na druge nivoe. Postojeći pravni okvir i dalje je neadekvatan i fragmentiran, te se u velikoj mjeri razlikuje između okružnih i kantonalnih sudova i tužilaštava.

Sveukupno, postignut je ograničen napredak u oblasti reforme *pravosudnog sistema*. Tokom Strukturiranog dijaloga o pravosuđu pokazan je konstruktivan stav prema potrebi sveobuhvatne reforme pravosuđa koja se temelji na preuzimanju odgovornosti domaćih vlasti u ovom procesu kao i u provedbi Strategije za reformu sektora pravde i Državne strategije za rad na predmetima ratnih zločina. Uvedene su daljnje mjere za smanjenje broja neriješenih predmeta, posebice komunalnih, ali ukupni zaostatak je i dalje veoma velik. Nedostatak istražnih kapaciteta i odgovarajućih resursa utječe na smanjenje zaostatka u rješavanju predmeta ratnih zločina. Neusklađena primjena krivičnih zakona u cijeloj zemlji i rascjepkanost organizacije i budžeta ostaju problemi koje treba rješavati. Politički napadi i dalje ugrožavaju neovisnost pravosuđa.

Anti-korupcijska politika

Bosna i Hercegovina je ostvarila ograničen napredak u borbi protiv korupcije, koja je i dalje široko rasprostranjena u javnom sektoru i javno-privatnom partnerstvu. Pravni okvir je u velikoj mjeri uređen, ali sankcije treba uskladiti u cijeloj zemlji. Korupcija i dalje utječe na sve sfere života, ekonomski razvoj i vladavinu prava.

Došlo je do kašnjenja u provedbi antikorupcijske strategije i akcijskog plana 2009-2014. Pravilnik kojim se uređuje ustrojstvo i struktura Agencije za prevenciju korupcije i koordinaciju borbe protiv korupcije donesen je u julu. Agencija još nije potpuno operativna. Antikorupcijske strategije su na snazi u oba entiteta i Brčko Distriktu. Uspostavljena su tri tijela koja su nadležna za sprečavanje korupcije, izradu i provedbu anti-korupcijskih strategija.

Usvojen je Zakon o sukobu interesa. Uvedene su izmjene i dopune kojima se regulira sudjelovanje javnih dužnosnika u odborima privrednih društava. Pravni propisi o sukobu interesa još nisu usklađeni u cijeloj zemlji. Osim toga, ispitivanje zakonitosti odluka o sukobu interesa nije u jednakoj mjeri zajamčeno na svim nivoima vlasti.

Kontrola financiranja političkih stranaka i dalje je slaba. Registracija političkih stranaka nije usklađena u cijeloj zemlji. Procesuiranje kršenja pravila stranačkog financiranja nije učinkovito. Centralna izborna komisija nastavlja izvještavati o izjavama o imovinskom stanju, ali porijeklo imovine se ne može provjeriti sve dok antikorupcijska agencija ne bude operativna. Nadležni tužilac rijetko postupa po lažnim izjavama, a zloupotreba prijave prebivališta za potrebe izbornih lista i dalje je ozbiljan problem.

Nezadovoljavajuća provedba zakona i problemi koordinacije između entiteta i dalje predstavljaju razlog za zabrinutost. I dalje je potrebno poduzimati mjere za provedbu preostalih preporuka koje je dala Grupa država Vijeća Evrope za borbu protiv korupcije (GRECO) u svom trećem evaluacijskom izvještaju.

Učinkovitost istrage, krivičnog gonjenja i osude u predmetima korupcije i dalje je na niskom nivou. Krivično pravne sankcije i krivično gonjenje su slabi i neučinkoviti. Proaktivna istraga zloupotrebe ovlasti u javnom sektoru je u ranoj fazi. Procesura se veoma mali broj slučajeva korupcije na visokom nivou koji uključuju javne dužnosnike. Potrebna je daljnja specijalizacija tužilaca i bolja koordinaciju s policijom. Broj pratećih sudskih postupaka u predmetima korupcije i dalje je nizak. Samo ograničen broj predmeta korupcije na visokom nivou rezultiralo je pokretanjem postupka. Nepotizam i dalje otežava profesionalan rad u cijelom javnom sektoru na svim nivoima vlasti. Pristup informacijama je i dalje nejednak. Zaštita osoba koje prijavljuju korupciju nije osigurana.

Korupcija u javnoj nabavci je široko rasprostranjena, što je zabrinjavajuće. Područja u kojima postoji izražen rizik od korupcije su izdavanje dozvola i javne službe, kao što su javno zdravstvo i obrazovanje.

Ukupno gledajući, Bosna i Hercegovina je još uvijek u ranoj fazi u borbi protiv korupcije. Korupcija i dalje prevladava u mnogim oblastima i predstavlja ozbiljan problem. Utvrđen je pravni okvir, ali politička volja za rješavanje problema i za poboljšanje institucionalnih kapaciteta i dalje je slaba. Potrebno je ubrzati provedbu strategije i akcijskog plana. Potrebni su stalni napor kako bi se ostvarili solidni rezultati proaktivne istrage, krivičnog gonjenja i osude korupcije na visokom nivou.

2.2. Ljudska prava i zaštita manjina

Poštivanje međunarodnih propisa o ljudskim pravima

U pogledu **međunarodnih instrumenata o ljudskim pravima**, Bosna i Hercegovina je ratificirala sve važnije UN-ove i međunarodne konvencije o ljudskim pravima. Načela Evropske konvencije o ljudskim pravima (ECHR) su ugrađena u Ustav Bosne i Hercegovine, čime se također osigurava supremacija ove Konvencije nad domaćim zakonodavstvom.

U velikom broju slučajeva odluke Ustavnog suda Bosne i Hercegovine nisu provedene, što je dovelo do toga da se predmeti podnose **Evropskim sudu za ljudska prava** (ECtHR) U toku izvještajnog perioda, Evropski sud za ljudska prava je donio presude u 39 predmeta u kojima je utvrđeno da je Bosna i Hercegovina prekršila prava zajamčena Evropskom konvencijom o

ljudskim pravima. Evropskom sudu za ljudska prava ukupno je podnešeno 423 nove predstavke od septembra 2011. čime je ukupan broj neriješenih predmeta 1433.

Mali napredak je postignut u **promicanju i provedbi ljudskih prava**. Potrebno je riješiti pitanje izvršenja preostalih odluka Doma za ljudska prava i Komisije za ljudska prava, što je sada u nadležnosti Ustavnog suda Bosne i Hercegovine.⁹

Sveukupno gledano, uspostavljen je pravni i institucionalni okvir za poštivanje ljudskih prava, a osnovni elementi međunarodnih propisa o ljudskim pravima ugrađeni su u pravni sustav. Provedba standarda ljudskih prava i dalje je neujednačena i obaveze u pogledu izvještavanja i dalje se ispunjavaju sa zakašnjenjem. Ostaje neophodno provesti presudu Evropskog suda za ljudska prava u predmetu Sejdić-Finci kako bi se ispoštovala Evropska konvencija o ljudskim pravima (*vidi Poglavlje 2.1 - Demokracija i vladavina prava - Ustav*).

Građanska i politička prava

Ustav Bosne i Hercegovine i Ustav Federacije BiH zabranjuju **smrtnu kaznu**. Iako postoji moratorij, odredba o smrtnoj kazni u Ustavu Republike Srpske i dalje je na snazi. Narodna skupština Republike Srpske je 2009. godine usvojila paket ustavnih promjena, uključujući i ovaj amandman, ali je usvajanje kasnije blokirano u zakonodavnoj proceduri. Relevantni član 11. (2) Ustava Republike Srpske mora biti ukinut u skladu s ključnim načelima politike ljudskih prava EU.

U pogledu **sprečavanja mučenja i zlostavljanja** i borbe protiv nekažnjavanja, pravni okvir je uspostavljen i generalno se poštuje. Potrebno je poduzeti mjere protiv zlostavljanja od strane policijskih službenika.¹⁰ Još uvijek nije imenovan predstavnik Bosne i Hercegovine u Odbor Vijeća Evrope za sprečavanje mučenja (CPT).

Izvjestan napredak je postignut u pogledu **zatvorskog sistema**. Republika Srpska je usvojila izmjene i dopune Zakona o izvršenju krivičnih sankcija kako bi izvršila usklađivanje sa zakonom na državnom nivou. Ostaje da se usvoji novi nacrt Zakona o izvršenju krivičnih sankcija u Federaciji BiH.

Zatvorski uvjeti su se poboljšali. Žensko odjeljenje zatvora u Istočnom Sarajevu je prošireno. Određeni napredak postignut je u smanjenju nasilja među zatvorenicima, posebno u zatvoru u Zenici. Prijavljeno je nekoliko slučajeva zlostavljanja. Unaprijeđeni su istražni postupci u slučajevima navodnog zlostavljanja, naročito u zatvorima u Zenici i Doboju. Ostvaren je određen napredak u primjeni alternativnih sankcija. Pitanje pretrpanosti zatvora u BiH treba dalje rješavati. Izgradnja državnog zatvora visoke sigurnosti još nije počela. To i dalje utječe na sposobnost države da rješava pitanje zatvorenika za koje su potrebne visoke mjere sigurnosti.

Ograničen napredak postignut je u poboljšanju uvjeta ranjivih grupa zatvorenika. Iako je na Sokocu izgrađen novi psihijatrijski objekat, on još uvijek nije počeo s radom. Potrebno je

---

⁹ Dom za ljudska prava osnovan je u skladu s Aneksom 6. Daytonskog / Pariškog mirovnog sporazuma kao sudsko tijelo koje postupa po prijavama o kršenju ljudskih prava kako je predviđeno Evropskom konvencijom o zaštiti ljudskih prava. Mandat Doma istekao je 2003., a nisu riješeni svi zaprimljeni predmeti. U cilju rješavanja preostalih predmeta, formirana je Komisija za ljudska prava pri Ustavnom sudu Bosne i Hercegovine. Mandat Komisije je istekao 2006., te je Ustavni sud BiH postao nadležan za ocjenu provedbe po pitanju ovih predmeta u 2010.

¹⁰ O zlostavljanju osumnjičenih od strane policijskih službenika u pojedinim policijskim stanicama izvještava i Odbor Vijeća Evrope za sprečavanje mučenja (CPT) u svom Izvještaju za Vladu Bosne i Hercegovine od 26. aprila 2012

ojačati zatvorsku inspekciju. Bosna i Hercegovina još uvijek nema učinkovit mehanizam za koordinaciju 15 zatvorskih uprava u zemlji.

Određeni napredak je postignut u oblasti **pristupa pravdi** u građanskim i upravnim postupcima. Postavljena je internet mreža za besplatnu pravnu pomoć koja uključuje vladine i nevladine organizacije. Otvorene su nove agencije za pružanje besplatne pravne pomoći. Sistem besplatne pravne pomoći u Bosni i Hercegovini i dalje je rascjepkan i nereguliran u pojedinim kantonima Federacije BiH. Još uvijek se čeka na usvajanje Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći na državnom nivou. Besplatnu pravnu pomoć u građanskim predmetima i dalje pružaju prvenstveno nevladine organizacije koje se privatno finansiraju. Besplatna pravna pomoć u upravnim predmetima ostaje problematična.

Ustav Bosne i Hercegovine predviđa **slobodu izražavanja**. Nastavlja se zastrašivanje i prijetnje novinarima i urednicima. Politički pritisak na medije i polarizacija medija po političkim i etničkim osnovama i dalje su zabrinjavajući. Pokušaji ugrožavanja neovisnosti Regulatorne agencije za komunikacije (RAK) su u porastu. Važeći Zakon o komunikacijama pruža pravnu zaštitu koja osigurava neovisnost RAK-a i njegovog rukovodstva. Međutim, u junu su dostavljene izmjene i dopune Zakona o komunikacijama prema kojima *ad hoc* parlamentarna komisija ima zadatak da imenuje Vijeće RAK-a. Još uvijek nije imenovan direktor RAK-a i članovi Vijeća. U julu je Parlament Federacije BiH pokušao imenovati privremeni upravni odbor za javni radio-televizijski servis FBiH. Ovo nije u skladu s postupkom imenovanja utvrđenom u Zakonu o javnom servisu RTV FBiH i izaziva zabrinutost zbog političkog uplitanja u neovisnost medija.

Vijeće za štampu i dalje usko surađuje s pravosudnim institucijama i novinarskim udruženjima u cilju poboljšanja kvaliteta izvještavanja i podizanja svijesti među građanima o zakonskim pravima. To je doprinijelo provedbi profesionalnih standarda i poboljšanju kvalitete medija uz učešće građana u pružanju povratne informacije o medijskim praksama. Malo napora je učinjeno kako bi se Zakon o slobodnom pristupu informacijama bolje provodio. Poštivanje preporuka Ombudsmana Bosne i Hercegovine i dalje je ograničeno.

Sloboda okupljanja i udruživanja se u velikoj mjeru poštuju. Nastavilo se zastrašivanje i nasilje protiv zagovornika ljudskih prava.

Uspostavljen je institucionalni mehanizam za suradnju s civilnim društvom u oba entiteta, ali se on još uvijek ne primjenjuje u potpunosti. Uspostavljen je i u Brčko Distriktu, ali još uvijek nije na državnom nivou. Državna strategija za razvoj civilnog društva je u pripremi. Postupak za konsultacije s civilnim društvom tokom izrade pravnih propisa je utvrđen, ali se ne provodi u potpunosti. Nedostatak transparentnosti u dodjeli sredstava za organizacije civilnog društva treba riješiti, posebice u oblastima ljudskih prava i okoliša.

Ustavne i zakonske garancije **slobode misli, savjesti i vjeroispovijesti** generalno se poštuju. I dalje je bilo slučajeva diskriminacije na vjerskoj osnovi. Nastavili su se incidenti usmjereni na vjerske simbole, vjerske službenike, vjernike i imovinu, a osobito na one koji čine vjersku manjinu u određenim zajednicama. U septembru je održan Međunarodni susret za mir u Sarajevu na kojem su se okupili glavni vjerski poglavari.

Sveukupno, građanska i politička prava u Bosni i Hercegovini uglavnom se poštuju. Daljnji napredak je postignut u poboljšanju uvjeta u zatvorima, ali još uvijek predstoji sveobuhvatna reforma zatvorskog sistema. Određeni napredak ostvaren je u pogledu pristupa pravdi, ali pravni i institucionalni okvir u zemlji ostaje rascjepkan. Nastavilo se zastrašivanje i prijetnje novinarima i urednicima. Politički pritisak na medije i polarizacija medija na političkim i

etničkim osnovama i dalje su zabrinjavajući. Zabrinjavaju pokušaji da se ugrozi neovisnost RAK-a i imenovanja čime se utječe na javne emitere. Razvoj civilnog društva zahtijeva dodatnu potporu. Potrebna je veća transparentnost u dodjeli sredstava za organizacije civilnog društva.

Ekonomska i socijalna prava

Postoje zakonske odredbe kojima se jamče **prava žena i ravnopravnost** spolova. Nastavila se provedba Akcionog plana u vezi sa Rezolucijom Vijeća sigurnosti UN-a 1325 o položaju žena, miru i sigurnosti, ali je potrebno podizanje svijesti i veća finansijska sredstva. Učešće žena u politici je i dalje na niskom nivou. Kvota od 40% zastupljenosti žena u javnoj upravi, kako je propisano Zakonom o jednakosti spolova još nije dostignuta. Žene i dalje nemaju jednak pristup tržištu rada i njihovo sudjelovanje u radnoj snazi je još uvijek na niskom nivou.

Ograničen napredak je postignut u usklađivanju entitetskih i kantonalnih zakona sa Zakonom o jednakosti spolova na državnom nivou. Institucionalni mehanizmi za osiguranje ravnopravnosti spolova i dalje imaju ograničene resurse. Dostupnost statističkih podataka o ravnopravnosti spolova ostaje nedovoljna. Diskriminacija pri zapošljavanju u pogledu porodijskih prava ostaje široko rasprostranjena.

Određeni napredak je postignut u borbi protiv nasilja nad ženama. U Republici Srpskoj nastavljena je provedba Strategije za borbu protiv nasilja u obitelji, a pokrenuta je obuka policije. U Federaciji BiH potrebno je donijeti izmjene i dopune Zakona za borbu protiv nasilja u obitelji kako bi se poboljšala zaštita žrtava. Provedba strategije na državnom nivou je i dalje slaba. Finansiranje skloništa za žrtve je nedostatno.

Određeni napredak postignut je u području **dječjih prava**. Na državnom nivou je usvojena Politika ranog rasta i razvoja djece i provodi se u oba entiteta. Određeni napredak je postignut u jačanju sistema socijalne inkluzije i zaštite. Iznos doplatka za djecu razlikuje se u entitetima i kantonima i ne zasniva se na potrebama. Na državnom nivou donesen je Akcioni plan za djecu 2010-2014, ali je njegova provedba još uvijek neujednačena. Jedinствен sistem matičnih knjiga rođenih još nije uspostavljen. Postotak djece koja su vakcinisana protiv preventabilnih bolesti i dalje je nizak.

Određeni napredak je postignut u promicanju alternativne skrbi, ali institucionalizacija ostaje primarno rješenje. Na državnom nivou treba usvojiti revidiranu Strategiju za borbu protiv nasilja nad djecom. Potrebno je rješavati pitanja obiteljskog nasilja nad djecom, trgovine i organiziranog prosjačenja djece.

Ograničen napredak je ostvaren u oblasti maloljetničkog pravosuđa, posebno u pogledu socijalne zaštite. Provedba državne strategije u ovoj oblasti, koja će se revidirati, bila je neujednačena. Provedba Zakona o maloljetničkoj delinkvenciji u Republici Srpskoj je polako napredovala, dok u Federaciji BiH Zakon još nije usvojen. Brčko Distrikt je usvojio Zakon o maloljetničkoj delinkvenciji u novembru. Zakoni u Brčko Distriktu i Republici Srpskoj nisu u potpunosti usklađeni.

Ograničen napredak je postignut u oblasti obrazovanja. Konferencija ministara obrazovanja u Bosni i Hercegovini, koja je osnovana s ciljem uspostavljanja bolje koordinacije među 14 ministara obrazovanja, nastavila je svoje aktivnosti u martu, ali bez donošenja zaključaka. Ostaje da se uspostavi učinkovit mehanizam koordinacije u obrazovanju između kantonalnih vlada u Federaciji BiH. Mali napredak je postignut na povećanju inkluzije u školama. Veći broj kantona primjenjuje indeks inkluzije. Samo ograničeni naponi su uloženi da se smanji broj

podijeljenih škola ('dvije škole pod jednim krovom'). U nekim kantonima Federacije BiH, djeca u školama su i dalje razdvojena po etničkoj osnovi, dok jednonacionalne škole i dalje postoje u cijeloj zemlji. *De facto* separacija i diskriminacija na etničkoj osnovi u pojedinim javnim školama u Federaciji BiH ostaje ozbiljan problem. Nakon tužbe od strane civilnog društva, sud u Mostaru je donio presudu protiv segregacije u školama i pokrenuto je pitanje postojanja 'dvije škole pod jednim krovom'. Na presudu je uložena žalba.¹¹

Mali napredak ostvaren je u pogledu poboljšanja uslova **socijalno ugroženih i/ili osoba sa invaliditetom**. Vijeće invalida počelo je raditi i uspostavilo mehanizme za provedbu Konvencije o pravima osoba s invaliditetom. Zakon o socijalnoj zaštiti stupio je na snagu u Republici Srpskoj. U Federaciji BiH, usvojen je Zakon o isplati dospjelih naknada. Međutim, provedba entitetskih strategija još uvijek je slaba. Prava i beneficije osoba s invaliditetom nisu zasnovana na potrebama, nego na statusu. Zbog toga pojedine kategorije osoba s invaliditetom ne dobivaju adekvatne finansijske beneficije. Nije bilo značajnih aktivnosti na usklađivanju entitetskih i kantonalnih sistema socijalne zaštite.

Kada je riječ o **politikama zabrane diskriminacije**, donesen je zakon o zabrani diskriminacije, ali starost i invaliditet, kao kategorije diskriminacije, nisu uključeni i zakon omogućuje široki raspon izuzetaka. Poduzete su samo ograničene mjere kako bi se osigurala njegova učinkovita provedba. Uzrok je djelomično nedostatak sredstava Ombudsmana Bosne i Hercegovine koji ima središnju ulogu u provedbi zakona. Javnost je i dalje slabo upoznata s pravnim lijekovima koje propisuje ovaj zakon, a broj slučajeva diskriminacije koju prijavljuju građani i dalje je mali. Na državnom nivou još uvijek ne postoji baza slučajeva diskriminacije.

Diskriminacija osoba koje pripadaju lezbijskoj, gej, biseksualnoj i transrodnoj (LGBT) zajednici još uvijek je široko rasprostranjena. LGBT aktivisti i dalje su izloženi prijetnjama i maltretiranju. Govor mržnje i netrpeljivost prema LGBT osobama od strane medija i političara su zabrinjavajući.

Mali napredak je ostvaren u pogledu **radnih prava i sindikata**. Potrebno je riješiti pitanje fragmentacije pravnog okvira za socijalne naknade i mirovinska prava. Nisu poduzeti značajniji koraci ka uspostavi Ekonomskog-socijalnog vijeća na državnom nivou. Ne postoje kriteriji ili pravni okvir za priznavanje socijalnih partnera na državnom nivou.

Što se tiče **imovinskih prava**, riješen je veliki broj predmeta u vezi s povratom imovine. Komisija za imovinske zahtjeve raseljenih lica i izbjeglica (CRPC) nije nastavila rad na preostalim predmetima nakon isteka mandata 2009. godine. Zbog toga još uvijek ima preko 110 neriješenih predmeta i oko 300 predmeta na Sudu Bosne i Hercegovine u kojima je podnesena tužba protiv CRPC-a u postupcima upravnog spora. Još uvijek nema pouzdane baze podataka o neriješenim potraživanjima i registrima imovine.

Sveukupno, ekonomska i socijalna prava uglavnom se poštuju. Određeni napredak, iako neujednačen, postignut je u borbi protiv nasilja nad ženama i u području ranog rasta i razvoja djece. Mali napredak je ostvaren u pogledu povećanja inkluzije u školama. Etnički utemeljeni i podijeljeni obrazovni sistemi i dalje sprečavaju postizanje inkluzivnosti u obrazovanju i održivi povratak. Potrebno je ubrzati provedbu zakona o zabrani diskriminacije. Diskriminacija LGBT osoba ostaje široko rasprostranjena. Treba rješavati pitanje postojeće

---

¹¹ Sud u Mostaru je donio presudu u maju da dvije škole u Hercegovačko-neretvanskom kantonu krše Zakon o zabrani diskriminacije zato što djecu razdvajaju na temelju etničke pripadnosti. Presuda obavezuje optužene da do 1. septembra 2012. poduzmu konkretne mjere i radnje kako bi se okončala diskriminacija

diskriminacije u sistemu socijalne zaštite kada su u pitanju osobe s invaliditetom. Radna prava i socijalni dijalog zahtijevaju daljnje jačanje.

Poštivanje i zaštita manjina, kulturna prava

Pravni okvir za zaštitu **manjina**¹² je uglavnom uspostavljen, ali je provedba još uvijek neujednačena. Utjecaj Vijeća nacionalnih manjina na kreiranje politika je i dalje ograničen, djelomično zbog nedostatka političke i financijske potpore. Članovi državnog Vijeća za nacionalne manjine još nisu imenovani. Određeni napredak postignut je u Federaciji BiH donošenjem Zakona o nacionalnim manjinama i imenovanjem članova Vijeća nacionalnih manjina u jednom kantonu s brojnim manjinskim zajednicama. Kulturna prava nacionalnih manjina, uključujući i sudjelovanje u javnom životu, treba ojačati.

S obzirom da Ustav nije izmijenjen u skladu s presudom Evropskog suda za ljudska prava, manjine su i dalje isključene iz Doma naroda na državnom nivou i tročlanog Predsjedništva (*vidi poglavlje 2.1 – Ustav*). Nema napretka u provedbi Evropske povelje o regionalnim ili manjinskim jezicima. Zastupljenost manjina u medijima treba povećati. Bosna i Hercegovina još nije imenovala predstavnike u Savjetodavni odbor Vijeća Evrope za Okvirnu konvenciju za zaštitu nacionalnih manjina.

Ograničen napredak je ostvaren kada je u pitanju **romska manjina**, koja još uvijek živi u vrlo teškim uvjetima. Oba entiteta su usvojila propise o matičnim knjigama kojima se usklađuje civilna registracija u cijeloj zemlji. Bosna i Hercegovina sudjeluje u Desetljeću uključenja Roma. Usvojena su četiri akciona plana za provedbu Strategije Roma. Iako je određen napredak ostvaren u pogledu stambenog zbrinjavanja, poduzete se samo ograničene aktivnosti u oblasti zdravstva, zapošljavanja i obrazovanja. Pokrenut je proces revizije akcionih planova za stambeno zbrinjavanje, zapošljavanje i zdravstvo kako bi bolje odražavali potrebe romske populacije u skladu s preporukama Seminara o uključivanja Roma u julu 2011. Ostaje da se temeljito procijeni provedba, posebno propisna raspodjela budžetskih sredstava.

Potrebno je izdvojiti veća finansijska sredstva za provedbu akcionih planova i poboljšati koordinaciju između organa vlasti na svim nivoima. Sudjelovanje predstavnika Roma u procesu donošenja odluka i dalje je na veoma niskom nivou. Veoma mali napredak je ostvaren na poboljšanju položaja romskih žena i djece koji su i dalje izloženi diskriminaciji i nasilju u obitelji. Veliki broj romske djece nije upisan u matične knjige rođenih i zbog toga ne mogu pohađati školu niti imati zdravstveno osiguranje. Organizirano prosjačenje djece i dalje predstavlja razlog za zabrinutost. Veliki broj Roma i dalje je u opasnosti od apatridnosti.

Što se tiče **izbjeglica i interno raseljenih osoba**, krajem 2011. bilo je oko 113.000 interno raseljenih osoba u Bosni i Hercegovini, uključujući i oko 8.000 osoba koje žive u kolektivnim centrima i 7.000 izbjeglica. Poduzeti su određeni koraci za provedbu revidirane Strategije za provedbu Aneksa 7 Dejtonskog/ Pariškog mirovnog sporazuma, prvenstveno u pogledu stanovanja i budućeg zatvaranja većeg broja kolektivnih centara. Malo napora je uloženo u rješavanje pristupa drugim pravima, kao što su socijalna zaštita, obrazovanje i zapošljavanje. Nastavila se diskriminacija u pogledu pristupa zapošljavanju, zdravstvene njege i mirovinskih prava. Tek treba uspostaviti transparente procedure dodjele sredstava za potporu povratku na

---

¹² Prema Zakonu o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina, u Bosni i Hercegovini postoji 17 nacionalnih manjina. Tri konstitutivna naroda (Bošnjaci, Hrvati i Srbi) nisu nacionalne manjine.

temelju potreba. Bosna i Hercegovina još uvijek nema mehanizam koordinacije politika za rješavanje zakonskih praznina koje predstavljaju prepreku održivom povratku i lokalnoj integraciji.

U pogledu pitanja mina koje su ostale iza sukoba od 1992. do 1995., postignut je određeni napredak u provedbi Strategije protivminskog djelovanja, ali neka područja još uvijek nisu očišćena. Do septembra 2012., sedam osoba je poginulo u nesrećama uzrokovanim minama. Zakon o protivminskom djelovanju tek treba usvojiti. Kako bi se ostvario cilj čišćenja zemlje od mina do 2019, potrebno je rješavati pitanja odgovornosti za prikupljanje sredstava, administrativnih i upravljačkih kapaciteta i koordinacije aktivnosti deminiranja.

Sveukupno, poštivanje i zaštita manjina su uglavnom osigurani. Određeni napredak, iako neujednačen, ostvaren je u provedbi akcionih planova za rješavanje pitanja romske populacije. Romi su i dalje najranjivija manjina u Bosni i Hercegovini. Što se tiče izbjeglica i interno raseljenih osoba, postignut je određeni napredak u provedbi revidirane strategije za implementaciju Aneksa 7 Dejtonskog/Pariškog mirovnog sporazuma, prvenstveno u pogledu stambenog zbrinjavanja i kolektivnih centara. Poteškoće s ostvarivanjem mirovinskih prava, zdravstvene njege i socijalne zaštite povratnika i interno raseljenih osoba i dalje predstavljaju značajnu prepreku za održivi povratak i lokalnu integraciju.

2.3. Regionalna pitanja i međunarodne obaveze

Parlamentarna skupština Vijeća Evrope (VE) prati napredak Bosne i Hercegovine u ispunjavanju obaveza i opredijeljenosti u vezi s članstvom u Vijeću Evrope. Bosna i Hercegovina još nije imenovala predsjedatelja svoje delegacije u Parlamentarnoj skupštini VE i treba da imenuje svoje predstavnike u savjetodavna tijela VE. Provedba zahtjeva koji proizlaze iz konvencija Vijeća Evrope ostaje nedostatna.

Nastavljena je provedba **Daytonskog/Pariskog mirovnog sporazuma**. U okviru Sporazuma o specijalnim paralelnim odnosima između Republike Srpske i Srbije, u decembru je održana zajednička sjednica u Beogradu, što je dovelo do potpisivanja četiri sporazuma o unutarnjim poslovima, IT, okolišu i poljoprivredi.

Suradnja s **Međunarodnim krivičnim sudom za bivšu Jugoslaviju (MKSJ)** je općenito zadovoljavajuća u većini područja. Ponovno hapšenje Radovana Stankovića u januaru 2012., koji je krivično gonjen i osuđen u Bosni i Hercegovini prema Pravilu MKSJ 11bis¹³, predstavlja značajan korak naprijed. Sudovi i tužilaštva u cijeloj zemlji nastavljaju obrađivati predmete ratnih zločina, ali se procesuiranje ne odvija dinamikom predviđenom u strategiji za rad na predmetima ratnih zločina. Dobar je napredak postignut s povećanjem broja predmeta ratnih zločina koji su prosljeđeni sa državnog nivoa na entitete i Brčko Distrikt. Potrebno je dodijeliti dostatne resurse kako bi se osiguralo blagovremeno i učinkovito rješavanje predmeta.

U toku je suradnja između sudova i tužilaštava Bosne i Hercegovine, Hrvatske i Srbije. U julu su parafirani Sporazumi o izručenju s Crnom Gorom, Bivšom Jugoslavenskom Republikom Makedonijom, Hrvatskom i Srbijom. Ovi bilateralni sporazumi ne uključuju predmete ratnih zločina. Protokol o razmjeni informacija i dokaza u predmetima ratnih zločina između

---

¹³ Predmeti koje je MKSJ prosljeđio lokalnim organima za krivično gonjenje.

Tužilaštava Bosne i Hercegovine i Srbije još nije potpisan. Ovo bi predstavljalo značajan korak naprijed u smislu regionalne suradnje i borbe protiv nekažnjavanja.

Bosna i Hercegovina još uvijek ima bilateralni sporazum o imunitetu iz 2003. sa Sjedinjenim Državama kojim se daje izuzeće od jurisdikcije **Međunarodnog krivičnog suda**. To nije u skladu sa Zajedničkim stavom EU o integritetu Rimskog statuta kao ni sa ključnim principima EU o bilateralnim sporazumima o imunitetu. Bosna i Hercegovina treba da postigne usklađenost sa stavom EU.

Značajan napredak je postignut u provedbi **Sarajevske deklaracije** u kojoj sudjeluju Bosna i Hercegovina, Hrvatska, Crna Gora i Srbija. Cilj je pronalaženje održivih rješenja za izbjeglice koje su bile raseljene zbog oružanih sukoba u bivšoj Jugoslaviji tokom 90-ih. Ove četiri zemlje potpisale su Ministarsku deklaraciju u novembru 2011. u Beogradu i obnovile svoju političku opredijeljenost da privedu ovo poglavlje kraju. Dogovorile su se o Regionalnom programu stambenog zbrinjavanja u okviru kojeg će biti pružena pomoć za 27.000 domaćinstava ili 74.000 pojedinaca. Program je predložen za međunarodnu donatorsku potporu na Donatorskoj konferenciji u aprilu 2012. u Sarajevu. Preuzete su obaveze u pogledu izdvajanja iznosa od oko 265 miliona eura. Provedba programa je u ranoj fazi. Treba nastaviti dobru suradnju između ove četiri zemlje u pogledu svih otvorenih pitanja u procesu, uključujući i razmjenu podataka i statistike, matične dokumentacije i mirovinskih prava.

Nerasvijetljena sudbina **nestalih osoba** iz sukoba 90-ih godina ostaje humanitarni problem u zemljama Zapadnog Balkana. U avgustu 2012, bilo je oko 13.250 osoba koje se vode kao nestale iz sukoba u regiji. Od ovog broja, oko 9.550 iz sukoba u Bosni i Hercegovini, približno 1.900 iz sukoba u Hrvatskoj i više od 1.800 iz sukoba na Kosovu*¹⁴. U prošloj godini, oko 1.100 posmrtnih ostataka identificirano je na regionalnom nivou. Državno tužilaštvo preuzelo je odgovornost od lokalnih tužitelja za provođenje ekshumacija masovnih grobnica u januaru 2011, ali nisu dodijeljena neophodna sredstva za obavljanje ovog dodatnog zadatka. Potrebno je osigurati potpunu provedbu Zakona o nestalim osobama, posebno po pitanju ekonomskih i socijalnih beneficija za obitelji. U toku je provjera podataka u bazi Centralne evidencije nestalih osoba. Izdvojena su odgovarajuća sredstva za Institut za nestale osobe (INO), ali se nastavlja politički pritisak i pokušaji da se podriva rad INO-a. Postojanje neidentificiranih grobnica i dalje predstavlja izazov za identifikaciju nestalih osoba u zemlji. Potrebno je obnoviti političku potporu za rješavanje pitanja nestalih osoba.

Regionalna suradnja i dobrosusjedski odnosi čine ključni dio procesa približavanja Bosne i Hercegovine Evropskoj uniji. Bosna i Hercegovina je nastavila aktivno sudjelovati u regionalnim inicijativama, kao što su Proces saradnje u jugoistočnoj Evropi (SECEP), Regionalno vijeće za suradnju (RCC), Srednjoevropski sporazum o slobodnoj trgovini (CEFTA), Ugovor o Energetskoj zajednici i Sporazum o evropskom zajedničkom zračnom prostoru. Bosna i Hercegovina je preuzela predsjedanje Regionalnom inicijativom za migracije, azil i izbjeglice (MARRI) u aprilu 2012. Bosna i Hercegovina i dalje aktivno podržava Igmansku inicijativu o pomirenju, koja okuplja nevladine organizacije iz Bosne i Hercegovine, Hrvatske, Srbije i Crne Gore, te REKOM inicijativu.

---

¹⁴ Ovaj naziv ne utječe na stav o statusu i u skladu je s Rezolucijom 1244/99 Vijeća sigurnosti UN i mišljenjem Međunarodnog suda pravde o kosovskoj deklaraciji neovisnosti

Bilateralni odnosi s drugim zemljama iz procesa proširenja su i dalje stabilni. U februaru je na Jahorini održan drugi trilateralni sastanak između predsjednika Bosne i Hercegovine, Hrvatske i Srbije s naglaskom na suradnju u borbi protiv organiziranog kriminala i projekte prekogranične suradnje koji se odnose na infrastrukturu, okoliš i sportske događaje.

Odnosi s *Albanijom* ostali su dobri. Bosna i Hercegovina je ratificirala Memorandum o namiri duga Albanije po osnovi obračuna vezanih uz robnu razmjenu sa bivšom Jugoslavijom.

Odnosi s *Hrvatskom* su intenzivirani. Bosna i Hercegovina je ratificirala Sporazum o dvojnomo državljanstvu s Hrvatskom u oktobru. Održani su brojni sastanci na kojima su razmatrane implikacije pristupanja Republike Hrvatske Evropskoj uniji na bilateralne odnose. U tom kontekstu, nastavljeni su razgovori o otvorenim pitanjima koja se odnose na upravljanje granicom, s ograničenim napretkom. Sporazum o slobodnom tranzitu kroz luku Ploče u Hrvatskoj i prolazu kroz Neum u Bosni i Hercegovini, kao i Sporazum o pograničnom prometu treba uskladiti s *acquis*-em EU. Postignut je ograničen napredak u rješavanju otvorenih pitanja, uključujući imovinska pitanja i obilježavanje granice.

Odnosi s *Bivšom Jugoslavenskom Republikom Makedonijom* i dalje su dobri. Potpisano je nekoliko sporazuma o pravosudnoj suradnji te o suradnji u oblastima zdravstva i obrazovanja.

Odnosi s *Crnom Gorom* ostali su dobri. Sporazumi su potpisani i/ ili ratificirani u različitim područjima suradnje, uključujući međunarodni promet, uzajamnu zaštitu tajnih podataka, pravnu pomoći i izvršenje sudskih odluka. Zaključen je Sporazum o dvojnomo državljanstvu u junu. Pitanje obilježavanja granice još nije riješeno.

Odnosi sa *Srbijom* ostali su dobri. Sporazumi o veterinarskoj suradnji, policijskoj suradnji, turizmu, zapošljavanju, sigurnosti i komunikacijama su ratificirani. Ministar vanjskih poslova Bosne i Hercegovine posjetio je Beograd u martu 2012. Predsjednik Skupštine Srbije posjetio je Bosnu i Hercegovinu u decembru, a predsjednik Tadić posjetio je Republiku Srpsku u nekoliko navrata. U septembru je premijer Dačić boravio je u službenoj posjeti Bosni i Hercegovini. Pitanje obilježavanja granice još nije riješeno.

Nema službenih odnosa s *Kosovom*, imajući u vidu da Bosna i Hercegovina nije priznala Kosovo kao neovisnu državu. Vijeće ministara je poduzelo korake za uspostavljanje procedura za građane Kosova da dobiju vize poput viza koje izdaju države članice EU koje ne priznaju Kosovo. Ministarstvo vanjskih poslova Bosne i Hercegovine sada ima ovlaštenja za izdavanje viza za građane Kosova i procjenu pojedinačnih zahtjeva za izdavanje viza.

Odnosi sa *Turskom* su intenzivirani. Potpisan je Sporazum o readmisiji. Stupio je na snagu Protokol o porijeklu robe uz bilateralni Sporazum o slobodnoj trgovini. Organiziran je veliki broj službenih posjeta na predsjedničkom i ministarskom nivou. Kolegij Zastupničkog doma Bosne i Hercegovine susreo se s predsjedavajućim turskog parlamenta. Dogovoreno je intenziviranje ekonomske suradnje i ratificiranje sporazuma o uklanjanju dvostrukog oporezivanja za turske investicije u zemlji.

Sveukupno gledano, suradnja Bosne i Hercegovine sa MKSJ je i dalje u velikoj mjeri zadovoljavajuća. Poduzet je niz značajnih aktivnosti na procesuiranju ratnih zločina. Ostvaren je značajan napredak u pogledu Sarajevskog procesa koji se odnosi na izbjeglice i interno raseljene osobe. Nastavljaju se aktivnosti na pronalasku nestalih osoba iz sukoba 1992-1995. Bosna i Hercegovina nastavlja aktivno sudjelovati u regionalnoj suradnji i održavati dobrosusjedske odnose. Potrebno je rješavati otvorena pitanja granice i imovinska pitanja, te otkloniti pravne prepreke za izručenje sa susjednim zemljama.

3. EKONOMSKI KRITERIJI

U razmatranju ekonomskog razvoja u Bosni i Hercegovini, pristup Komisije zasniva se na zaključcima Evropskog vijeća u Kopenhagenu u junu 1993. godine, u kojima se navodi da članstvo u Uniji zahtijeva postojanje funkcionalne tržišne ekonomije i sposobnost suočavanja sa konkurentskim pritiskom i tržišnim snagama u Uniji.

3.1. Postojanje funkcionalne tržišne ekonomije

Bitni elementi ekonomske politike

Dugotrajni politički zastoj nakon opštih izbora u oktobru 2010. godine je negativno uticao na ekonomsku i fiskalnu politiku BiH. Kašnjenjem u usvajanju državnog budžeta za 2011. i 2012. godinu i Globalnih okvira fiskalnog bilansa i politika za periode 2012-2014. i 2013-2015. povećana je neizvjesnost oko kratkoročnog i srednjoročnog fiskalnog plana. Uprkos koracima koje je nova centralna vlast poduzela od februara 2012. godine, konsenzus među organima na različitim nivoima vlasti o osnovnim elementima ekonomske politike je oslabljen. Stand-by aranžman (SBA), dogovoren sa Međunarodnim monetarnim fondom (MMF) 2009. godine, *de facto* ne funkcioniše od oktobra 2010. godine, kada je završena posljednja revizija programa. Država je uspjela povući samo oko 1/3 sredstava prije isticanja SBA. U septembru 2012. godine je odbor MMF-a odobrio novi dvogodišnji SBA, sa ciljem pružanja podrške naporima države na uklanjanju posljedica pogoršanja vanjskog okruženja i na otklanjanju vanjske i unutrašnje ranjivosti. Budžetska podrška koju je Svjetska banka planirala prolongirana je uglavnom zbog nedostatka opipljivih rezultata reformi zakonodavstva u oblasti gotovinskih transfera. U martu 2012. su vlasti – nakon značajnog kašnjenja – predale šesti Ekonomski i fiskalni program, za period 2012-2014. U nedostatku srednjoročnog fiskalnog okvira na državnom nivou, program je i dalje iscjepkan i ne daje koherentnu formulaciju ekonomske i fiskalne politike. *Sveukupno*, konsenzus o osnovama ekonomske i fiskalne politike je oslabio i to je štetilo napretku u reformama na državnom nivou.

Makroekonomska stabilnost

U 2011. godini je nastavljen ekonomski oporavak uz blago ubrzan realni rast BDP-a od 1,3%, u odnosu na 0,7% prethodne godine. Domaća potražnja je ponovno oživljena, pod uticajem relativno stabilnog priliva doznaka i blago ubrzanog kreditnog rasta. I u privatnoj potrošnji i u ulaganjima u privatni sektor su nakon smanjenja u periodu 2009-2010. zabilježene pozitivne stope rasta. Nakon što je 2010. godine bila glavni faktor proširenja privrede, vanjska potražnja je u drugoj polovini 2011. godine oslabila i porast izvoza je značajno ublažen. U isto vrijeme je porast uvoza ubrzan, pod uticajem obnovljene domaće potražnje, što je dovelo do negativnog uticaja neto izvoza na rast. Industrijska proizvodnja je u 2011. godini porasla za 5,6%, u odnosu na 1,6% prethodne godine, pod uticajem izvozno orijentisanih djelatnosti. Međutim, raspoloživi pokazatelji za 2012. godinu ukazuju da je ekonomski oporavak zaustavljen, pod negativnim uticajem pogoršanja vanjskog okruženja. U prvih sedam mjeseci je industrijska potrošnja smanjena za 6,5% na godišnjem nivou, dok je izvoz robe opao za 4,3%. Dohodak po glavi stanovnika, mjereno po standardima kupovne moći, je sa 30% u 2010. godini pao na 29% prosjeka EU u 2011. godini. *Sveukupno gledajući*, ekonomski oporavak je u 2011. godini dobio na zamahu, ali je taj pozitivni trend preokrenut početkom 2012. godine. Nakon kriznog prilagođavanja u periodu 2009-2010, deficit tekućeg računa je sa 5,7% BDP-a u 2010. porastao na 8,8% u 2011. godini. Ovo pogoršanje je uglavnom nastalo usljed

povećanja trgovinskog deficita, čija se godišnja stopa povećala 12,3% i dostigla 27,9% BDP-a. Porast izvoza je skoro upolovljen na 15,6%, dok je obnova domaće potražnje pokrenula ubrzan porast uvoza na 14%. Viškovi na računima usluga i prihoda su se smanjili za 4,1% odnosno 22%, što je takođe doprinijelo višem deficitu tekućeg računa. Istovremeno su neto tekući transferi, koji čine skoro polovinu trgovinskog deficita, porasli samo za 2,5%, čime su samo djelimično poništene negativne promjene bilansa roba, usluga i prihoda. U prvom tromjesečju 2012. godine je deficit tekućeg računa dodatno povećan za 64,6% na godišnjem nivou, zbog bržeg povećanja trgovinskog jaza. Izvoz je smanjen za 9,6% na godišnjem nivou, pod negativnim uticajem ekonomskog pada u EU, dok je uvoz ipak porastao, iako značajno smanjenom stopom. Deficit tekućeg računa je finansiran uglavnom iz vanjskog kreditiranja i u manjoj mjeri direktnim stranim investicijama (FDI). Službene devizne rezerve su u 2011. godini smanjene za 0,5% i u prvih sedam mjeseci 2012. godine je zabilježen dodatni pad od 4,1% na godišnjem nivou, mada su one još uvijek dovoljne za pokriće petomjesečnog uvoza. Vanjski javni dug Bosne i Hercegovine je tokom 2011. godine povećan za 5,9% na 26,1% BDP-a, dok je vanjski privatni dug dosegao 33,1% BDP-a. U prvoj polovini 2012. godine je vanjski javni dug dodatno porastao za 5,1% na godišnjem nivou. Na međunarodne javne kreditore otpada 90% vanjskog duga države. Grupa Svjetske banke je i dalje najveći kreditor. Veliki dio dugovanja je po ugovorima sa koncesijskim uslovima, uz prosječnu kamatnu stopu za sva dugovanja od samo 1,6%. *Sveukupno gledajući*, vanjski debalans je ponovo povećan nakon oštrog smanjenja usljed krize u razdoblju 2009-2010, što pokazuje da je prilagođavanje bilo samo privremeno, a ne strukturno.

Uslovi na tržištu radne snage su i dalje slabi. Prosječna stopa nezaposlenosti je u 2011. godini dosegla 27,6%, u odnosu na 27,2% godinu ranije. Zaposlenost je u 2011. godini opala za 1,6%, a u prvih šest mjeseci 2012. godine dodatno je smanjena. Najveći pad zaposlenosti je zabilježen u građevinarstvu, poljoprivredi i proizvodnji, dok je određeni porast zaposlenosti primijećen u oblasti nekretnina, rudarstva i kamenolomstva, te finansijskog posjedovanja. Broj zaposlenih u javnoj upravi je nastavio rasti tokom cijele 2011. i u prvoj polovini 2012. godine, čime je dodatno povećan javni sektor, koji je i bio velik. Istraživanje radne snage, koje se provodi jednom godišnje u aprilu/maju po metodologiji Međunarodne organizacije rada (MOR), pokazalo je povećanje stope nezaposlenosti na 28% 2012. godine sa 27,6% godinu ranije. Nezaposlenost je bila posebno visoka među mladima (63,1% za mlade uzrasta između 15 i 24 godine, prema Istraživanju radne snage). Stopa službeno registrovane nezaposlenosti je porasla na 43,8% u junu 2012. godine, u poređenju sa 43,1% godinu ranije. Veoma visoka stopa nezaposlenosti i velika razlika između registrovanih brojevanih pokazatelja o radnoj snazi i onih zasnovanih na istraživanju ukazuje na postojanje prilično velikog neformalnog tržišta radne snage i značajnih strukturnih rigidnosti, kao što su visoke stope doprinosa socijalnog osiguranja i loše usmjereni socijalni transferi. Prosječne mjesečne nominalne bruto plate su u 2011. godini povećane za 4,4%, ali rast plata je od početka 2012. ublažen. Uz prilagođenje zbog inflacije, u 2011. godini je zabilježen marginalni rast prosječne bruto plate je od 0,7%, dok je u 2012. trend postao negativan i iznosio – 1,6%. *Sveukupno gledajući*, uslovi na tržištu radne snage su i dalje slabi. Nezaposlenost je veoma visoka a strukturna rigidnost i dalje šteti otvaranju radnih mjesta.

Prosječna godišnja inflacija je u 2011. godini dosegla 3,7%, u odnosu na 2,1% u 2010. Najviša povećanja su zabilježena u cijenama prevoza i hrane, pod uticajem promjena cijena na međunarodnom nivou. Na povećanje ukupnog nivoa cijena u 2011. godini je uticalo i povećanje akciza na duhan i alkohol. U prvih sedam mjeseci 2012. godine je inflacija ublažena i u julu pala na 1,4%, čime je prosječna stopa inflacije za 12 mjeseci smanjena na 2,8%. Rast cijena hrane i prevoza je usporen, što je glavni faktor koji je doveo do niže inflacije.

Monetarna politika Centralne banke nastavlja se u okviru aranžmana Valutnog odbora, kojim je valuta BiH vezana za euro, zbog čega uživa visok nivo pouzdanosti i povjerenja. Karakteristike monetarne politike se ne mijenjaju od februara 2011. godine, kada je minimalna obavezna rezerva za kratkoročne depozite smanjena sa 14% na 10%. Rast ponude novca je u toku 2012. godine usporen, a monetarni agregat M2 je u julu povećan za 4,3% na godišnjem nivou, u poređenju sa porastom od 5,8% u 2011. godini. *Sveukupno*, Valutni odbor i dalje dobro funkcioniše i očuvana je monetarna i finansijska stabilnost, dok je inflacija ublažena.

Konsolidovani budžetski deficit je u 2011. godini dosegao 1,3% BDP-a, u poređenju sa 2,5% u 2010. Fiskalna konsolidacija je ostvarena dijelom zbog povećanja prihoda pod uticajem ekonomskog oporavka i povećanih poreskih, akciznih i stopa doprinosa. Udio opšte uprave u BDP-u je i dalje visok, uz prosječne rashode uprave od 45,8% BDP-a i prihode od oko 44,6% u 2011. Prihod od poreza je povećan za 7% zbog veće ekonomske aktivnosti, povećanja poreza na lične dohotke od februara 2011. u Republici Srpskoj i rasta akciza na duhan, čime je amortizovano trajno smanjivanje nameta i tarifa onako kako je utvrđeno u Privremenom sporazumu sa EU. Naplaćeni doprinosi – koji čine više od 1/3 ukupnih prihoda – su porasli za 5,9%, dijelom zbog povećanja stopa doprinosa u Republici Srpskoj od 2011. godine. Na rashodnoj strani, kupovina roba i usluga je pala za 19,5%, čime je stvoren određeni fiskalni prostor. Međutim, rashodi na socijalne beneficije i plate su povećani na 14,9% odnosno 5,3%, čime je dodatno povećan njihov već visok udio u ukupnim rashodima. Povećanje količine novca izdvojenog za plate je djelimično uzrokovano promjenama poreza na dohodak u Republici Srpskoj. Kapitalni izdaci su pali za 21,6%, iako je osnova već bila veoma niska nakon smanjenja u posljednjih nekoliko godina. U prvoj polovini 2012. godine su se posljedice pogoršanog vanjskog okruženja sve više osjetile na javnim finansijama. Poreski prihodi su smanjeni za 0,8% na godišnjem nivou pod uticajem smanjene ekonomske aktivnosti, dok je većina rashodnih kategorija povećana na godišnjem nivou. *Sveukupno gledajući*, došlo je do određene fiskalne konsolidacije, ali je kvalitet javnih finansija i dalje nizak.

Transparentnost, održivosti i pouzdanost javnih finansija u Bosni i Hercegovini je ozbiljno uzdrmana dugim kašnjenjem u usvajanju državnog budžeta i Globalnih okvira fiskalnog bilansa i politika za 2012-2014. i 2013-2015. Državni budžet za 2011. je usvojen tek u februaru 2012. godine, dok je budžet za 2012. odobren u maju.

U toku cijele 2011. i u prva dva tromjesečja 2012. godine na snazi su bili sporazumi o privremenom finansiranju. Narodna skupština Republike Srpske je u decembru 2011. godine donijela entitetski budžet, planirajući porast ukupnih troškova od 4% (u poređenju sa revidiranim budžetom za 2011. godinu), dok je budžet Federacije za 2012. godinu – u kojem je projektovan porast nominalnih rashoda od 11% - odobren u januaru 2012. Oba entitetska budžeta su usvojena bez srednjoročnog fiskalnog okvira, čime je državni pravni okvir prekršen¹⁵ drugu godinu uzastopno. U martu 2012. je Fiskalno vijeće dogovorilo gornju granicu rashoda i fiksnu raspodjelu prihoda sa Jedinštenog računa za državne institucije za period 2012-2014, čime su stvoreni potrebni preduslovi za izradu sveobuhvatne srednjoročne fiskalne strategije. U junu 2012. vlasti su postigle dogovor o fiskalnom okviru za period 2013-2015, čime je omogućen pravovremeni početak procesa pripreme budžeta za 2013. godinu. U septembru 2012. su oba entitetska budžeta prošla blagu reviziju u skladu sa novim sporazumom sa MMF-om. Ukupna planirana potrošnja u Republici Srpskoj je korekcijom

---

¹⁵ U skladu sa Zakonom o Fiskalnom vijeću Bosne i Hercegovine, entiteti treba da koriste privremene budžete do konačnog dogovora o Globalnom okviru fiskalnih bilansa i politika, te njegovog usvajanja od Fiskalnog vijeća.

smanjena za 0,8%, dok je u Federaciji obim budžetskih rashoda smanjen za oko 2%, po amortizaciji zbog stavki finansiranja i efekata reklasifikacije. Vlasti su postigle dogovor o rješavanju sporova oko iznosa prihoda od indirektnog oporezivanja do kraja 2011. godine. Međutim, još uvijek se čeka na dogovor o trajnoj formuli za raspodjelu prihoda od indirektnog oporezivanja na državu, entitete i Brčko distrikt. U Republici Srpskoj bi novi Zakon o penzijskom i invalidskom osiguranju, usvojen u decembru 2011, trebao poboljšati dugoročnu održivost javnih finansija u tom entitetu, dok je u Federaciji oformljena specijalna radna grupa za rješavanje ovog pitanja i definisanje strategije reformi do kraja 2012. godine. *Sveukupno gledano*, na održivost i vjerodostojnost fiskalne politike u Bosni i Hercegovini je negativno uticalo kašnjenje u usvajanju državnog budžeta i srednjoročne fiskalne strategije.

Opšti dug vladinog sektora, unutrašnji i vanjski, je povećan za 6% i na kraju 2011. godine je iznosio 39,5% BDP-a. Vanjski dug je činio 26,1% BDP-a, a unutrašnji dug 13,3%. Unutrašnjim javnim dugom upravljaju i otplaćuju ga entitete. I Republika Srpska i Federacija su 2011. godine počele sa izdavanjem kratkoročnih trezorskih zapisa i dugoročnih državnih obveznica da bi finansirale svoj gotovinski budžetski deficit. Za sada ponuda zadovoljava relativno visoku potražnju i osigurava relativno povoljne uslove. *Sveukupno gledano*, iako je omjer dug-BDP još uvijek relativno umjeren, njegov trend rasta treba pažljivo nadzirati. Kvalitet kombinacije politika je pogoršan, čime je ugrožena makroekonomska stabilnost. Aranžman kreditnog odbora i dalje uživa visok nivo povjerenja, ali slabo budžetsko planiranje i manjak fiskalne koordinacije ozbiljno ugrožavaju transparentnost, pouzdanost i održivost javnih finansija i predstavljaju ozbiljnu prepreku kratkoročnom i srednjoročnom ekonomskom planiranju. *Sveukupno gledano*, finansijska i monetarna stabilnost je očuvana, ali sve slabiji kvalitet budžetskih procesa šteti vođenju makroekonomskih politika.

Međusobno djelovanje tržišnih snaga

Procjenjuje se da je udio privatnog sektora u BDP-u u 2011. godini ostao stabilan na oko 60%. Nije bilo daljnjeg napretka po rasporedu privatizacije. Do septembra 2012. u Republici Srpskoj je prodano oko 69% početne mase kapitala u državnom vlasništvu predviđenog za privatizaciju, što je nepromijenjeno od prošle godine. U Federaciji nije prodano nijedno od deset preduzeća obuhvaćenih planom privatizacije za 2012. godinu. Oko 58% početne mase državnog kapitala namijenjenog za privatizaciju je još uvijek u državnom vlasništvu. Većina cijena je liberalizovana, iako još uvijek postoji određen broj regulisanih cijena (npr. za komunalije). *Sveukupno gledano*, već četvrtu godinu uzastopno nema napretka u planiranom procesu privatizacije.

Ulazak i izlazak sa tržišta

Prosječno vrijeme potrebno za pokretanje poslovne aktivnosti je u 2011. godini smanjeno sa 55 na 40 dana. Vrijeme potrebno za dobijanje građevinske dozvole je značajno skraćeno sa 255 na 181 dan. Međutim, preduzeća se još uvijek moraju registrovati u oba entiteta da bi mogla poslovati u cijeloj državi. U Republici Srpskoj su novim Zakonom o zanatsko-preduzetničkoj djelatnosti pojednostavljene procedure registracije za preduzetnike. Usvojene su i izmjene i dopune Zakona o sudovima, kako bi se nadležnost u pogledu registracije preduzeća, stečajnih procesa i privrednih sporova prenijela na pet regionalnih privrednih sudova. U Federaciji je dovršena druga faza projekta „zakonodavne giljotine“, sa ciljem smanjivanja administrativnog opterećenja. Do decembra 2011. različita ministarstva su usvojila 27 pravnih akata sa ciljem usmjeravanja 352 administrativne procedure vezane za poslovnu djelatnost. Uz pogoršanje vanjskog okruženja i smanjenje ekonomske aktivnosti, u

prvoj polovini 2012. godine je i broj novoregistrovanih preduzeća smanjen za oko 12% na godišnjem nivou. *Sveukupno gledano*, u poslovnom okruženju je došlo do određenog ograničenog poboljšanja, ali još uvijek postoje značajne administrativne prepreke razvoju privatnog sektora.

Pravni sistem

Po pitanju složenog i teškog pravnog okruženja u Bosni i Hercegovini ne mogu se zabilježiti značajna poboljšanja. Dok je u nekim područjima standard zakonodavstva relativno visok, provedba i praktična primjena zakonâ je često loša, zbog slabog kapaciteta ključnih institucija za provedbu. Vladavina zakona je slaba, a pravosudni sistem često ne funkcioniše efikasno, podložan je opstrukcijama stranaka i ne pokriva adekvatno trgovačke aktivnosti. Provedba trgovačkih ugovora je i dalje dug proces, koji se sastoji od 37 postupaka i traje u prosjeku 595 dana. *Sveukupno gledano*, poslovnom okruženju i dalje šteti slaba vladavina zakona, korupcija i nepouzdana provedba ugovorâ.

Razvoj finansijskog sektora

Sektor bankarstva je u 2011. godini i dalje dominirao finansijskim sistemom Bosne i Hercegovine, sa udjelom od 83% u ukupnoj aktivni. Udio potraživanja od privatnog sektora u odnosu na BDP je u julu 2012. godine bio na 55%, marginalno smanjen na godišnjem nivou. U BiH posluje dvadeset banaka, od kojih je dvadeset osam u privatnom vlasništvu a jedna je u većinskom vlasništvu države. Dvije banke su pod privremenom upravom. Dvadeset jedna banka je u stranom vlasništvu, i one su u 2011. godini posjedovale skoro 90% ukupne aktive bankovnog sistema. Pet najvećih banaka je posjedovalo 56,3% ukupne aktive sektora bankarstva. Aktiva sektora bankarstva je u 2012. doživjela marginalni rast, od 0,1% (juli upoređen sa decembrom 2011. godine), te je činila otprilike 86% BDP-a.

Finansijska pozicija domaćih banaka je poboljšana. Nakon što je 2010. godine imao ukupni neto gubitak od 63,6 miliona €, bankovni sektor je 2011. godinu završio sa ukupnim neto profitom od 72,6 miliona €. Nakon blagog poboljšanja na kraju 2011. godine, kvalitet kreditnog portfolia se od početka 2012. godine ponovo pogoršava. U četvrtom kvartalu 2011. godine je udio neotplaćenih kredita blago smanjen na 11,9%, ali je u drugom kvartalu 2012. ponovo povećan na 12,6%. Stopa adekvatnosti kapitala je povećana sa 15,3% u trećem kvartalu 2011. na 16,8% u drugom kvartalu 2012. godine, što je u dovoljnoj mjeri iznad zakonskog minimuma od 12%. Profitabilnost banaka je blago povećana u prvoj polovini 2012. godine. Prosječni povrat na kapital je povećan sa 3,4% u trećem kvartalu 2011. godine na 4,2%, dok je prosječni povrat na aktivu porastao sa 0,4% na 0,5%. Međutim, pokazatelji likvidnosti su se u tom periodu blago pogoršali time što je stopa likvidne aktive u odnosu na ukupnu aktivu pala sa 27,2% na 24,8%, a stopa likvidne aktive u odnosu na kratkoročnu finansijsku pasivu je pala sa 47,5% na 43%. Dvadeset šest banaka učestvuje u programu garantovanih pologa. Nivo pokrivenosti u programu je ostao nepromijenjen, na oko 18 000 €. *Sveukupno gledano*, uprkos relativno visokoj stopi neotplaćenih kredita, finansijska stabilnost je očuvana.

Godišnji kreditni rast je ubrzan sa 3,1% u 2010. na 5,3% na kraju 2011. godine, a u julu 2012. je blago usporen, uz učešće ukupnih kredita u BDP-u od oko 60%. Međutim, krediti privatnim preduzećima stagniraju od početka 2012. godine, dok je zabilježen rapidan porast kredita vladinom sektoru od preko 40% na godišnjem nivou. Krediti građanstvu su do kraja jula porasli za 5% na godišnjem nivou. Povrat pologa je nastavljen, iako po niskim stopama. Ukupni bankovni polozi su u julu dosegli 49,8% BDP-a. Do ove promjene je došlo uglavnom

zbog privatnih domaćinstava, koja su povećala svoju štednju za 9,5%, dok je poslovni sektor samo blago povećao svoje pologe za 2,7%. Kao posljedica tih promjena, omjer kredita i pologâ se povećao sa 118,2% u oktobru 2011. na 121,3% u julu 2012. godine. Razlika između prosječnih kamatnih stopa na kredite i pologe kod poslovnih banaka je dodatno smanjena za 17 osnovnih poena, sa 7,43 procentnih poena u septembru 2011. na 7,26 procentnih poena početkom 2012. godine, uglavnom zbog nižih kamatnih stopa na kredite. Taj nivo ukazuje na još uvijek visoke troškove posredovanja. *Sveukupno gledano*, efikasnost finansijskog posredovanja je nastavila blagi rast a aktivnosti kreditiranja su dobijale na snazi, ali ima znakova koju pokazuju da vladin sektor istjeruje privatne ulagače.

Nakon blagog oporavka početkom 2011. godine, berzovni indeksi su u silaznom trendu. Glavni indeks Sarajevske berze je u prvih osam mjeseci 2012. godine zabilježio gubitak od 7,9%, dok je indeks Banjalučke berze pao za 6,3%. Kumulativni promet je u periodu od januara do avgusta 2012. godine smanjen za 23,5% na godišnjem nivou. Zajednička kapitalizacija tržišta se sa oko 44% BDP-a u 2011. godini smanjila na oko 30%. Sektor osiguranja je i dalje malog obima i u 2011. godini je činio otprilike 1,9% BDP-a. Godišnji rast premija je blago ubrzan na 3,4% u odnosu na godišnji rast od 2,9% u 2010. godini. Dominantan segment na tržištu je bilo neživotno osiguranje, koje je činilo 83,6% ukupnog tržišta. U 2011. godini je na tržištu bilo dvadeset pet aktivnih društava, isto kao i prethodne godine. *Sveukupno gledajući*, finansijsko posredovanje nebankarskog sektora je i dalje nedovoljno duboko.

3.2. Sposobnost suočavanja sa konkurentskim pritiskom i tržišnim snagama unutar Unije

Postojanje funkcionalne tržišne ekonomije

Vanjski debalans je povećan, a kvalitet javnih finansija je i dalje nizak, iako je došlo do određene fiskalne konsolidacije. Spora ekonomska reforma, posebno u Federaciji, zajedno sa brojnim preprekama razvoju privatnog sektora i sastavom budžetskih rashoda, u kojima sve više dominiraju tekući troškovi na štetu aktivnosti koje potiču rast, još uvijek narušavaju alokaciju resursa koja bi bila više orijentisana ka rastu i jačanju domaćih izvora rasta. Nezaposlenost je i dalje veoma visoka. Napredak prema stvaranju jedinstvenog ekonomskog prostora u državi, što je ključni prioritet Evropskog partnerstva, je ograničen. *Sveukupno gledano*, funkcionisanju tržišnih mehanizama i dalje šteti veliki vladin sektor, kojeg karakteriše niska efikasnost troškova i veliko uplitanje u privredu.

Ljudski i fizički kapital

Politika obrazovanja i obučavanja je u nadležnosti entiteta i kantona. Informacije i statistički podaci o ljudskom kapitalu su rasparčane i nedovoljne, što sprječava djelotvorno definisanje politika. Napredak na području obrazovanja je ograničen. Dogovoren je novi format koordinacije za reformu obrazovanja. Međutim, neslaganje između potreba za kvalifikacijama na tržištu rada i profila diplomanata sistema stručnog i društvenog obrazovanja jača druge strukturne slabosti, kao su visoki doprinosi za socijalno osiguranje i loše usmjereni socijalni transferi, te i dalje predstavlja problem. Saradnja između sistema obrazovanja i poslodavaca je još uvijek slaba. Stope upisa na visoko obrazovanje su u akademskoj godini 2011-2012. blago smanjene. Učešće na tržištu rada je još uvijek veoma nisko, sa stopom aktivnosti od 44% u 2012. godini, nepromijenjenom u poređenju na godišnjem nivou. *Sveukupno gledano*,

nedostatak strukturne fleksibilnosti i slabi rezultati sistema obrazovanja i obučavanja štete ispravnom funkcionisanju tržišta rada.

Stopa ulaganja u odnosu na BDP je u 2011. godini i dalje bio na relativno niskom nivou od oko 20%, uglavnom nepromijenjenom u odnosu na prethodnu godinu. Neto tokovi FDI su u 2011. godini više nego udvostručeni, doduše sa veoma niske vrijednosti, te su dosegli 2,3% BDP-a. Bankarski sektor je imao značajan udio u prilivu FDI, a i u trgovini na malo i u sektoru nekretnina je bilo vidljivo određeno povećanje. U toku je realizacija više projekata na unapređenju cestovne i željezničke infrastrukture. Održavanje i nadogradnja puteva je nastavljena, ali je napredak bio spor. Parlament Federacije je u decembru 2011. usvojio prostorni plan za dionicu saobraćajnog koridora Vc u tom entitetu. *Sveukupno gledano*, infrastruktura se lagano poboljšala, ali još uvijek su potrebne popravke i modernizacija.

Struktura sektora i preduzeća

Liberalizacija tržišta je i dalje nedovoljna u mnogim sektorima, pošto većina komunalnih preduzeća ne primjenjuje tržišne cijene. Iako je tržište otvoreno za potrošače koji ne spadaju u kategoriju domaćinstava, oni su nedovoljno motivisani da promijene pružaoce usluga, budući da su regulisane tarife i dalje ispod tržišnih cijena. Nije bilo napretka u pogledu razdvajanja mreža električne energije. Napredak prema konkurentnom tržištu telekomunikacija je bio ograničen. Tri postojeća operatora i dalje de facto imaju monopol u svojim geografskim područjima. Njihov zajednički udio u tržištu fiksne telefonije je u 2011. godini iznosio 85% za međunarodne pozive i 98% za domaći telefonski saobraćaj. Pružaoцима usluga Interneta i mrežnim operatorima dodijeljene su nove licence. Širokopojasni pristup Internetu je dodatno povećan, ali je još uvijek na relativno niskom nivou, nešto iznad 11%. Regulatorno tijelo za željeznice je uvelo set propisa sa ciljem usklađivanja sa direktivama EU. Ukupno gledano, u liberalizaciji mrežnih industrija je postignut ograničen napredak.

U 2011. godini nije bilo velikih promjena u sektorskoj strukturi privrede. Usluge su činile 68,4% bruto dodane vrijednosti (u odnosu na 68% 2010. godine), industrija i građevinarstvo 26,7% (26,8%) i poljoprivreda 8,4% (8,6%). Udio javne uprave, obrazovanja i zdravstva, koji je tradicionalno bio visok, blago je smanjen na 23,1%. Veliki neformalni sektor, koji jača kroz slabosti politika poreza i rashoda, te kroz slabosti u provođenju zakona, uključujući borbu protiv korupcije, je još uvijek važan problem. *Ukupno gledajući*, nije bilo velikih promjena u strukturi privrede. Neformalni sektor je važan problem.

Uticaj države na konkurentnost

U smanjenju uticaja države na privredu nije postignut napredak. U 2011. godini su direktne budžetske subvencije za industriju i poljoprivredu smanjene na 1,6% BDP-a, sa 1,9% u 2010. godini. Međutim, u prvoj polovini 2012. godine su povećane za 28,4% godišnje. Usvojeno je državno zakonodavstvo o državnoj pomoći, ali nije osnovan organ za državnu pomoć i nije uspostavljen popis državne pomoći. *Sveukupno gledano*, državna pomoć je i dalje visoka i država još uvijek utiče na privredu putem državnih monopola.

Ekonomska integracija sa EU

Bosna i Hercegovina je i dalje otvorena ekonomija. Ukupna razmjena (zbirni obim izvoza i uvoza roba i usluga) dodatno se povećala na 93,2% BDP-a u 2011. godini, nakon pada na 75,3% GDP-a u 2010. Evropska unija je i dalje najveći trgovinski partner, sa udjelom od 58% u ukupnom izvozu i 46,6% u ukupnom uvozu u prvih osam mjeseci 2012. godine (samo za

robu). Iako je došlo do određenog povećanja udjela izvoza u EU, udio uvoza iz EU se blago smanjio. Ostali glavni trgovinski partneri su opet države iz regiona CEFTA-e, na koje otpada 32,2% izvoza i 25% uvoza. U 2011. godini je stvarni efektivni devizni kurs, zasnovan na 20 najvećih trgovinskih partnera BiH, marginalno povećan za 0,1%. *Sveukupno gledano*, nivo trgovinske povezanosti sa EU je i dalje visok.

4. EVROPSKI STANDARDI

U ovom poglavlju se razmatraju sposobnosti Bosne i Hercegovine da postepeno približi *acquis*-u svoje zakonodavstvo i politike u vezi sa unutarnjim tržištem, sektorskim politikama i pravdom, slobodom i sigurnošću, u skladu sa Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju, te prioritetima iz Evropskog partnerstva. Ono takođe sadrži analizu administrativnih kapaciteta Bosne i Hercegovine. U svakom sektoru, ocjena Komisije pokriva napredak postignut u toku perioda nadzora, te sumira ukupni napredak države u pripremama.

4.1. Unutarnje tržište

4.1.1. Slobodno kretanje robe

Došlo je do određenog napretka u pogledu slobodnog kretanja robe.

Razvojna strategija za infrastrukturu kvaliteta u cjelini i mehanizam horizontalne koordinacije još nisu uspostavljeni. Tek treba da se uspostavi dijalog o industrijskom tržištu između javnog i privatnog sektora.

Dobar napredak je ostvaren na području **standardizacije**. Institut za standardizaciju Bosne i Hercegovine (BAS) je usvojio 3,395 evropskih standarda (EN) kao nacionalne standarde, čime je ukupni broj EN standarda 14,005. Institut je obavio drugu godišnju provjeru svog sistema za upravljanje kvalitetom i aktivno radio na podizanju nivoa informisanosti javnosti o standardizaciji. Izrađen je akcioni plan za punopravno članstvo u Evropskom odboru za standardizaciju (CEN) i Evropskom odboru za standardizaciju u elektrotehnici (CENELEC).

Nije bilo napretka u pogledu **ocjenjivanja usklađenosti**. Ono se ne vrši ni za domaće ni za uvezene proizvode prije njihovog plasiranja na tržište. Odgovarajući postupci za određivanje tijela za ocjenjivanje usklađenosti tek treba da se utvrde.

Izvjestan napredak je postignut u pogledu **akreditacije**. Institut za akreditaciju Bosne i Hercegovine (BATA) je izdao akreditacije za ukupno 51 tijelo za ocjenjivanje usklađenosti. BATA je dobio status pridruženog člana Evropske kooperacije za akreditaciju (EA). EA je izvršila puno ocjenjivanje BATA-e, koje je obuhvatilo laboratorije za testiranje i kalibraciju i inspeksijska tijela. Ostaje da se ispune uslovi za buduće međunarodno priznavanje testiranja, rezultata kalibracije i certifikacije, te da se u Zakon o akreditaciji unesu izmjene i dopune kako bi se u potpunosti uskladio sa *acquis*-em. Potrebno je donijeti jasnu politiku o ulozi akreditacije u utvrđivanju ovlaštenja tijela za ocjenjivanje usklađenosti na državnom i entitetskom nivou.

Na polju **mjeriteljstva** je ostvaren određeni napredak. Usvojeno je nekoliko podzakonskih akata, uključujući i podzakonski akt o zakonitim mjernim jedinicama. Potpisani su memorandumi o razumijevanju između Instituta za mjeriteljstvo Bosne i Hercegovine (IMBiH) i instituta za mjeriteljstvo Holandije, Slovenije i Srbije. Predstavnici IMBiH su

učestvovali u radu evropskih tehničkih komiteta za mjeriteljstvo (EURAMET i WELMEC). IMBiH je učestvovao u tri interkomparacije i jednom testu kapaciteta te ispunio međunarodne uslove time što je ostvario pozitivne rezultate. Laboratorija za masu IMBiH je na međunarodnom nivou dokazala svoju osposobljenost objavljujući podatke o kapacitetima za kalibraciju i mjerenje u komparativnoj bazi podataka Međunarodnog biroa za utege i mjere (BIPM). Tek treba da se usvoji strategija razvoja mjeriteljskog sistema, novi Zakon o mjeriteljstvu, kojim će se objediniti postojeći zakonski okvir i stvoriti temelji za provedbu *acquis*-a, te više podzakonskih akata. Potrebno je poboljšati saradnju i koordinaciju između IMBiH i entitetskih instituta za metrologiju.

Zabilježen je određeni napredak u oblasti **nadzora nad tržištem**. Agencija za nadzor nad tržištem je inicirala, provela i koordinirala proaktivne i reaktivne aktivnosti i projekte nadzora nad tržištem. Agencija provodi Godišnji plan nadzora za 2012. godinu uz dobru saradnju inspekcijskih tijela entiteta i Brčko distrikta. Agencija i dalje provodi aktivnosti informisanja javnosti o sigurnosti proizvoda i zaštiti potrošača. Sistem nadzora nad tržištem je i dalje u velikoj mjeri zasnovan na obaveznim standardima i predtržišnoj kontroli. Okvirno zakonodavstvo nije zasnovano na horizontalnom *acquis*-u za usklađene proizvode.

Nije postignut napredak ni u vezi sa *acquis*-em „novog i globalnog pristupa“. U cilju informisanja javnosti o novim tehničkim propisima, Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa (MVTEO) je organizovalo seminare i objavilo brošure o temama iz nekoliko ključnih područja. Ministarstva i institucije nadležne za usklađivanje zakonodavstva i provedbu direktiva nemaju dovoljno kapaciteta za izvršavanje zadataka usklađivanja. Potreban je formalni postupak za unutrašnje konsultacije i objavljivanje novih tehničkih propisa prije usvajanja mjera koje bi imale uticaja na trgovinu.

Nije postignut napredak u vezi sa *acquis*-em „starog pristupa“. Podjela odgovornosti za usklađivanje zakonodavstva sa *acquis*-em se treba razjasniti.

Zabilježen je određeni napredak u oblasti **zaštite potrošača**. Povećane su tehničke sposobnosti nadležnih državnih i entitetskih institucija i njihove aktivnosti obavještanja javnosti. MVTEO je započelo aktivnosti savjetovanja potrošača i uvrstilo na svoju web stranicu informacije o zaštiti potrošača. Nije usvojen novi državni nacrt zakona o zaštiti potrošača, usklađen sa *acquis*-em. Republika Srpska je usvojila svoj Zakon o zaštiti potrošača. Usvojen je izvještaj o provedbi programa zaštite potrošača iz 2011. godine. Tek treba da se odobri godišnji program zaštite potrošača za 2012. godinu.

Ured ombudsmena za zaštitu potrošača treba ojačati, kako bi mogao obraditi povećan broj predmeta. Efikasnost i rezultati rada Ureda su još uvijek isti. U toku 2011. godine Ombudsmen je radio na 242 slučaja, od kojih je 218 riješeno. Ombudsmen je dao 25 stručnih mišljenja, 680 pravnih savjeta i odgovorio na 1 515 zahtjeva za informacije. Ombudsmen je izvršio široku analizu postojećeg državnog Zakona o zaštiti potrošača i pružio mišljenje o njegovoj provedbi i stepenu usklađenosti sa *acquis*-em. Ombudsmen je pružio mišljenja o Nacrtu zakona o zaštiti korisnika finansijskih usluga i Nacrtu zakona o zaštiti žiranata u Federaciji.

Zabilježen je dobar, iako neujednačen, napredak u oblasti standardizacije, akreditacije, ocjenjivanja usklađenosti, mjeriteljstva, nadzora nad tržištem i zaštite potrošača. Zakonski okvir tek treba uskladiti sa horizontalnim *acquis*-em i sa *acquis*-em koji se odnosi na proizvode. I dalje je neophodno jačati institucionalne kapacitete i uspostaviti kanale za koordinaciju između nadležnih institucija. Treba uraditi određivanje prioriteta u usklađivanju pravnih propisa i jačanje kapaciteta u skladu sa potrebama tržišta. Treba poduzeti velike korake kako bi se postigao potpuno funkcionalan jedinstveni ekonomski prostor. Državni

Zakon o zaštiti potrošača tek treba u potpunosti uskladiti sa *acquis*-em. Sveukupno gledano, pripreme u vezi sa ovim oblastima *acquis*-a su umjereno napredovale.

4.1.2. Kretanje osoba, usluga i pravo poslovnog nastana

Nije moguće zabilježiti napredak po pitanju **kretanja osoba**. Bosna i Hercegovina je zaključila sporazum sa Srbijom o privremenom zapošljavanju građana. Razlike u zakonima o radu i sistemima socijalne sigurnosti između entiteta kao i između kantona u Federaciji i dalje predstavljaju prepreku za kretanje radnikâ unutar države. Usklađivanje sa evropskim standardima je još uvijek u početnoj fazi.

Nije ostvaren napredak u *koordinaciji sistemâ socijalne sigurnosti* između entiteta i između kantona u Federaciji.

U pogledu **slobode pružanja usluga**, nije postignut napredak u pripremama za usklađivanje zakonodavstva sa Direktivom o uslugama.

Primjetan je mali napredak u oblasti *finansijskih usluga*. Federacija je donijela izmjene i dopune Zakona o Agenciji za bankarstvo kojim se Agenciji proširuju regulatorne/nadzorne funkcije. Federacija je uvela instituciju Ombudsmana za finansijske usluge. Entiteti su međusobno uskladili zakonodavstvo o instituciji Ombudsmana. Republika Srpska je usvojila pravilnik o radu institucije Ombudsmana za finansijske usluge koja je osnovana u 2011. Republika Srpska je usvojila Zakon o unutrašnjem platnom sistemu i podzakonske akte, kao i niz odluka koje se tiču minimalnih standarda za finansijske institucije za sprečavanje pranja novca i finansiranje terorističkih aktivnosti. Oba entiteta provode propise koji se tiču kreditnog i operativnog rizika u skladu sa Bazelom I. Propisom o operativnom riziku primjenjuje se pristup osnovnog indikatora Bazela II. Oba entiteta provode nove kontno planove za finansijske institucije. Usklađeno je izvještavanje među entitetima. Koordinacija bankarske supervizije među entitetima je i dalje na zadovoljavajućem nivou. Obavljene su simulacije *home-host* saradnje između supervizora u Bosni i Hercegovini i EU u cilju jačanja mikro i makro prudencijalne supervizije. Entitetske agencije za bankarstvo produžile su privremene mjere za otplatu kredita do kraja 2012. godine.

Potrebno je u oba entiteta u potpunosti provesti preporuke Bazela II u pogledu zakona iz oblasti bankarstva i standarde Bazelskog odbora za superviziju banaka, te sinhronizovati zakonodavni proces. Nisu usvojeni propisi kojim se uređuje tržišni rizik. Ukinute su izmjene i dopune Zakona o Agenciji za bankarstvo FBiH kojima se Agenciji ugrožava nezavisnost. Ovim izmjenama i dopunama predviđeno je razrješenje uprave i odbora Agencije ukoliko Parlament FBiH ne usvoji godišnji izvještaj Agencije. Zakoni FBiH o bankama, leasing društvima i mikro-kreditnim organizacijama nisu usklađeni sa Zakonom o sprečavanju pranja novca. Odredbe o zaštiti korisnika finansijskih usluga nisu uključene u revidirani nacrt zakona FBiH o bankama, leasing društvima i mikro-kreditnim organizacijama, te ih je potrebno usvojiti kao zasebno zakonodavstvo. Zbog neadekvatnih propisa u državi u pogledu sigurnosti i povjerljivosti poslovnih i bankarskih podataka, potrebno je potpisati memorandume o razumijevanju sa supervizorima stranih banaka koje posluju u BiH. Potrebno je poboljšati koordinaciju i saradnju između entitetskih ministarstava financija i agencija za bankarstvo, posebno na izradi primarnog zakonodavstva. Potrebno je daljnje usklađivanje sa *acquis*-em.

U stvaranju jedinstvenog ekonomskog prostora za *usluge osiguranja* postignuto je malo napretka. Oba entiteta su usvojila izmjene i dopune provedbenih propisa koji se odnose na sadržaj revizorskih izvještaja osiguravajućih preduzeća. Republika Srpska je usvojila izmjene i dopune provedbenih propisa koji se odnose na rezerve osiguravajućih preduzeća, jamstveni fond i uvjete za posredovanje u osiguranju i aktivnostima neživotnog osiguranja. Brokerske kompanije iz Federacije su otvorile dvije filijale u Republici Srpskoj. Potpisan je Protokol o suradnji i razmjeni informacija između Biroa zelene karte u Bosni i Hercegovini i Agencije za osiguranje Bosne i Hercegovine. Agencija za osiguranje Republike Srpske provodi kampanju podizanja javne svijesti o obaveznom osiguranju motornih vozila od odgovornosti prema trećim licima.

Zakonodavstvo je i dalje djelomično usklađeno sa *acquis*-em. Zakon o Agenciji za osiguranje Bosne i Hercegovine i entitetsko zakonodavstvo o osiguranju i superviziji osiguranja tek treba u potpunosti uskladiti sa Direktivom 'Solventnost II'. Potrebno je uskladiti entitetsko zakonodavstvo o obaveznom osiguranju motornih vozila od odgovornosti prema trećim licima sa *acquis*-em i između entiteta. Značajne razlike u zakonodavstvu među entitetima i dalje postoje, posebno u pogledu kazni izrečenih u slučaju teških kaznenih djela. Potrebno je ojačati regulatorne ovlasti Agencije za osiguranje Bosne i Hercegovine, te pojasniti njene izvršne ovlasti. Razvoj podzakonskih akata i smjernica za statističko i drugo izvještavanje od strane osiguravajućih društava prema entitetskim agencijama i za razmjenu podataka između entitetskih agencija i Agencije za osiguranje Bosne i Hercegovine je u ranoj fazi. Tek treba uspostaviti Ured Ombudsmana FBiH u osiguranju i kapacitet na državnom nivou za arbitražu u parnicama između entitetskih agencija za osiguranje. Potrebno je potpisati memorandume o razumijevanju sa stranim supervizorima. Nije bilo promjena u zahtjevu za osnivanjem filijale i načinu supervizije osiguravajućih društava koja su registrovana u jednom entitetu a žele raditi u drugom.

Entitetske agencije za nadzor osiguranja inicirale su saradnju u pogledu usklađivanja pravila za osnivanje i rad filijala. I dalje su prisutna ograničenja u pružanju usluga osiguranja između entiteta. Administrativni kapacitet regulatornih i nadzornih osiguravajućih institucija je i dalje nedovoljno razvijen unatoč određenim početnim nastojanjima da se uvede ocjena o insolventnosti i stečaju osiguravajućih društava, koja se temelji na riziku.

Postignut je mali napredak u oblasti *tržišta kapitala*. Republika Srpska je usvojila Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o tržištu hartija od vrijednosti. Oba entiteta su usvojila provedbene propise kako bi usmjerili aktivnosti na tržištu hartija od vrijednosti i smanjili administrativne barijere i troškove. Sva tri regulatora su potpisala deklaraciju o regionalnoj suradnji. Usklađivanje zakonodavstva u području hartija od vrijednosti je još uvijek sporo. Potrebno je u potpunosti uskladiti zakonodavne okvire u entitetima sa *acquis*-em i harmonizirati ih međusobno. I dalje je potrebno usvojiti izmjene i dopune mjerodavnog zakonodavstva u oba entiteta. Brčko distrikt još nije usvojio zakone o tržištu hartija od vrijednosti i preuzimanju dioničkih društava. Zakon o preuzimanju dioničkih društava u FBiH još nije usvojen. Regulatorne ovlasti i nadzor su i dalje rascjepkani. Sudionici na tržištu hartija od vrijednosti sa sjedištem u jednom entitetu mogu raditi u drugom entitetu tek nakon pribavljanja dozvole u tom entitetu. Ne postoji adekvatan institucionalni kapacitet za koordinaciju politika tržišta kapitala i zakonodavstva.

Nije postignut napredak u oblasti *poštanskih usluga*. Agencija za poštanski saobraćaj je izdala još dvije dozvole privatnim kurirskim službama, što je povećanje na ukupno 12 izdatih dozvola. Ne postoji strategija za poštanske usluge na državnom nivou niti na nivou FBiH.

Državni Zakon o poštanskim uslugama treba revidirati kako bi se osiguralo daljnje usklađivanje sa *acquis*-em. Zakon Republike Srpske je djelomično usklađen sa državnim zakonom i sa *acquis*-em. Obaveza pružanja univerzalnih usluga je postavljena iznad minimalnih zahtjeva *acquis*-a u oblasti poštanskih usluga. Situacija je ista u pogledu obima rezervisanih usluga koji je širok u odnosu na *acquis* o poštanskim uslugama. Nedovoljna usklađenost između države i entiteta u pogledu obima univerzalnih i rezervisanih usluga postavlja ozbiljno pitanje transparentnosti. Administrativni kapacitet državnog Ministarstva transporta i komunikacija u oblasti poštanskih usluga je i dalje slab. Istekao je rok za usklađivanje tarifnih politika javnih poštanskih operatera, ali njihove tarife još uvijek nisu usklađene.

Ostvaren je mali napredak kada je u pitanju **pravo poslovnog nastana**. Troškovi registracije za strane državljane su uglavnom usklađeni u cijeloj zemlji, a postupak je pojednostavljen. Pitanje unutrašnjeg usklađivanja zakonodavstva još nije riješeno. Nije uspostavljen jedinstveni ekonomski prostor za registraciju stranaca koji žele poslovati u cijeloj državi što i dalje ometa poslovnu aktivnost. Vrijeme potrebno za obradu zahtjeva za registraciju je i dalje dugotrajno, posebno u Federaciji. Princip reciprociteta se ne primjenjuje u potpunosti za fizičke osobe koje stiču pravo vlasništva. Država nije ostvarila napredak u pogledu usklađivanja sa *acquis*-em o priznavanju stručnih kvalifikacija Evropske unije. Republika Srpska je u svom zakonodavstvu uvela razlikovanje između priznavanja stručnih i akademskih kvalifikacija. Postupci priznavanja nisu usklađeni u cijeloj zemlji u pogledu oblika, troškova i trajanja.

U oblasti **prava privrednih društava** ostvaren je određen, ali neujednačen napredak. Federacija je usvojila podzakonske akte kako bi skratila postupak registracije preduzeća. Republika Srpska je donijela izmjene i dopune svog Zakona o privrednim društvima kako bi produžila rokove za preduzeća i uskladila njihovu privrednu djelatnost u skladu sa Zakonom o klasifikaciji poslovne djelatnosti. Republika Srpska je donijela izmjene i dopune svog Zakona o sudovima i time prenijela nadležnost u pogledu registracije preduzeća, stečajnih i privrednih sporova na pet regionalnih privrednih sudova. Usvojila je Zakon o zanatsko-preduzetničkoj djelatnosti kako bi preduzetnicima pojednostavila postupak registracije preduzeća. Entitetski zakoni o privrednim društvima su djelomično usklađeni sa *acquis*-em i u određenoj mjeri jedni s drugim.

Zakonodavstvo o *korporativnom računovodstvu i reviziji* je u velikoj mjeri usklađeno sa *acquis*-em i skoro u potpunosti usklađeno između entiteta. Federacija je usvojila Zakon o Finansijsko-informatičkoj agenciji za uspostavljanje i održavanje registara finansijskih izvještaja i bankarskih računa privrednih društava, uz provedbene propise o konsolidaciji finansijskih izvještaja u skladu sa Sedmom Direktivom o pravu privrednih društava. Entiteti primjenjuju Međunarodne standarde finansijskog izvještavanja (MSFI) za sva privredna društva, bez obzira na njihovu veličinu. U Republici Srpskoj mala i srednja preduzeća mogu koristiti MSFI za mala i srednja preduzeća ukoliko dostave obrazloženje u svojim računovodstvenim politikama. Privredna društva sa javnim ovlaštenjima i ona koja su navedena na berzi, dužna su u potpunosti primjenjivati MSFI. Federacija BiH je usvojila Statut Revizorske komore kojim će preuzeti provjere kvaliteta revizija, te je Komora počela s radom. Nije usvojen Pravilnik o provjeri kvaliteta. Skupština Komore nije usvojila plan rada i finansijski plan za 2012. niti je imenovala članove odbora za kontrolu kvalitete. Potrebno je zaposliti supervizora za kontrolu kvalitete na puno radno vrijeme. Savez računovođa i revizora Republike Srpske nastavio je s provedbom postupaka kontrole kvalitete. Ministarstvo finansija obavlja nezavisni nadzor revizija.

Potrebno je dodatno usklađivanje sa *acquis*-em u oblasti prekograničnog spajanja u Republici Srpskoj i u pogledu ponuda za preuzimanje preduzeća u oba entiteta. Ne postoji sistem za razmjenu podataka između različitih registara privrednih društava. Sistemi za kontrolu kvalitete i nezavisni nadzor nad revizorima još uvijek nisu u potpunosti operativni. Federacija nije imenovala članove nezavisnog odbora za javni nadzor kojeg je potrebno uspostaviti u Federaciji.

Država je ostvarila mali napredak u pogledu kretanja osoba, usluga i prava poslovnog nastana. Ostvaren je određen napredak u pogledu zakona o privrednim društvima, korporativnog računovodstva i revizije. Nije do kraja obavljeno usklađivanje zakonodavstva o finansijskim uslugama. Potrebno je u značajnoj mjeri ojačati mehanizme provedbe i nadzora. Potrebno je uspostaviti pravni okvir za pružanje univerzalnih poštanskih usluga u cijeloj državi. *Sveukupno gledano*, pripreme su još uvijek u početnoj fazi.

4.1.3 Slobodno kretanje kapitala

Nije zabilježen napredak u oblasti **slobodnog kretanja kapitala**.

Bosna i Hercegovina nastavlja primjenjivati relativno liberalna pravila o tokovima kapitala prema unutra. Stanovništvo može imati račune u inostranstvu samo u određene svrhe, ali iznosi koji se mogu prenijeti su ograničeni. Zakonski okvir još uvijek nije usklađen. U oba entiteta zakonodavstvo ograničava iznos koji nerezidenti mogu prenijeti bez birokratskih prepreka.

U pogledu stranih investicija, u cijeloj zemlji nedostaje koordinacija u izradi i provedbi pravnih reformi u ovoj oblasti. Tržišta kapitala nisu potpuno funkcionalna. Stvaranje jedinstvenog ekonomskog prostora će biti ključ za privlačenje više stranih investicija. Strane banke posjeduju 89,4% aktiva bankarskog sektora. *Sveukupno gledano*, priliv stranih direktnih investicija je povećan u 2011. i dosegao je 2,4% državnog BDP-ea, iako je to još uvijek znatno niže nego prije globalne krize. Ograničenja na direktne strane investicije se i dalje primjenjuju u sektoru medija, u kojem je ograničenje od 49% uvedeno za strani kapital. Došlo je do zastoja u privatizaciji državnih preduzeća. Rad na poboljšanju sveukupnog poslovnog okruženja bio je nedosljedan i nije ostvaren smislen napredak u strukturnim reformama kako bi se privatnom sektoru osiguralo da predvodi rast i stvara nova radna mjesta.

Unutar Centralne banke Bosna i Hercegovina ima moderan **platni sistem** za žiro-kliring i bruto poravnanja u realnom vremenu. U 2011. vrijednost transakcija u ove dvije kategorije je porasla za 13%. U okviru sistema komercijalnog bankarstva, unutar-bankovne transakcije čine 65% od ukupnog broja i 55% vrijednosti transakcija.

Nije bilo napretka u pogledu slobodnog kretanja kapitala. Potrebno je daljnje usklađivanje sa *acquis*-em u cilju osiguravanja harmonizacije širom zemlje i stvaranja jedinstvenog ekonomskog prostora. *Sveukupno gledano*, napredak u pripremama u oblasti slobodnog kretanja kapitala je i dalje umjeren.

4.1.4 Carine i oporezivanje

Ostvaren je ograničeni napredak u oblasti **carina**. Carinska tarifa je ažurirana u skladu sa Kombinovanom nomenklaturom EU iz 2012. Ratifikovana je Međunarodna konvencija o harmonizovanom sistemu naziva i kodnih oznaka robe. Pravila o porijeklu se i dalje koriste u skladu sa Privremenim sporazumom. Ukinuta je naknada za obradu carinskih deklaracija. Uvedena je prethodna elektronska deklaracija o podacima iz karneta TIR. Usvojeni su provedbeni propisi za carinsku provedbu prava intelektualnog vlasništva. Potrebno je uskladiti carinski zakon i propise o slobodnim zonama sa Carinskim kodeksom EU. Nedostatak potpuno razvijene analize rizika za posljedicu ima česte i loše usmjerene carinske kontrole. Napredak u korištenju pojednostavljenih postupaka i trgovinskih olakšica ostaje ograničen. Potrebno je uložiti dodatne napore u ovoj oblasti kao i razviti koncept 'ovlaštenog ekonomskog operatera'.

U pogledu **oporezivanja** zabilježen je mali napredak. Republika Srpska je donijela izmjene i dopune Zakona o porezu na dobit. Usvojene su određene promjene u pogledu akciza na duhanske proizvode. Potrebno je daljnje usklađivanje s *acquis*-em u oblasti PDV-a i propisima EU o akcizama.

Izmjenama i dopunama Zakona o porezu na dohodak, Pravilnikom FBiH o primjeni i Zakonom o postupku oporezivanja pojačane su kontrole i naplate. Poboljšana je razmjena informacija između entiteta. Sistemi poreza na lični dohodak nisu u potpunosti usklađeni između entiteta. I dalje postoje različiti postupci, što dovodi do složenog poreskog okruženja i čini zemlju manje privlačnom za strane investitore. Potrebno je harmonizovati pravila i postupke direktnog oporezivanja. Još uvijek nije dogovoren stalni model raspodjele prihoda od indirektnih poreza između države, entiteta i Brčko distrikta. U oblasti oporezivanja preduzeća, određene mjere su i dalje neusklađene sa Kodeksom ponašanja EU (npr. propisi o slobodnim zonama). U entitetima su uvedene fiskalne kase, ali ne i u Brčko distriktu.

U pogledu administrativne saradnje i uzajamne pomoći, država je ratifikovala nove sporazume o izbjegavanju dvostrukog oporezivanja sa Albanijom, Alžirom, Češkom, Irskom, Jordanom, Kuvajtom, Malezijom, Katarom i Španijom.

U pogledu **administrativne i operativne sposobnosti**, ostvaren je određeni napredak. Imenovan je Generalni direktor Uprave za indirektno oporezivanje (UIO) na mandatni period od 4 godine. Usvojena je cjelokupna strategija UIO-a za period 2012 – 2016. Postignut je dogovor u pogledu strategija za carine, IT i provedbu zakona u skladu sa sveukupnom poslovnom strategijom. UIO mora pripremiti plan provedbe za strategije i osigurati sredstva potrebna za provedbu. UIO je osnovala jedinicu za provedbu prava intelektualnog vlasništva u običajima, kao i jedinicu za analizu i strateško planiranje.

Unaprijeđen je IT sistem što će olakšati posao oporezivanja. Nisu pokrenute pravne izmjene i dopune koje bi Upravi za indirektno oporezivanje omogućile da dijele informacije sa Agencijom za statistiku Bosne i Hercegovine. To otežava proizvodnju pouzdanih statističkih podataka. Potrebno je uložiti dodatne napore u oblastima povrata poreza, porezne istrage, razmjene informacija i obuke. Potrebno je unaprijediti razmjenu informacija, kao i web stranicu sa preduzećima i poreznim obveznicima. Nadležnosti koje obavljaju carinske laboratorije su i dalje ograničene. Bosna i Hercegovina treba dodatno ulagati u međusobnu povezanost i interoperabilnost informacione tehnologije (IT) sa sistemima informacione tehnologije u EU. BiH još uvijek nije dovoljno spremna da pristupi Konvenciji o zajedničkom tranzitu (CTC) ili Konvenciji o pojednostavljenju formalnosti u trgovini robom. Izrazivši svoju namjeru da se pridruži CTC-u i planiranjem IT aplikacije za Novi kompjuterizovani

tranzitni sistem (NCTS), Bosna i Hercegovina bi ostvarila prekretnicu u međusobnoj povezanosti informacione tehnologije sa sistemima informacione tehnologije Evropske unije. Postignut je mali napredak u oblasti *carina i oporezivanja*. Pozitivna dešavanja podrazumijevaju imenovanje stalnog odbora i usvajanje sveukupne poslovne strategije UIO-a. Potrebno je osigurati pravilnu provedbu poslovne strategije i organizacionih promjena. Potrebno je uložiti značajne napore kako bi se propisi u potpunosti uskladili sa *acquis*-em, kako bi se osigurala djelotvorna provedba Privremenog sporazuma, kako bi se unaprijedili administrativni i operativni kapaciteti, unaprijedile informacione tehnologije i pružile bolje usluge preduzećima i poreznim obveznicima. Sveukupno gledano, pripreme su još uvijek u ranoj fazi.

4.1.5. Konkurencija

Postignut je određen napredak u pogledu **borbe protiv trustova**. Zakon o konkurenciji je potrebno u potpunosti uskladiti sa *acquis*-em. Aktivnosti Konkurencijskog vijeća su bile usmjerene na spajanja i zloupotrebe dominantnog položaja na tržištu. Konkurencijsko vijeće je usvojilo 7 antitrustovskih odluka i 8 odluka o spajanju. Izreklo je novčane kazne u ukupnom iznosu od oko 201.500 KM, kompanijama koje su prekršile pravila tržišnog natjecanja. Nije zabranjeno nijedno spajanje, nije bilo spajanja koja podliježu pravnim lijekovima i niti jedno nije bilo bezuvjetno odobreno. Potrebna je dodatna obuka za osoblje Konkurencijskog vijeća kako bi se povećali njegovi istražni kapaciteti.

Bosna i Hercegovina nije ispunila svoju obavezu iz Privremenog sporazuma da do 1. jula 2011. primijeni konkurencijska načela EU na javna preduzeća i preduzeća kojima su dodijeljena posebna i isključiva prava.

Ostvaren je određeni napredak kada je u pitanju **državna pomoć**. Usvojen je Zakon o državnoj pomoći. Potrebno je usvojiti provedbeno zakonodavstvo. Unatoč određenim početnim koracima koji su preduzeti, operativno nezavisno tijelo za državnu pomoć, Vijeće za državnu pomoć i njegov Sekretarijat moraju biti uspostavljeni. Nije osigurana transparentnost cjelokupne državne pomoći dodijeljene u Bosni i Hercegovini. Bosna i Hercegovina nije ispunila svoju obavezu iz Privremenog sporazuma da uspostavi sveobuhvatni popis programa pomoći koji su pokrenuti prije osnivanja tijela za državnu pomoć i uskladi te programe pomoći sa pravilima konkurencije EU do 1. jula 2012.

Određeni napredak je ostvaren na području *konkurencije*. Potrebno je uložiti daljnje napore kako bi se unaprijedili postojeći propisi za borbu protiv trustova i povećali administrativni kapaciteti Konkurencijskog vijeća. U cilju usklađivanja sa Privremenim sporazumom, zemlja mora u potpunosti provesti državni zakon o pomoći i postaviti institucionalni okvir potreban za djelotvornu kontrolu svih državnih pomoći dodijeljenih u Bosni i Hercegovini. BiH treba ispuniti svoju obavezu prema Privremenom sporazumu u pogledu javnih preduzeća. Sveukupno gledano, pripreme u ovoj oblasti su još uvijek u ranoj fazi.

4.1.6 Javne nabavke

Nije bilo napretka u oblasti **javnih nabavki**.

Potrebno je uskladiti zakonodavstvo sa *acquis*-em. U Federaciji je i dalje potrebno usvojiti zakon o koncesijama. Kasni se sa provedbom Strategije 2010-2015 za razvoj sistema javnih nabavki. Obavještenja o javnim nabavkama se objavljuju elektronski i u primjeni je sistem

izvještavanja kojeg je uspostavila Agencija za javne nabavke (AJN). Nastavljeno je objavljivanje u Službenom glasniku, ali su smanjeni troškovi za ugovorne organe. Bosna i Hercegovina nije poduzela mjere kako bi osigurala konkurentne i transparentne postupke ili nezavisne provjere propisane *acquis*-em u oblasti javno-privatnog partnerstva i koncesija za usluge i radove. Određeni niži nivoi uprave su uveli svoje vlastite propise, što za posljedicu ima daljnju rascjepkanost sistema i pravnu nesigurnost za ponuđače. Postojanje nekoliko pravnih sistema koncesija širom teritorije Bosne i Hercegovine predstavlja ozbiljnu prepreku na putu koncesijskih projekata koji pokrivaju više od jedne teritorije unutar zemlje. Administrativnoj strukturi za upravljanje koncesijama nedostaju jasnoća i formalni kanali za suradnju. To rezultira visokim administrativnim troškovima i niskom djelotvornošću sistema u cjelini.

Broj osoblja Agencije za javne nabavke i Ureda za razmatranje žalbi ostao je nepromijenjen. URŽ je do sada bio u mogućnosti da obradi veliki broj pritužbi sa 17 uposlenih. Određene odredbe Pravilnika o unutrašnjem ustrojstvu URŽ-a se ne provode (npr. rotacija predsjedavanja). Sastav URŽ-a nije obnovljen. Nije obnovljena funkcija objavljivanja odluka URŽ-a kako je propisano zakonom. Praćenje postupaka javne nabavke, sposobnost ugovornih organa da provode postupke, te pružanje pomoći i obuka za ugovorne organe i privredne subjekte su sve stvari koje zahtijevaju pozornost. Nije bilo napretka u ovoj oblasti. Bit će potrebna dodatna politička volja da se zakonodavstvo u državi, kao i sistem koncesija, uskladi sa *acquis*-em. Potrebno je rad URŽ-a učiniti transparentnijim, unaprijediti unutrašnje poslove i ojačati kapacitet ugovornih organa širom zemlje. Sveukupno gledano, pripreme u ovoj oblasti su još uvijek u početnoj fazi.

4.1.7 Zakon o intelektualnom vlasništvu

Ostvaren je napredak u oblasti **prava intelektualnog vlasništva**. Za praćenje zakona usvojenih u oblasti prava intelektualnog vlasništva, doneseni su provedbeni propisi. Vijeća za zaštitu prava intelektualnog vlasništva su nastavila provoditi svoje programe rada, koji se uglavnom odnose na širenje informacija i obučavanje. Dodatno je unaprijeđen rad Instituta za intelektualno vlasništvo. Institut je nastavio s aktivnostima na podizanju nivoa informisanosti o značaju prava intelektualnog vlasništva.

Određeni napredak je ostvaren na području **prava industrijskog vlasništva**. Bečki sporazum o osnivanju Međunarodne klasifikacije figurativnih elemenata žigova i Ugovor o patentnom pravu stupili su na snagu.

Potrebno je provesti Međunarodnu konvenciju za zaštitu novih biljnih sorti (Konvencija UPOV). Tokom izvještajnog perioda, Institut za intelektualno vlasništvo je primio 40 zahtjeva za dodjelu patenata, te obradio 125 zahtjeva, uključujući i neke iz prethodnih godina. Institut je primio 414 zahtjeva za zaštitni znak, te obradio 2.061 zahtjeva, uključujući i neke iz prethodnih godina. Institut je zaprimio 11 zahtjeva za industrijski dizajn, te izdao 16 odluka o odobravanju industrijskog dizajna. Nije zaprimljen nijedan zahtjev za zaštitu geografskih oznaka. Komisija za žalbe Instituta je primila je 17 novih žalbi i okončala 11 žalbenih postupaka.

Određeni napredak je zabilježen u pogledu **izvršenja**. Usvojene su odluke o provedbi carinskih mjera za zaštitu prava nositelja zaštitnih znakova, industrijskog dizajna, autorskog i srodnih prava, patenata i naziva geografskog porijekla. UIO je zaplijenila krivotvorene robe u

vrijednosti od 20 000 Eura. Roba je uništena u 12 od ukupno 18 slučajeva, a podnešeno je šest tužbi. Državna agencija za istrage i zaštitu i entitetski inspektorati su intenzivirali svoj rad u pogledu prava intelektualnog vlasništva. I dalje postoji visok nivo krivotvorenja i piraterije širom zemlje. Nedostaje pouzdan sistem za prikupljanje, analizu i razmjenu podataka između različitih uključenih institucija. Ne postoji strategija provedbe koja uključuje sve zainteresovane strane. Potrebno je poboljšati koordinaciju među tijelima za provedbu zakona na raznim nivoima vlasti.

Ostvaren je određen napredak u pogledu **prava intelektualnog, industrijskog i trgovačkog vlasništva**. Potrebno je unaprijediti provedbu i saradnju između svih zainteresovanih strana. Sveukupno gledano, pripreme su dobro uznapredovale.

4.1.8. Zapošljavanje i socijalne politike, politika javnog zdravstva

Mali napredak je postignut u oblasti **politike zapošljavanja**. Republika Srpska je usvojila Akcioni plan zapošljavanja za 2012. FBiH je usvojila program rada Službe za zapošljavanje za 2012. Brčko distrikt nije usvojio strategiju zapošljavanja. Ni entiteti ni Brčko distrikt nisu ispunili obavezu usvajanja operativnih planova za provedbu državne strategije zapošljavanja 2010-2014.

Nije poboljšana situacija u pogledu tržišta rada. Prema podacima dobijenim na osnovu istraživanja radne snage, stopa aktivnosti u 2011. je blago smanjena kao i stopa zaposlenosti. Učešće žena na tržištu rada (od 41,2%) i stopa zaposlenosti (od 28,7%) su i dalje niske. Gotovo da nije otvoreno nijedno radno mjesto. Nastavljen je rast već visoke stope nezaposlenosti. Na osnovu administrativnih podataka, u junu 2012. je stopa nezaposlenosti bila 43,8%, što je povećanje od 0,7 % u poređenju na prethodnu godinu. Oba entiteta provode programe pomoći za mlade diplomante za ulazak na tržište rada, ali bez puno uspjeha, obzirom da je u 2011. stopa nezaposlenosti mladih ljudi ostala 58% . Nedovoljna zaposlenost mladih predstavlja značajan izazov u razvoju zemlje. Dugotrajna nezaposlenost je i dalje alarmantno visoka, sa udjelom od 80,8% svih registrovanih nezaposlenih osoba u 2011. Neformalna zaposlenost ostaje veliki izazov.

Izazovi na tržištu rada su i dalje veliki. Potreban je mnogo uvezaniji pristup zapošljavanju, koji bi obuhvatio sve relevantne sektorske politike kako bi se zemlja suočila sa značajnim izazovima prisutnim na tržištu rada. Entitetske vlade još uvijek nemaju kapacitete za provođenje odgovarajućih aktivnih mjera za tržište rada. Veliki broj institucija za rad i zapošljavanje na državnom, entitetskom i kantonalnom nivou, te nedostatak koordinacije između njih su i dalje razlog za zabrinutost. Potrebno je uložiti značajne napore kako bi se izradili pouzdani podaci o tržištu rada, što je preduslov za izradu politike tržišta rada (*vidi poglavlje 3.1 Makroekonomska stabilnost*).

Primjetan je mali napredak u smislu izgradnje kapaciteta javnih službi za savjetovanje i posredovanje pri zapošljavanju. Postojeći pravni okvir i nedostatak obuka sprečava ove službe da budu djelotvornije u pružanju savjeta osobama koje traže posao. Javne službe za zapošljavanje obrađuju zdravstvena osiguranja za veliki broj nezaposlenih, što ih sprečava da više vremena odvoje za samo savjetovanje.

U pogledu **socijalne politike** nije bilo napretka. Postojeći *zakoni o radu* u entitetima se tek trebaju uskladiti sa *acquis*-em. Ne postoji državni zakon o radu.

Nije primijećen napredak po pitanju *zdravlja i sigurnosti na radu*. U inspekcijama rada još uvijek nema dovoljno osoblja i iste nisu u mogućnosti da nadziru usklađenost sa zakonodavstvom iz oblasti zdravlja i sigurnosti na radu. Nisu dostupni pouzdani podaci o nesrećama na radu. To je poseban problem u Federaciji, gdje se evidencija vodi na kantonalnom nivou. Federacija još uvijek djeluje prema Zakonu o zaštiti zdravlja i sigurnosti na radu naslijeđenom od bivše Jugoslavije.

Zabilježen je mali napredak u oblasti *socijalnog dijaloga*. Brčko distrikt je osnovao Ekonomsko-socijalno vijeće. Još uvijek nije usvojen državni zakon o predstavnicima socijalnih partnera. Nije postignut dogovor o kriterijima za članstvo u Ekonomsko-socijalnom vijeću na državnom nivou. Kompleksan sistem upravljanja i rascjepkanost zakonodavstva i dalje otežavaju socijalni dijalog.

U oblasti *socijalne uključenosti, uključujući i zabranu diskriminacije*, nije zabilježen napredak. Nisu preduzeti koraci na otklanjanju nedostataka u Zakonu o zabrani diskriminacije, posebno propusta da se u njega uključe odredbe vezane za starost i invalidnost, kao i široki obim izuzetaka. Provedba politika i strategija koje se tiču invaliditeta je i dalje je slaba. Konvencija UN-a o pravima osoba sa invaliditetom se ne primjenjuje (*pogledati Poglavlje 2.2 – Ljudska prava i zaštita manjina*). Strategija socijalne uključenosti u Republici Srpskoj i na nivou države tek treba biti usvojena. Ugrožene skupine (djeca, Romi i povratnici) nisu adekvatno zaštićene ni na entitetskom niti na državnom nivou niti u Brčko distriktu.

Nije ostvaren napredak u oblasti *socijalne zaštite*. Penzioni sistemi u oba entiteta su preopterećeni slučajevima 'povlaštenih penzija' a penzioni fondovi se suočavaju sa finansijskim poteškoćama. Republika Srpska je snizila druge dodatke na penziju kako bi sistem bio finansijski održiv. Federacija je pokrenula reforme penzionog sistema, ali se na punu provedbu još čeka. Nisu usaglašeni ni zdravstveni sistemi između entiteta i kantona, što stvara prepreku slobodnom kretanju osoba.

Određen napredak zabilježen je u oblasti **politike javnog zdravstva**. Preduzete su mjere za unaprjeđenje kapaciteta za planiranje i odlučivanje, uspostavu jedinstvenog sistema za izvještavanje o javnom zdravstvu kako bi se ispunile međunarodne obaveze i razvila elektronska baza podataka za pružanje indikatora o javnom zdravstvu, a koji se koriste za izvještavanje prema ECHI-u (Indikatori zdravlja Evropske zajednice), EUROSTAT-u i SZO-u (Svjetskoj zdravstvenoj organizaciji). Uveden je sistem za prikupljanje podataka o zdravlju na nivou entiteta i na nivou države. Postignut je dogovor o mehanizmu izvještavanja o zaraznim bolestima između svih relevantnih zainteresovanih strana.

Objavljen je prvi nacionalni zdravstveni izvještaj za Bosnu i Hercegovinu. Entiteti nisu ostvarili napredak u provedbi svojih strategija zdravstva. Ne provodi se Mapa puta EU. Nije bilo napretka na usklađivanju reformi između entiteta i sistem je i dalje rascjepkan. Nisu poduzeti koraci na rješavanju problema neprenosivosti sredstava za zdravstvo.

U oblasti *kontrole duhana*, Federacija i Republika Srpska su usvojili pravilnik o označavanju ambalaže duhanskih proizvoda kako bi se uskladili sa *acquis-em*. Republika Srpska je usvojila Zakon o duhanu kojim reguliše uvjete za proizvodnju i preradu duhana i duhanskih proizvoda, uvjete za proizvodnju duhanskih proizvoda i njihovo razvrstavanje, označavanje maksimalne količine katrana, nikotina i ugljen-monoksida u cigaretama i sve aspekte registracije i evidencije o duhanskim proizvodima.

Po pitanju tvari ljudskog porijekla, Federacija je usvojila tri pravilnika o osiguranju kvalitete i sigurnosti krvi i krvnih sastojaka. Federacija je također usvojila dva pravilnika koja se tiču organa i tkiva.

Po pitanju prenosivih bolesti, u Bosni i Hercegovini je usvojena strategija o odgovoru na HIV/AIDS za period 2011-2016, zajedno s planom provedbe. I dalje nedostaje finansijski plan za njegovu provedbu. U toku je izgradnja administrativnih kapaciteta za pružanje djelotvornog odgovora na prijetnje po javno zdravlje. U toku su pripreme za sistem ranog upozoravanja na svim administrativnim nivoima. Imenovan je Nacionalni koordinator za saradnju sa Evropskim centrom za prevenciju i kontrolu bolesti. Republika Srpska je usvojila pravilnik o zaraznim bolestima. Pokrivenost djece imunizacijom je i dalje niska posebno među romskom djecom.

Po pitanju *raka*, Federacija je usvojila strategiju za prevenciju, liječenje i kontrolu malignih neoplazmi za period 2012 - 2020. Federacija je usvojila Zakon o matičnim knjigama u zdravstvu kako bi unaprijedila prikupljanje podataka, analizu i korištenje.

Republika Srpska je usvojila politiku za unaprjeđenje prehrane djece mlađe od pet godina. Federacija je usvojila odluku o besplatnom osnovnom zdravstvenom osiguranju za djecu mlađu od 18 godina i radi na izradi politike o prehrani male djece. Finansiranje je osigurano za pacijente koji boluju od rijetkih bolesti.

Postignut je mali napredak u oblasti *mentalnog zdravlja*. Regionalne aktivnosti za izgradnju kapaciteta zdravstvenih stručnjaka i korisnika usluga mentalnog zdravlja su u toku. Nije ostvaren nikakav napredak u smislu de-institucionalizacije usluga mentalnog zdravlja i uspostavljanja visoko-kvalitetnih usluga mentalnog zdravlja u zajednici s naglaskom na oporavak. Potrebno je preduzeti daljnje aktivnosti usmjerene na promociju uključenosti osoba sa problemima mentalnog zdravlja i njihovog osposobljavanja. Federacija je usvojila politiku i strateški dokument za zaštitu mentalnog zdravlja.

Zabilježen je mali napredak u oblasti zapošljavanja i socijalne politike. I dalje je nedovoljno pravno usklađivanje u pogledu zakona iz oblasti rada, zdravlja i sigurnosti na radu i borbe protiv diskriminacije. Strategije zapošljavanja, socijalne uključenosti i socijalne zaštite nisu dovoljno razvijene, a provedba je nedovoljna. Potrebno je intenzivirati usklađivanje zakonodavstva i ojačati politike. Ostvaren je određeni napredak u politici javnog zdravstva. Sveukupno gledano, pripreme su još uvijek u ranoj fazi.

4.1.9. Obrazovanje i istraživanje

Zabilježen je mali napredak u oblasti **obrazovanja**.

Konferencija ministara obrazovanja u BiH započela je sa održavanjem sastanaka svaka dva mjeseca i utvrdila novi oblik koordinacije za reformu obrazovanja, mada je ona utemeljena na etničkim osnovama. Usvojena je državna strategija učenja o preduzetništvu za period 2012-2015, skupa sa planom provedbe. Ipak, provedba početnog okvira za kvalifikacije još uvijek

nije započela. U Federaciji BiH je ostvaren određeni napredak u usklađivanju kantonalnih zakona o stručnom obrazovanju i visokom obrazovanju sa okvirnim zakonima¹⁶.

Zabilježena su mala poboljšanja u pogledu broja djece obuhvaćene predškolskim obrazovanjem.

Republika Srpska je usvojila izmjene i dopune Zakona o osnovnom obrazovanju i vaspitanju, kojim se zahtijeva da osoblje koje radi sa djecom sa posebnim potrebama posjeduje najmanje diplomu o završenoj srednjoj školi. Nije ostvaren napredak u usklađivanju kantonalnih zakona o predškolskom obrazovanju sa okvirnim zakonom. Republika Srpska je usvojila Nacrt zakona o izmjenama i dopunama Zakona o visokom obrazovanju. Ne postoji državni zakon o priznavanju kvalifikacija u visokom obrazovanju. Konferencija ministara obrazovanja u BiH usvojila je smjernice o kvalifikacijama u visokom obrazovanju, kojima se nastoji riješiti problem različitih praksi u pojedinim dijelovima zemlje, ali smjernice nisu pravno obavezujuće. Zbog neusklađenosti zakonodavstva, širom zemlje se i dalje se koriste različite prakse za priznavanje diploma i kvalifikacija u visokom obrazovanju. Započet je proces akreditacije visokoškolskih ustanova. Nije bilo napretka u pogledu statističkog izvještavanja u obrazovanju.

Iako je ranije iskazala interes, Bosna i Hercegovina je odlučila da ne učestvuje u Programu za cjeloživotno učenje.

Zabilježen je određeni napredak u oblasti **kulture**. Akcioni plan za provedbu Strategije kulturne politike u Bosni i Hercegovini za period 2011-2014 je usvojen, a odobrila su ga entitetska i kantonalna ministarstva. Agencija za statistiku je objavila Metodologiju za monitoring statističkih indikatora u oblasti kulture. Bosna i Hercegovina je nastavila da učestvuje u programu Kultura EU. Bosna i Hercegovina je dostavila iskaz interesa za učešće u programu Media EU. Pravni i finansijski položaj sedam institucija kulture u zemlji nije riješen. Neke od njih su planirale odgovarajuća budžetska sredstva za narednih nekoliko godina, te su bile prinuđene da određene aktivnosti zatvore za javnost.

Postignut je određeni napredak u **istraživanju i politici inovacija**. Država je aktivno promovisala saradnju sa EU u oblasti istraživanja i inovacija, što je za rezultat imalo neznatno povećanje broja podnesenih prijedloga projekata u okviru Sedmog okvirnog programa EU za istraživanje (FP7). Ipak, sveukupna stopa uspješnosti je niska. Preduzeti su dalji koraci na integraciji u Evropski istraživački prostor i ostvarenju doprinosa Uniji za inovacije, ali je potrebno jačati kapacitete za istraživanje i inovaciju na državnom nivou, te unaprijediti koordinaciju.

U pogledu FP7 unaprijeđeni su administrativni kapaciteti kroz povećanje broja nacionalnih kontakt tačaka, organizaciju obuka i promociju događaja vezanih za FP7. Pojačana je saradnja sa COST-om i EUREKA-om.

U pogledu integracije u evropski istraživački prostor, sveukupan nivo ulaganja u istraživanje i dalje je nizak. Zbog nepostojanja pouzdanih statističkih podataka, nije moguće pratiti ostvareni napredak niti ustanoviti obim ulaganja javnog i privatnog sektora. Određeni napredak je postignut na jačanju ljudskog kapitala, a uspostavljen je i registar za praćenje broja istraživača. Republika Srpska je usvojila Zakon o naučno-istraživačkoj djelatnosti i

---

¹⁶ U četiri od deset kantona usvojeni su zakoni o stručnom obrazovanju, a u devet kantona su usvojeni zakoni o visokom obrazovanju.

tehnološkom razvoju za 2012-2016, kao i odgovarajuće podzakonske akte. U Republici Srpskoj je usvojena Strategija naučnog i tehnološkog razvoja Republike Srpske za 2012-2016. U Republici Srpskoj je uspostavljena elektronska baza podataka o istraživačima i istraživačkim organizacijama, te je dogovoreno da se izgradi jedinstven bibliotečko-informacioni sistem zasnovan na COBISS-u, kooperativni *online* bibliografski sistem i usluge. Federacija BiH je podržala projekte tehnološke modernizacije, istraživanja i obrazovne institucije. U Federaciji nije usvojen zakon o sistemu i politici razvoja naučno-istraživačke i istraživačko-razvojne djelatnosti¹⁷. Uspostavljena je mreža EURAXESS koja dobro funkcioniše. Komunikacija i koordinacija između različitih ministarstava za nauku i entiteta je nedovoljna.

Postignut je mali napredak u oblasti obrazovanja i kulture. Potrebna je puna provedba strategija, okvirnih zakona i početnog okvira za kvalifikacije. I dalje je potrebno uskladiti zakone o visokom i stručnom obrazovanju na entitetskom i kantonalnom nivou sa odgovarajućim okvirnim zakonodavstvom. Država učestvuje u programu Kultura. Pripreme za buduću integraciju u Evropski istraživački prostor i Uniju za inovacije su nastavljene, ali je i dalje potrebno jačati kapacitete za istraživanje i inovacije na nivou države, te povećati ulaganja u ovim oblastima. Još uvijek je potrebno finalizirati usvajanje zakonodavnog okvira za nauku i istraživanje. Sveukupno gledano, pripreme su umjereno napredovale.

4.1.10. Pitanja vezana za Svjetsku trgovinsku organizaciju (STO)

Ostvaren je napredak u pregovorima za pristupanje Svjetskoj trgovinskoj organizaciji. Radna grupa za Svjetsku trgovinsku organizaciju održala je deveti sastanak. Bosna i Hercegovina je nastavila bilateralne pregovore o pristupu tržištu roba i usluga. Bilateralni pregovori sa Kinom, Japanom, Švajcarskom, Norveškom, Kanadom Hondurasom i El Salvadorom su zaključeni. U završnoj fazi su pregovori sa Korejom, Ekvadorom, Brazilom, Indijom i Dominikanskom Republikom. U pregovorima sa Sjedinjenim Državama i Ukrajinom još uvijek postoje otvorena pitanja.

4.2. Sektorske politike

4.2.1. Industrija i mala i srednja preduzeća

Mali napredak je postignut u oblasti **industrijske politike**. Entiteti su nastavili sa provedbom svojih akcionih planova za industrijsku politiku bez koordinacije sa državnim nivoom. Ipak, i dalje je potrebno usvojiti državnu razvojnu strategiju koja uključuje elemente industrijske politike. Odsustvo usklađene statistike sprečava uspostavu efikasnog strateškog okvira za planiranje u oblasti industrijske politike.

U pogledu **politike za mala i srednja preduzeća** zabilježen je mali napredak. Republika Srpska je usvojila Strategiju razvoja malih i srednjih preduzeća za 2012-2015. Savjet za razvoj malih i srednjih preduzeća i preduzetništva nije se sastajao nakon prva tri sastanka održana 2011. Nova državna strategija za mala i srednja preduzeća nije usvojena. U Federaciji BiH je i dalje potrebno usvojiti zakon o promociji malih i srednjih preduzeća i preduzetništva, kojim se predviđa uspostava agencije za mala i srednja preduzeća. Nacrt državnog Zakona o promociji malih i srednjih poduzeća i preduzetništva je povučen iz parlamentarne procedure, kao i nacrt izmjena i dopuna Zakona o Agenciji za unapređenje stranih investicija. Bosna i Hercegovina je nastavila da učestvuje u provedbi Akta o malim preduzećima. Nedovoljna koordinacija sa državnog nivoa uzrokovala je kašnjenje u finalizaciji procjene Akta o malim preduzećima iz

---

¹⁷ U samo tri od deset kantona postoji pravni okvir kojim se reguliše oblast nauke i istraživanja.

2011. prema kojoj je zemlja ostvarila rastući napredak u registraciji preduzeća i pristupu finansiranju. U Bosni i Hercegovini još uvijek nije uvedena analiza procjene uticaja propisa (*Regulatory Impact Analysis - RIA*). U Republici Srpskoj je usvojena Strategija regulatorne reforme i uvođenja procjene uticaja propisa za 2011-2015. Nije ostvaren napredak na uvođenju usklađenih mjera finansijske podrške. Podaci iz pilot istraživanja o strukturnoj poslovnoj statistici objavljeni su po prvi put za zemlju u cjelini, a pokazali su visok udio neaktivnih malih i srednjih preduzeća u poslovnom registru. Kako bi se osigurao visok kvalitet evidencije i olakšao pristup podacima, Republika Srpska je usvojila Zakon o jedinstvenom registru računa poslovnih subjekata. Bosna i Hercegovina nije uspostavila jedinstven sistem registracije malih i srednjih preduzeća kako bi olakšala poslovanje u oba entiteta.

Mreža poslovnih inkubatora je dobro razvijena i sastoji se od pet inkubatora u Republici Srpskoj i osam u Federaciji BiH. Drugi oblici podrške u ovom pogledu su slabi.

Ostvaren je određen napredak u oblasti turizma. Republika Srpska je usvojila Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o ugostiteljstvu i nekoliko podzakonskih akata u oblasti turizma i usluga kateringa. U Federaciji je i dalje potrebno usvojiti slične propise. U Federaciji BiH nije usvojena Strategija razvoja turizma FBiH za period 2008-2018.

Postignut je mali napredak u oblasti industrijske politike i politike malih i srednjih preduzeća. U državi ne postoji sveobuhvatna industrijska politika i ažurirani okvir politike djelovanja za mala i srednja preduzeća. Koordinacija između entiteta i dalje je pitanje od ključnog značaja za unapređenje razvoja preduzeća. Ukupno gledajući, pripreme u oblasti industrijske politike i malih i srednjih preduzeća i dalje su u ranoj fazi.

4.2.2. Poljoprivreda i ribarstvo

Ostvaren je mali napredak u usklađivanju sa evropskim standardima u oblasti **poljoprivrede i politike ruralnog razvoja**.

U Bosni i Hercegovini još uvijek nije usvojena državna strategija ruralnog razvoja, kao ni državni zakon o vinu. Strateški plan harmonizacije poljoprivrede, prehrane i ruralnog razvoja BiH 2008-2011 nije realizovan. Strategija ruralnog razvoja i akcioni plan Republike Srpske, te Plan harmonizacije poljoprivrede, prehrane i ruralnog razvoja FBiH moraju se uskladiti sa državnim okvirom. Administrativni kapaciteti i kanali za koordinaciju na državnom i entitetskom nivou i dalje su slabi. Koordinacija politika i aktivnosti u oblasti ruralnog razvoja, uključujući i mjere podrške su nedovoljni.

Nije bilo napretka u pripremama za Instrument za pretpristupnu pomoć za ruralni razvoj (IPARD). Izrađena je sektorska analiza za pet sektora. Nije postignut sporazum o institucionalnim strukturama za decentralizovano upravljanje. Osnovan je Ured za harmonizaciju i koordinaciju sistema plaćanja u poljoprivredi, prehrani i ruralnom razvoju BiH, ali nema dovoljno osoblja za izvršavanje njegovih zadataka. Koordinacija između sektora i učešće nevladinog sektora i dalje su slabi.

Entitetski budžeti za poljoprivredu i ruralni razvoj su i dalje mali. Subvencije za poljoprivrednike uglavnom su u vidu proizvoda i nisu usklađene sa *acquis*-em. Odsustvo djelotvorne administracije i efikasnih kreditnih šema za poljoprivredu ugrožava napore na povećanju produktivnosti i konkurentnosti u ovom sektoru.

U Bosni i Hercegovini još uvijek nije usvojena informaciona strategija za poljoprivredu, kao ni zakon o poljoprivrednom popisu. I dalje je potrebno unaprijediti poljoprivrednu statistiku i informacioni sistem za poljoprivredu i izvršiti međusobno usklađivanje postojećih sistema. Sistemi zemljišnih registara nisu usklađeni, a upravljanje zemljištem treba poboljšati.

Malo napretka je postignuto na području sigurnosti hrane. Bosna i Hercegovina je usvojila provedbeno zakonodavstvo za rezidue pesticida i radioaktivnih kontaminanata i standarde vezane za ove proizvode. Nadležnosti u oblasti sigurnosti hrane su i dalje podijeljene na državnom i entitetskom nivou. Započele su pripreme na procjeni i unapređenju prehrambenih postrojenja. Potrebno je izraditi strategiju vezanu za mogućnost laboratorijskih kapaciteta da vrše analizu uzoraka iz lanaca hrane i hrane za životinje. Kapaciteti za vršenje službenih kontrola i dalje su slabi.

Vrlo mali napredak je postignut u sektoru veterinarstva. Usvojeni su neki zakonski propisi o životinjskim bolestima i uslovima vezanim za uvoz. Potrebno je uskladiti zakonodavstvo sa *acquis*-em iz oblasti higijene i nadzora nad hranom. Veća koordinacija između države i entiteta u približavanju *acquis*-u u ovim oblastima i dalje je od ključne važnosti. Ovlasti državnog Ureda za veterinarstvo nisu dovoljne da bi Ured djelovao kao centralni nadležni organ. Državno zakonodavstvo nije usvojeno niti se provodi na entitetskom nivou. I dalje postoji preklapanje nadležnosti između sektora veterinarstva i sigurnosti hrane. Finansiranje uzimanja uzoraka za potrebe službenih kontrola nije adekvatno. Državne laboratorije nisu dalje napredovale kako bi dobile akreditacije i uspostavile efikasne sisteme kontrole kvaliteta. Inspektorima i nosiocima prehrambene djelatnosti potrebna je dalja obuka o posebnim zahtjevima EU vezanim za higijenu. Odsustvo napretka je negativno uticalo na trgovinu poljoprivrednim proizvodima, posebno sa EU.

Ostvaren je napredak u fitosanitarnom sektoru. Fitosanitarni pregledi na graničnim prelazima su poboljšani zahvaljujući uvođenju jedinstvene liste biljaka, biljnih proizvoda i drugih predmeta koji se moraju podvrgnuti ispitivanju zdravlja bilja. U Federaciji su imenovani fitosanitarni inspektori i započela je njihova obuka. Provođi se program za nadzor bolesti krompira. I dalje je potrebno uskladiti zakonodavstvo sa *acquis*-em, te ojačati kapacitete za njegovo provođenje. Potrebno je imenovati referentne laboratorije za nadzor rezidua.

Zabilježen je napredak u oblasti **genetski modifikovanih organizama** (GMO). Usvojeno je provedbeno zakonodavstvo o registrima, procjeni rizika i uslovima za stavljanje GMO proizvoda na tržište. Započela je obuka laboratorijskog i osoblja zaduženog za inspekcije o metodama kontrole. I dalje je potrebno uskladiti entitetsko zakonodavstvo za zakonodavstvom na državnom nivou.

Postignuto je malo napretka u oblasti **ribarstva**. Ne postoji državno zakonodavstvo koje je usklađeno sa *acquis*-em. Nadležnosti u sektoru ribarstva i dalje su podijeljene uprkos postojećim potencijalima za značajno povećanje izvoza ribe i ribljih proizvoda u EU.

Postignut je mali napredak u oblasti poljoprivrede i ruralnog razvoja, sigurnosti hrane, veterinarske i fitosanitarne politike i ribarstva. Još uvijek je potrebno provesti državnu Strategiju poljoprivrednog i ruralnog razvoja u cijeloj zemlji, ojačati kapacitete za koordinaciju i usklađivanje na državnom nivou, unaprijediti mehanizme za provedbu, te nastaviti približavanje zakonodavstva *acquis*-u. Potrebno je ubrzati provedbu *acquis*-a iz oblasti sigurnosti hrane i unaprijediti kapacitete za službenu kontrolu, te ubrzati nadogradnju postrojenja. Sveukupno gledano, pripreme u ovim oblastima *acquis*-a ostaju u ranoj fazi.

4.2.3. Životna sredina i klimatske promjene

Malo napretka je postignuto u oblasti **životne sredine**.

Postignut je mali napredak u pogledu *horizontalnog zakonodavstva*. Republika Srpska je napredovala u približavanju Direktivi o strateškoj procjeni uticaja na životnu sredinu, tako što je usvojila novi Zakon o zaštiti životne sredine. I dalje je potrebno usvojiti okvirni zakon o životnoj sredini, te uložiti napore na provedbi Direktive o procjeni uticaja na životnu sredinu, na usklađen način na državnom nivou i u entitetima. Nije započela provedba Konvencije Espoo o procjeni uticaja na životnu sredinu u prekograničnom kontekstu. Učešće javnosti u procesu donošenja odluka u oblasti životne sredine i u oblasti javnog pristupa podacima o životnoj sredini i dalje je slabo.

Postignut je određeni napredak u vezi sa *kvalitetom vazduha*. Republika Srpska je usvojila novi Zakon o zaštiti vazduha. U Federaciji BiH je usvojeno nekoliko pravilnika o metodama nadzora kvaliteta vazduha, definiciji zagađivača, standardima kvaliteta vazduha, itd. Sistemi planiranja vezani za kvalitet vazduha i nadzor i dalje su nezadovoljavajući. Još nije uspostavljena mreža za nadzor vazduha na nivou cijele zemlje.

Postignut je mali napredak u *upravljanju otpadom*. U Federaciji BiH usvojen je Plan upravljanja otpadom s ciljem provedbe Strategije zaštite okoliša FBiH 2008-2018. Koordinacija između entiteta i Brčko Distrikta u primjeni sistema za upravljanje ambalažnim otpadom i dalje predstavlja problem. Ulaganja u upravljanje otpadom i dalje su nedovoljna. Napredak u izgradnji i radu regionalnih sanitarnih deponija bio je ograničen. Nisu preduzeti praktični koraci na uspostavi sistema za recikliranje i povrat u vezi drugih tokova otpada. Ograničeni su kapaciteti za upravljanje industrijskim i opasnim otpadom.

Postignut je mali napredak u oblasti *kvaliteta vode*. U Federaciji BiH je usvojena Strategija upravljanja vodama i Uredba o uslovima ispuštanja otpadnih voda u prirodne recipijente i sisteme javne kanalizacije, čime je ostvaren napredak u približavanju Direktivi o preradi gradskih otpadnih voda. Bosna i Hercegovina je približila svoje zakonodavstvo Direktivi o pitkoj vodi, ali je provedba spora. Nisu uloženi napore kako bi se osigurao dosljedan i usklađen pristup upravljanju vodama na nivou države i između entiteta i Brčko Distrikta, uključujući provedbu zakona o vodama, nadzoru i planiranju riječnih bazena. Neodgovarajući administrativni kapaciteti i odsustvo gotovih projekata uzrokuje značajne odgode u pogledu sektorskih ulaganja. Pristup pitkoj vodi, neprerađeni ispusti otpadnih voda i upravljanje poplavama i dalje su ključni izazovi.

Zabilježen je mali napredak u oblasti *zaštite prirode*. U Federaciji je usvojeno provedbeno zakonodavstvo o Natura 2000, čime je nastavljeno približavanje Direktivi o zaštiti ptica i Direktivi o zaštiti prirodnih staništa i divlje faune i flore. Nije počela provedba Konvencije o međunarodnoj trgovini ugroženim vrstama divlje faune i flore. Provedba *acquis*-a o zaštiti prirode i dalje je u ranoj fazi.

Mali napredak je postignut u oblasti *kontrole industrijskog zagađenja i upravljanja rizikom*. Bosna i Hercegovina je pripremila inicijalnu listu postrojenja u skladu sa Direktivom o industrijskim emisijama. Registar emisija iz ovih postrojenja objavljen je na internetu. Proces dobijanja dozvola i dalje je fragmentiran usljed složenih administrativnih procedura i slabog učešća javnosti u procesu donošenja odluka. Ulaganja industrijskog sektora u oblast životne sredine i dalje su nedovoljna. Administrativni kapaciteti za nadzorne aktivnosti su još uvijek slabi.

Mali napredak postignut je u oblasti *hemikalija*. U Republici Srpskoj je usvojena Strategija hemijske bezbjednosti Republike Srpske i provedbeno zakonodavstvo o hemikalijama i biocidima. U Federaciji BiH nije započelo približavanje zakonodavstva *acquis*-u. Bosna i Hercegovina je pristupila Roterdamskoj konvenciji o procedurama davanja saglasnosti uz prethodnu najavu za određene opasne hemikalije i pesticide. Postignut je mali napredak u oblasti *buke*. U Federaciji BiH je usvojen Zakon o zaštiti od buke.

U pogledu **klimatskih promjena**, nije bilo napretka u opštoj izradi politika djelovanja. U zemlji ne postoji državna strategija za klimatske promjene. Klimatska pitanja su u sve većoj mjeri zastupljena u energetskej politici. Potrebni su značajni naponi da se pitanje klimatskih promjena u potpunosti ugradi u sektorske politike i strategije. Zemlja se pridružila stavovima EU u međunarodnom kontekstu. Iako se prethodno pridružila Sporazumu iz Konpenhagena, zemlja nije preduzela mjere za ispunjavanje svoje obaveze ublažavanja šetnog uticaja po životnu sredinu do 2020. U BiH je potrebno razmotriti mogućnost ispunjavanja obaveza vezanih za ublažavanje šetnog uticaja po životnu sredinu kako bi se cilj dogovora o borbi protiv klimatskih promjena nakon 2020. ostvario do 2015. godine.

Malo napretka je ostvareno u približavanju politikama djelovanja i zakonodavstvu EU o klimatskim promjenama. Država se nalazi na samom početku kada je riječ o usvajanju *acquis*-a u oblasti klimatskih promjena. U zemlji su preduzeti prvi koraci kako bi se identifikovale stacionarne instalacije za buduću primjenu sistema trgovanja emisijama. Potrebni su značajni naponi za jačanje kapaciteta za nadzor, izvještavanje i provjeru u zemlji. Saradnja i koordinacija su i dalje slabe. Nepostojanje administrativnih i finansijskih kapaciteta uzrokuje kašnjenje u pripremama, zakonodavnom usklađivanju i provedbi politika o klimatskim promjenama u skladu sa *acquis*-em. Zemlja je redovno učestvovala u radu vezanom za klimatske promjene u okviru Regionalne okolišne mreže (RENA). I dalje postoji velika potreba za povećanjem informisanosti na svim nivoima i promovisanjem saradnje svih zainteresovanih strana.

Administrativni kapaciteti u sektoru životne sredine i dalje su slabi. Potrebno je osnovati agenciju za zaštitu životne sredine koja će imati nadležnosti za praćenje i izvještavanje o stanju životne sredine u cijeloj zemlji. Administrativni kapaciteti u okviru institucija nadležnih za životnu sredinu su ograničeni zbog toga što su nadležnosti podijeljene u vertikalnom i horizontalnom smislu. Briga za životnu sredinu u drugim sektorima i dalje je slaba. Zabilježen je određeni napredak u pogledu administrativnih kapaciteta za rješavanje pitanja klimatskih promjena. Izvršni odbor Ovlaštenog državnog organa za provedbu mehanizma čistog razvoja iz Protokola iz Kjota imao je prvu konstituirajuću sjednicu i usvojio pravilnik o radu. Na nivou entiteta i Brčko Distrikta uspostavljene su potrebne strukture za rad ovog organa. Potrebno je značajno ojačati administrativne strukture nadležne za klimatske promjene. Neophodno je ojačati kapacitete kako bi se odgovorilo na značajne potrebe vezane za resurse, saradnju i koordinaciju. Malo napretka je postignuto u oblasti životne sredine i klime. Uspostavljanje usklađenog pravnog okvira za zaštitu životne sredine, odgovarajući institucionalni kapaciteti i funkcionalnost sistema nadzora životne sredine i dalje predstavljaju prioritet. Potrebno je unaprijediti horizontalnu i vertikalnu komunikaciju i razmjenu informacija o životnoj sredini i klimatskim promjenama između svih organa i javnosti. U pogledu klimatskih promjena, potrebni su značajni naponi na povećanju nivoa informisanosti, osiguranju strateškog pristupa u cijeloj zemlji, usklađivanju i provedbi *acquis*-a, kao i na daljem jačanju administrativnih kapaciteta uključujući međuinstitucionalnu saradnju i koordinaciju. Pripreme u oblasti životne sredine i klimatskih promjena i dalje su u početnoj fazi.

4.2.4. Transportna politika

Određeni napredak zabilježen je u oblasti **transevropskih transportnih mreža**. Bosna i Hercegovina aktivno provodi Memoranduma o razumijevanju o razvoju Glavne regionalne transportne mreže Jugoistočne Evrope i Transportne opservatorije Jugoistočne Evrope (SEETO). Posebnu pažnju treba posvetiti provedbi prioriteta koji su usaglašeni za sveobuhvatnu mrežu Transportne opservatorije Jugoistočne Evrope. Nastavljen je rad na remontu signalizacije željezničke mreže SEETO, posebno na dijelu Koridora Vc Ploče-Bradina i dijelu željeznice na relaciji Banja Luka-Kostajnica.

U pogledu **cestovnog transporta** zabilježen je mali napredak. Zakonodavni okvir za sigurnost na cestama i prevoz opasnih roba i dalje je nejasan. Usvojeni su zakonodavni akti za postupke izdavanja memorijskih kartica i kvalifikacijskih kartica za vozače za obavljanje međunarodnog cestovnog prevoza.

Mali napredak je ostvaren u željezničkom saobraćaju. Usvojena je Instrukcija za sigurnost i interoperabilnost željezničkog sistema. U Federaciji BiH je usvojen Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o željeznicama FBiH. Oba željeznička preduzeća i dalje se nalaze u veoma teškom finansijskom položaju i potrebno im je restrukturiranje. Još uvijek je potrebno riješiti pitanje potpunog odvajanja funkcije rukovodioca infrastrukture od željezničkog preduzeća, a potrebna su i zakonodavna usklađivanja sa *acquis*-em u oblasti obaveze javnih usluga. Ne postoji nezavisno tijelo za istraživanje nesreća. Željeznice Republike Srpske još nisu objavile svoju mrežnu izjavu.

Nije postignut napredak u oblasti pomorskog transporta. Iako je Bosna i Hercegovina članica Međunarodne pomorske organizacije (IMO), ona nije potpisala nijednu od najvažnijih konvencija ove organizacije, kao što je Međunarodna konvencija o sigurnosti života na moru (SOLAS), uključujući Međunarodni kodeks za sigurnost brodova i lučkih objekata, Međunarodnu konvenciju o sprečavanju zagađenja mora sa brodova (MARPOL) i Međunarodnu konvenciju o standardima za obuku, izdavanje uvjerenja i vršenju brodske straže (SCTW).

Zabilježen je mali napredak u oblasti unutrašnjih plovnih puteva. Proces deminiranja i osposobljavanja plovnog puta rijekom Savom tek treba da počne. Još uvijek je potrebno uvesti riječni informacioni sistem. Nije postignut napredak u oblasti kombinovanog transporta.

Mali napredak postignut je u oblasti **vazdušnog transporta**. Zakon o vazduhoplovstvu je izmijenjen i dopunjen kako bi se približio *acquis*-u. Usvojeno je nekoliko pravilnika i podzakonskih akata u oblasti civilnog vazduhoplovstva. Potrebno je uložiti napore kako bi se ubrzala provedba prve faze Sporazuma o zajedničkom evropskom vazdušnom prostoru.

Postignut je mali napredak u oblasti transporta. I dalje je potrebno približiti zakonodavstvo *acquis*-u u pogledu svih oblika transporta, posebno kada je riječ o željezničkom, cestovnom i pomorskom saobraćaju. Transportna strategija i akcioni plan tek treba da se usvoje. Potrebno je intenzivirati aktivnosti u pogledu unapređenja saobraćajne infrastrukture. Sveukupno gledano, pripreme su još uvijek u ranoj fazi.

4.2.5. Energija

U pogledu **zaliha nafte i sigurnosti snabdijevanja** ostvaren je neujednačen napredak. Potrebno je sprovesti obaveze Energetske zajednice o sigurnosti snabdijevanja gasom i

električnom energijom. U Federaciji je i dalje potrebno usvojiti zakon o nafti. Ne postoje zvanični podaci o nivoima zaliha nafte u zemlji. I dalje je potrebno usvojiti državnu strategiju o sigurnosti snabdijevanja naftom, gasom i električnom energijom. Entiteti imaju svoje dokumente za strateško planiranje, bez usklađenih kriterija ili zajedničkog pristupa prioritetima za ulaganja.

Ostvaren je mali napredak u pogledu **unutrašnjeg tržišta energije**. U Federaciji je izrađen Nacrt zakona o električnoj energiji i potrebno ga je usvojiti. Postojeći zakoni na svim nivoima nisu u potpunosti usklađeni sa *acquis*-em i ne omogućavaju efikasan razvoj konkurentnog veleprodajnog tržišta. Ostaju da se riješe pitanja tenderskih postupaka i transparentnosti.

Došlo je do neznatnih poboljšanja u vezi državne kompanije za prenos (TRANSCO/Elektroprenos). Iako nisu odobreni poslovni i investicioni planovi i uprkos tome što rukovodstvo kompanije i dalje radi u tehničkom mandatu, entitetski premijeri su se dogovorili da promijene rukovodstvo i upravni odbor, da primijene pravila o podjeli kapitala u oblasti kadrova i ulaganja, te da uspostave radnu grupu s ciljem prenosa 110 kV resursa na entitetska komunalna preduzeća i poboljšaju odnos sa nezavisnim operatorom sistema (ISO). Dogovor entitetskih premijera je potrebno primijeniti. Održivost TRANSCO-a kao državnog preduzeća i iscjepkanost tržišta električne energije predstavljaju razloge za zabrinutost i mogu biti prepreka punoj realizaciji Ugovora o Energetskoj zajednici. Pokrenut je sveobuhvatan pregled zakonodavstva iz oblasti električne energije koje se primjenjuje na različitim nivoima s ciljem njegovog usklađivanja sa *acquis*-em, te kako bi zemlja ispunila zahtjeve Ugovora o Energetskoj zajednici. Nije osigurana stvarna nezavisnost regulatornih komisija. Regulatori u oba entiteta i u Brčko Distriktu usvojili su sekundarno zakonodavstvo za prevazilaženje nekih pravnih praznina. Republika Srpska i Federacija BiH izvršile su reviziju tarifa, ali su one ostale ispod nivoa tržišnih cijena.

Nije bilo napretka u sektoru gasa. Još uvijek ne postoji zakonodavna usklađenost. Entiteti su uveli različita pravila za učesnike na tržištu, razdvajanje, pristup trećih strana i otvaranje tržišta, a ta pravila nisu u skladu sa *acquis*-em.

U zemlji nisu počele pripreme za usklađivanje sa trećim paketom EU za jačanje internog energetskog tržišta.

Postignut je mali napredak u pogledu **obnovljive energije**. Entiteti su uveli podsticaje (garantovane tarife) za obnovljive izvore energije koji nisu ujednačeni, te mogu da dovedu do neefikasnosti u zemlji. Ne postoji državna strategija za promovisanje obnovljive energije. Bosna i Hercegovina još uvijek nije izradila državni plan aktivnosti za obnovljivu energiju, kojim bi se kreirala mapa puta za realizaciju obavezujućeg cilja o udjelu obnovljive energije u konačnoj potrošnji energije u zemlji 2020. u okviru Energetske zajednice, te osiguralo preduzimanje mjera za unapređenje korištenja biogoriva u transportu. Složenost organizacione strukture i sistema donošenja odluka ugrožava djelotvorno promovisanje obnovljive energije. Potrebni su značajni naponi da se stvori regulatorno okruženje koje će podsticati veću upotrebu obnovljivih izvora energije u svim sektorima, kao i u svrhu olakšavanja administrativnih procedura za izdavanje dozvola i licenci.

Postignut je mali napredak u oblasti **energetske efikasnosti**. Iako su zakoni izrađeni, ne postoji državni akcioni plan za energetske efikasnost i kredibilna mapa puta za preuzimanje odgovarajućeg zakonodavstva EU o energetskoj efikasnosti s ciljem ispunjavanja obaveza iz Ugovora o Energetskoj zajednici.

Mali napredak je zabilježen je u oblasti **nuklearne sigurnosti i zaštite od zračenja**. Imenovan je novi direktor Državne regulatorne agencije za zaštitu od zračenja i nuklearnu sigurnost, ali nije napravljen državni plan djelovanja u slučaju opasnosti, kao ni strategija za upravljanje radioaktivnim otpadom.

Postignut je mali napredak u oblasti energije. Potrebno je da zemlja ispuni svoje zakonske obaveze iz Ugovora o Energetskoj zajednici, unaprijedi sigurnost snabdijevanja, te osigura efikasan rad preduzeća za prenos električne energije i uspostavi integrisano energetske tržište. Nedostatak saradnje i koordinacije između entiteta i sa državnim nivoom sprečava razvoj potpuno funkcionalnog energetskeg tržišta i ugrožava poboljšanja u energetskom sektoru kao cjelini. Bosna i Hercegovina se nalazi u početnoj fazi provedbe *acquis*-a o unutrašnjem tržištu gasa i električne energije, kao i usklađivanja svog zakonodavstva sa *acquis*-em o nuklearnoj sigurnosti i zaštiti od zračenja. I dalje je od ključnog značaja izrada sveobuhvatne energetske strategije, uključujući promovisanje energetske efikasnosti i energije iz obnovljivih izvora. Sveukupno gledano, pripreme u oblasti energije i dalje su u ranoj fazi.

4.2.6. Informacijsko društvo i mediji

Ne može se izvijestiti o napretku u usklađivanju propisa sa *acquis*-em u oblasti **elektronskih komunikacija i informacijskih tehnologija**. Zakon o elektronskim komunikacijama je u velikoj mjeri zasnovan na regulatornom okviru EU iz 1998. godine. Nije donesena nikakva odluka kojom bi se uveo sistem općeg ovlaštenja. Nije postignut napredak u uvođenju Jedinstvenog evropskog broja za hitne slučajeve 112.

Usklađivanje propisa se odgađa zbog stalne rasprave između entiteta i države oko njihovih nadležnosti, čime se slabi pozicija Regulatorne agencije za komunikacije (RAK). Institucionalna i finansijska nezavisnost RAK-a i nedostatak odgovarajućih kadrovskih resursa i dalje su razlog za ozbiljnu zabrinutost. Vijeće ministara nije imenovalo rukovodioca i nove članove Vijeća RAK-a. (*vidi Politički kriteriji*)

Regulatorna agencije za komunikacije i dalje napreduje sa provođenjem mjera zaštite konkurentnosti kako bi se spriječila zloupotreba tržišne moći od strane operatera. Omogućeno je prenošenje fiksnih brojeva, dok se još čeka na mogućnost prenošenja brojeva mobitela. RAK provodi posljednju fazu rebalansa tarifa za usluge glasovne telefonije. Pravilnik o rebalansu tarifa za period 2013-2015 je u izradi.

Sva tri prvobitna operatera podliježu obavezama preduzeća sa značajnom tržišnom moći, dok dok im je RAK dopustio da pružaju usluge izvan svojih izvornih koncesijskih područja. Oni i dalje djeluju u svojim geografskim područjima kao operateri sa *de facto* monopolom nad fiksnom glasovnom telefonijom. Njihov tržišni udio u prvom dijelu 2012. godine je bio oko 85% za međunarodne pozive i 98% za pozive unutar zemlje. Udio ovih operatera na fiksnom širokopojasnom tržištu pao je za 64%, naspram konkurencije kablovskih i bežičnih mrežnih operatera. Ukupna fiksna stopa širokopojasnih priključaka je skromno narasla, na 11.2% na kraju 2011. godine. Tri mobilna mrežna operatera, svaki od njih pridružen po jednom prvobitnom operateru, obezbijeduju gotovo potpunu pokrivenost u zemlji. Dodjela tehnološki neutralnih spektara im omogućava razvijanje 3G mobilnih usluga. Zakonodavne mjere bi omogućile pojavljivanje mobilnih operatera virtualne mreže.

Ne može se izvijestiti o napretku u usklađivanju sa *acquis*-em u oblasti **usluga informacijskog društva**. Još uvijek je potrebno usvojiti državni zakon o Agenciji za razvoj informacionog društva. Ne postoje propisi na državnom nivou o elektronskim dokumentima,

e-vladi i cyber kriminalu. I dalje je potrebno uskladiti propise sa Direktivom o elektronskom poslovanju i provedbenim propisima o uslugama uslovljenog pristupa. Državni zakon o elektronskom poslovanju još nije stupio na snagu. I dalje se ne provodi državni zakon o elektronskom potpisu iz 2006. godine. Administrativni kapaciteti Ministarstva komunikacija i prometa BiH i dalje su slabi.

Određeni napredak zabilježen je u oblasti **audiovizuelne politike i medija**. Novi skup pravila koja je usvojio RAK, u velikoj mjeri je uskladio propise sa Direktivom o audiovizuelnim medijskim uslugama (AVMSD). U Nacrtu kodeksa o audiovizuelnim i radijskim programima i kodeksa o audiovizuelnim komercijalnim komunikacijama Direktiva o audiovizuelnim medijskim uslugama djelimično je preuzeta. I dalje je potrebno uvrstiti preostale odredbe dva člana ove Direktive. Entitetski zakoni o uslugama javnog emitovanja nisu u skladu sa državnim zakonom. RAK je objavio Odluku o korištenju Multiplex A (MUX X) za digitalno zemaljsko emitovanje. RAK je također započeo sa izradom kriterija za ulaz postojećih TV stanica u komercijalni MUX i dokumente za licenciranje MUX operatera. Radna grupa koja je nadgledala ovaj postupak je prestala da postoji.

Nema daljeg napretka kada se radi o prelazu sa analognog na digitalno zemaljsko emitovanje. Prelazak na digitalno emitovanje, najprije planiran do kraja 2011. godine, odgođen je za kraj 2014. godine. Ovo izaziva moguću zabrinutost za pravovremeno provođenje procesa. Nije donesena nikakva odluka o načinu korištenja vrijednog spektra koji bi ovaj prelaz omogućio.

Imenovani su članovi stručnog Sekretarijata za Forum o digitalnoj televiziji, ali on nije operativan. Nepromijenjen je statut Javnog radio-televizijskog servisa BHRT (*vidi Poglavlje 2.2 - Ljudska prava i zaštita manjina*). Potrebno je usvojiti statut javnog RTV servisa (PBS). Dva nova člana nadzornog odbora BHRT-a još nisu imenovana. Reforma sektora javnog emitovanja je dodatno odložena.

Ostvaren je mali napredak u oblasti informacijskog društva i medija. Usklađivanje pravnog okvira za javno emitovanje je nepotpuno. Ozbiljan razlog za zabrinutost i dalje predstavljaju nedostatak koordinacije i odgovarajućih kadrovskih resursa, te posebno stalne prijetnje funkcionalnoj i finansijskoj nezavisnosti Regulatorne agencije za komunikacije BiH. Zakonodavno usklađivanje u oblasti elektronskih komunikacija, informacijskog društva i medija nije napredovalo. Sveukupno gledano, pripreme su na početnom nivou.

4.2.7 Finansijska kontrola

Ostvaren je određeni napredak u oblasti **javne interne finansijske kontrole (PIFC)**. Provode se dokumenti i akcioni planovi na državnom i entitetskim nivoima, iako uz odlaganja. Usvojene su izmjene i dopune Zakona o internoj reviziji i Zakona o finansiranju. Koordinacioni odbor za sve centralne harmonizacijske jedinice, koji je osiguravao jedinstvenu platformu za koordinaciju propisa i metodologije, prestao je obavljati tu ulogu. Iz tog razloga, propisi su se razvijali u različitim pravcima. Federacija BiH općenito zaostaje za državom i Republikom Srpskom. Jedinice za internu kontrolu nisu u potpunosti operativne, iako je nešto povećan broj stručnih internih revizora u zemlji.

Ostvaren je mali napredak u oblasti **vanjske revizije**. Funkcionalni kapacitet četiri najviše revizorske institucije poboljšan je s revizijom uspješnosti poslovanja provedenom na svim nivoima. Ipak, njihova finansijska nezavisnost i dalje je ugrožena. Nisu uloženi naponi da se osigura nezavisnost od izvršne vlasti državnog Ureda za reviziju institucija niti da se te odredbe ugrade u Ustav.

U pogledu **zaštite finansijskih interesa EU i zaštite eura od krivotvorenja**, Bosna i Hercegovina je u ranoj fazi priprema.

Ostvaren je mali napredak u oblasti finansijske kontrole. Potrebni su značajni naponi za usvajanje i provođenja zakonodavstva PIFC-a, nastavak koordinacije između centralnih harmonizacijskih jedinica i izgradnju kapaciteta za finansijsko upravljanje i kontrolu i internu reviziju. Potrebno je riješiti pitanje nezavisnosti državnog Ureda za reviziju institucija. Sveukupno gledano, pripreme su u ranoj fazi.

4.2.8. Statistika

Bilježi se određeni napredak u oblasti statistike. Nisu usvojene izmjene i dopune Zakona o statistici koje se odnose na preporuke prilagođene globalne procjene iz 2011. godine.

Postignut je mali napredak u oblasti **statističke infrastrukture**. Saradnja između državne Agencije za statistiku i entitetskih instituta za statistiku je nešto poboljšana. Potrebno je i dalje raditi na znatnom jačanju njihove saradnje i koordinacije aktivnosti. Prisutno je i kontinuirano nepravilno provođenje državnog Zakona o statistici i Sporazuma o saradnji i koordinaciji. Uprava za indirektno oporezivanje ne pruža Agenciji za statistiku potrebne podatke iz administrativnih izvora, što dovodi do lošeg kvaliteta statistike poslovanja, makroekonomske statistike i statistike vanjske trgovine. Potrebno je izmijeniti i dopuniti Zakon o indirektnom oporezivanju kako bi se Agenciji za statistiku omogućilo da koristi sve raspoložive administrativne podatke za statističke svrhe.

Mali napredak je postignut na području **klasifikacije i registara**. Statistički poslovni registar je u funkciji, ali je nepotpun zbog nedostatka administrativnih podataka potrebnih za njegovu puno funkcionisanje. Osnovana je međuagencijska radna grupa za izradu nacrtu klasifikacije teritorijalnih jedinica za statistiku u zemlji. Nastavlja se rasprava, u smislu obaveze zemlje na osnovu Privremenog sporazuma, o dostavljanju podataka Evropskoj uniji o BDP-u po glavi stanovnika na nivou NUTS 2 do 1. jula 2013.

Postignut je napredak u **sektorskoj statistici**. Usvojen je Zakon o popisu stanovništva i domaćinstava u Bosni i Hercegovini za 2013. Radovi na popisu su planirani za period od 1. do 15. aprila 2013. Centralni ured za popis stanovništva je postao operativan. Potrebno je obaviti brojne aktivnosti planiranja, komunikacije i koordinacije. Usvojen je budžet za popis stanovništva u 2013. Nakon popisa stanovništva planiran je poljoprivredni popis. Općenito, poljoprivredna statistika zahtjeva značajno poboljšanje.

Bilježi se mali napredak u oblasti makroekonomske statistike. Objavljena je godišnja procjena BDP-a za 2011. Kvartalni nacionalni računi se ne mogu izraditi dok se ne proizvedu odgovarajući kratkoročni indikatori i dok ne dođe do neophodne saradnje između svih uključenih strana. Završena je terenska anketa o potrošnji domaćinstava, a očekuje se da će rezultati biti dostupni krajem oktobra 2012. Anketa o radnoj snazi je provedena 2012. i objavljeni su preliminarni podaci.

Ostvaren je određeni napredak u području statistike. I dalje je potrebno poboljšati sektorsku statistiku poput nacionalnih računa, te poslovne i poljoprivredne statistike. Očekuje se da će popis stanovništva i domaćinstava biti proveden tokom 2013. Saradnja između Agencije za statistiku i entitetskih instituta za statistiku, kao i između Agencije za statistiku i relevantnih agencija na državnom nivou je blago poboljšana. Potrebno je raditi na značajnom poboljšanju komunikacije između entiteta, koordinacije i procesa donošenja odluka u statističkom sistemu zemlje. Mnogo toga je potrebno učiniti kako bi se dobila potpuno pouzdana statistika na različitim nivoima vlasti. Sveukupno gledano, pripreme su umjereno napredovale.

4.3. Pravda, sloboda i sigurnost

4.3.1. Vize, upravljanje granicama, azil i migracije

Ostvaren je napredak u oblasti **politike viza**. Pozitivne i negativne liste i dalje su u potpunosti usklađene sa listom za vize EU. U prvoj polovini 2011. godine, na granici je izdato 248 viza, što predstavlja smanjenje od 24% u odnosu na isti period u prošloj godini, kada je izdato 327 viza.

Nakon ukidanja viza u decembru 2010. za građane Bosne i Hercegovine koji imaju biometrijske pasoše uspostavljen je nadzorni mehanizam za praćenje kretanja nakon liberalizacije viznog režima. Većina putnika koji putuju bez viza su *bona fide* putnici, ali određeni broj je zloupotrijebio bezvizni režim podnošenjem očito neutemeljenih zahtjeva za azil u zemljama Šengena. Stručnjaci iz država članica EU posjetili su zemlju radi procjene održivosti napretka reformi provedenih u okviru mape puta ka liberalizaciji viznog režima. Uspostavljen je sistem elektronske razmjene podataka za policiju i tužioce. Sve agencije za provođenje zakona uspostavljaju elektronske registre. Donesen je Pravilnik o unutrašnjoj organizaciji Agencije za prevenciju korupcije i koordinaciju borbe protiv korupcije. Evropska komisija je predstavila svoj treći izvještaj o monitoringu Evropskom parlamentu i Vijeću.

Ostvaren je napredak u oblasti **upravljanja granicama**. Većina propisa koji se odnose na integrisano upravljanje granicama, uključujući i Zakon o graničnoj kontroli, uglavnom je zasnovana na relevantnom *acquis*-u. Provode se revidirana strategija i akcioni plan za integrisano upravljanje granicama. Komisija za integrisano upravljanje granicama je usvojila skup protokola kako bi poboljšala provođenje sporazuma o saradnji između agencija, kao i Priručnik za rad na graničnim prijelazima. Revidiran je Pravilnik o internim procedurama Zajedničkog centra za analizu rizika (JRAC). Domeni rizika su uvedeni kao osnova za godišnji zajednički izvještaj analize rizika kojeg je usvojila Komisija za integrisano upravljanje granicama. Uspostavljena je veza između Zajedničkog centra za analizu rizika i baza podataka nadležnih agencija. Još nije usvojen izmijenjeni nacrt Pravilnika o unutrašnjoj organizaciji Granične policije, kojim bi se pravno osnovao Zajednički centar za analizu rizika. Infrastruktura na postojećim graničnim prelazima je dodatno poboljšana, posebno u pogledu nadzora i opreme. Od 55 graničnih prelaza za međunarodni saobraćaj 29 prelaza je opremljeno video nadzorom. Svi granični prelazi opremljeni su čitačima za biometrijske pasoše i povezani u integrisani sistem kontrole graničnih prelaza u državi (CSBC) te sa svim organizacionim jedinicama Granične policije. Sistem CSBC-a je poboljšán uz pomoć nove aplikacije koja dozvoljava pristup sa graničnih prelaza u relevantne baze podataka. Postignut je napredak u pogledu upravljanja graničnim prijelazima. Upravni odbor Uprave za indirektno oporezivanje (UIO) je usvojio Pravilnik o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji kako bi se omogućilo efikasno upravljanje i održavanje graničnih prelaza. Osim toga, Vijeća ministara je odobrilo budžetska izdvajanja za nadogradnju infrastrukture integrisanog upravljanja granicama za razdoblje od tri godine.

U toku je uspostava dva inspeksijska granična prelaza na granici s Hrvatskom (Bijača i Gradiška). U toku je i nadogradnja graničnih prelaza Neum I. i Neum II na zajedničkoj lokaciji na hrvatskoj strani. Zajednički granični prelaz između Gradine i Jasenovca otvoren je na strani Bosne i Hercegovine. Česte zajedničke granične patrole sa susjednim zemljama su imale za rezultat povećanje otkrivanja ilegalnih imigranata i krijumčarene robe. Mjesta za koja je utvrđeno da služe za eventualne ilegalne prelaske granice s Crnom Gorom i Srbijom su zatvorena. Još uvijek se čeka na zaključivanje izmijenjenih bilateralnih sporazuma o graničnim prelazima zbog pristupanja Hrvatske Evropskoj uniji.

Provedba radnih sporazuma sa Frontex-om dobro napreduje i Bosna i Hercegovina učestvuje u mreži za analizu rizika za Zapadni Balkan.

Postignut je određeni napredak u oblasti **azila**. Bosna i Hercegovina provodi Zakon o kretanju i boravku stranaca i azilu, kao i Akcioni plan za azil i migracije. Sektor za azil Ministarstva sigurnosti je skoro u potpunosti popunjen te mu je pružena odgovarajuća obuka. U potpunosti se koristi modul za azil u informacijskom sistemu za migracije (IMS). Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice povezano je sa informacijskim sistemom za migracije IMS i primjena tog sistema se trenutno širi. Radovi na izgradnji trajnog centra za azilante u Trnovu napreduju. Usvojena je nova strategija u oblasti migracija i azila kao i odgovarajući akcioni plan.

Broj zahtjeva za azil je porastao na 41 (46 osoba) u 2011. godini, u odnosu na 38 zahtjeva (64 osobe) u 2010. Sve osobe sa Kosova koje su podnijele zahtjev za azil, čiji je status privremene zaštite istekao 2007., dobile su prvostepene odluke Sektora za azil. U 2011. godini, samo osam porodica je još uvijek vodilo žalbene postupke na Sudu. Osobe kojima je odbijen zahtjev za azil, preseljene su ili dobrovoljno vraćene u svoju zemlju. U okviru Programa pomoći dobrovoljnog povratka registrovano je 173 nezakonitih migranata u toku 2011. te niti jedan tokom prvih šest mjeseci 2012. godine.

Dobar napredak je postignut u oblasti **migracija**. Operativan je Centar za privremeni pritvor nezakonitih imigranata. U 2011. godini u njemu je bilo smješteno je 218 stranih državljana. Van Bosne i Hercegovine su premještena 254 strana državljana. Od ovog broja njih 47 se dobrovoljno vratilo u svoju domovinu, 87 se vratilo u okviru Programa pomoći dobrovoljnog povratka, 81 na osnovu sporazuma o readmisiji dok su ostali prisilno vraćeni u domovinu. U toku prvih šest mjeseci 2012., u Centru su smještena 192 državljana trećih zemalja, od kojih je 87 vraćeno u domovinu na osnovu sporazuma o readmisiji (sa Srbijom i Crnom Gorom), dok su četiri osobe prisilno vraćene u domovinu.

Provedba sporazuma o readmisiji između Evropske unije i Bosne i Hercegovine je tekla neometano. U 2011, 329 osoba je bilo ponovo prihvaćeno, što predstavlja porast od 11.53% u odnosu na predhodnu godinu. U prvoj polovini 2012., ponovo je prihvaćeno 139 građana, što predstavlja smanjenje/porast 70% u odnosu na isti period u 2011.

Bosna i Hercegovina je nastavila ulagati napore kako bi zaključila sporazume o readmisiji sa zemljama koje nisu članice EU. Potpisani su sporazumi o readmisiji sa Turskom i Moldavijom. Strategija za reintegraciju povratnika se tek treba provesti. Poteškoće u pogledu ekonomske reintegracije, pristupa zdravstvenoj zaštiti, socijalnoj zaštiti, penzijama i zapošljavanju za manjinske povratnike su glavne prepreke održivom povratku i lokalnoj integraciji. (*vidi Poglavlje 2.2 – Ljudska prava i zaštita manjina*)

U 2011. godini broj presretanja u pokušaju nezakonitog prelaska granice je ostao približno isti kao i u predhodnoj godini. 324 osobe su presretnute dok su pokušavale ilegalno ući ili izaći iz zemlje. U prvoj polovini 2012. je presretnuto 112 ljudi, što predstavlja smanjenje od 11,2 % u poređenju sa istim periodom u 2011.

Služba za poslove sa strancima sada ima odgovarajuće administrativne kapacitete, te i dalje radi na poboljšanju saradnje sa drugim tijelima za provedbu zakona. Služba u potpunosti koristi Informacijski sistem o migracijama (ISM) i omogućila je pristup svojim bazama podataka relevantnim agencijama na svim nivoima. U 2011. Služba za poslove sa strancima izdala je 7661 dozvolu za privremeni boravak, što čini smanjenje od 6% u odnosu na 2010. godinu. U 2011. je izdato 308 dozvola za stalni boravak, što čini smanjenje od 2%. u odnosu

na 2010. Služba za poslove sa strancima je izdala 309 odluka o protjerivanju u 2011., što predstavlja smanjenje od 25% u odnosu na 2010. U prvoj polovini 2011. Služba je izdala 4199 dozvola za privremeni boravak i 205 za stalni boravak. Osim toga, doneseno je 149 odluka o protjerivanju. Ipak, potrebna je dalja izgradnja kapaciteta.

Koordinacijsko tijelo za praćenje provedbe Strategije u oblasti imigracija i azila i Akcionog plana unaprijedilo je saradnju između nadležnih organa i objavilo svoj godišnji izvještaj za 2011. Objavljen je četvrti Migracijski profil. On obuhvata i statističke podatke iz poboljšanog ISM-a. Radna grupa sačinjena od predstavnika sa državnog i entitetskih nivoa radi na usklađivanju kolekcije podataka o migraciji sa propisima Eurostata. Propisi Bosne i Hercegovine o legalnim migracijama obuhvataju pravo na spajanje porodica, dugoročni boravak i uslove prijema državljana trećih zemalja u svrhu studiranja.

Bosna i Hercegovina je postigla napredak u oblastima politike viza, upravljanja granicama, azila i migracije. Zemlja nastavlja da određuje prioritete u oblasti vizne politike i da napreduje u oblasti upravljanja granicama. Potrebno je uložiti napore ka poboljšanju infrastrukture graničnih prelaza, njihovog vođenja i održavanja. Sistem azila i međunarodne zaštite zemlje odgovara trenutnim prilivima. Potrebno je izdvojiti dodatne kadrovske i finansijske resurse za poboljšanje efikasnosti sistema. Kapacitet Bosne i Hercegovine u oblasti migracija je odgovarajući. Nastavlja se sa poboljšanjem praćenja tokova migracije i međuagencijske saradnje. Sveukupno gledano, pripreme u ovoj oblasti su umjereno napredovale.

4.3.2. Pranje novca

Postignut je određeni napredak u borbi protiv **pranja novca**.

Bosna i Hercegovina provodi strategiju i akcioni plan za prevenciju pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti. U 2011. godini, Finansijsko-obavještajni odjel (FOO) Državne agencije za istrage i zaštitu primio je 220 000 izvještaja o sumnjivim i gotovinskim transakcijama. 153 sumnjive transakcije su zahtijevale dalje istrage. U 2011. godini, 13 krivičnih djela uključivalo je i pranje novca. Elektronski sistem podnošenja izvještaja je u funkciji. Transakcijski izvještaji dolaze uglavnom iz bankarskog sektora. Notari, advokati, uredi za reviziju i računovođe nisu podnosili izvještaje Finansijsko-obavještajnom odjelu.

Finansijsko-obavještajni odjel ima pristup bazi podataka Centralne banke o bankovnim računima poduzeća, kao i bazi podataka IDDEEA-e (Agencija za identifikacione dokumente, evidenciju i razmjenu podataka). Nema pristupa bazama podataka o krivičnim djelima radi povjeravanja podataka. Zakon o sprječavanju pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti omogućava dvosmjernu komunikaciju između osoba koje podliježu relevantnim obavezama i Finansijsko-obavještajnog odjela. Povratne informacije za osobe koje podliježu relevantnim obavezama se daju na nesistematski način. Odjel ima memorandume o razumijevanju sa 12 stranih finansijsko-obavještajnih odjela i razmjenjuje informacije sa ostalim članovima EGMONT Grupe.

Organizovane su obuke o obavezama izvještavanja i finansijskim istragama za Finansijsko-obavještajni odjel, Kriminalističko-istražni odjel, tužioce i finansijske regulatorne agencije. Potrebni su dodatni operativni kapaciteti i budžetska nezavisnost u Finansijsko-obavještajnom odjelu, kao što je preporučeno u MONEYVAL izvještaju. Nisu uspjeli pokušaji da se Odjel transformiše u nezavisno tijelo. Finansijsko-obavještajni odjel zahtijeva dodatne ljudske resurse. Ograničene su njegove tehničke sposobnosti da obavlja i analize i istraživanja.

Odredbe Krivičnog zakona o oduzimanju imovine uglavnom su usklađene s Konvencijom Vijeća Evrope o pranju novca, potrazi, pljenidbi i oduzimanju prihoda stečenih krivičnim djelima i o finansiranju terorizma. Dok je vrijednost imovine oduzete u krivičnom postupku u porastu, broj slučajeva se smanjuje.

Poduzeti su koraci da se uspostavi struktura za upravljanje konfiskovanom imovinom. Osnovano je nadležno tijelo u Republici Srpskoj. Vlada Federacije je usvojila nacrt Zakona o oduzimanju nelegalno stečene imovine, kojim se omogućava osnivanje nadležne agencije. Nacrt zakona je još uvijek u postupku usvajanja u Parlamentu. Agencije za bankarstvo Republike Srpske i Federacije su donijele odluke o minimalnim standardima izvještavanja. Nacrt Zakona Federacije o bankama, leasing društvima i mikrokreditnim organizacijama, usklađen sa Zakonom o sprječavanju pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti je u parlamentarnoj proceduri. Zakon Republike Srpske o Agenciji za bankarstvo je već usklađen. Saradnja između Centralne banke BiH i dvije entitetske agencije za bankarstvo je poboljšana na osnovu Memoranduma o razumijevanju.

Bosna i Hercegovina postigla određeni napredak u borbi protiv pranja novca. Potrebne su dodatne institucionalne i zakonodavne mjere za pripremu zemlje za učinkovitu borbu protiv pranja novca. Mehanizmi za oduzimanje imovine još nisu operativni u cijeloj zemlji. Sveukupno gledano, pripreme u ovom području su umjereno napredovale.

4.3.3 Droge

Mali napredak je postignut u borbi protiv **droge**. Međunarodni putevi trgovine drogom u Evropi prolaze ili kroz Bosnu i Hercegovinu ili uz njene granice. Trgovina drogom predstavlja veliki dio organizovanog kriminala. Uzgoj narkotika ograničen je na proizvodnju marihuane u malim razmjerama. Potrošnja droge je u porastu, no i dalje je relativno niska u poređenju sa drugim evropskim zemljama.

Provođenje Državne strategije borbe protiv droga (za period 2009.-2012.) i akcionog plana i dalje sporo napreduje. Usvojen je Pravilnik o čuvanju i uništavanju oduzete opojne droge. Nisu usvojene izmjene i dopune Zakona o sprečavanju i suzbijanju zloupotrebe opojnih droga, kojim se osniva državni ured za droge. Federacija je usvojila akcioni plan za borbu protiv droga za period 2012.-2013. Strategiju Republike Srpske za praćenje droga i sprječavanje zloupotrebe droga i akcioni plan provodi jedna međuinstitucionalna komisija.

U saradnji sa Evropskim centrom za praćenje droga i ovisnosti o drogama, Bosna i Hercegovina je pripremila nacionalni akcioni plan o sistemu informisanja o drogama, informacijsku mapu o izvorima podataka vezanih za narkotike i Godišnji izvještaj za 2010. godinu o situaciji u zemlji kada se radi o drogama.

Povećale su se zapljene heroina, kokaina i skanka na granici. Broj izvještaja o krivičnim djelima je porastao, dok je broj obrađenih slučajeva neznatno pao. Koordinacija između različitih agencija za provođenje zakona se odvija od slučaja do slučaja. Nedostaje efektivno sudsko procesuiranje i politika odvratanja od kriminalnih djela.

Bosna i Hercegovina je postigla mali napredak u borbi protiv trgovine drogom. Do uspostave Ureda za droge, njen institucionalni kapacitet za koordiniranje političkog okvira i njegovo sistemsko provođenje i dalje su slabi. Nastavljene su aktivnosti za provođenje zakona u borbi protiv trgovine drogom, ali time se nije postigao veliki napredak. Sveukupno gledano, pripreme u ovom području su umjereno napredovale.

4.3.4 Policija

Postignut je određeni napredak u oblasti **policije**. Nastavlja se provođenje zakona o reformi policije.

Kapacitet Direkcije za koordinaciju policijskih tijela se povećao. I dalje je potrebno obezbijediti prostor za sjedište Direkcije. Direkcija djeluje kao državna kontakt tačka za operativne aktivnosti u okviru Konvencije policijskoj saradnji. U tom svojstvu, ona provodi zajedničke vježbe za prekogranični nadzor, potjere i prikrivene istrage sa Državnom agencijom za istrage i zaštitu (SIPA), Graničnom policijom, Ministarstvom unutrašnjih poslova Republike Srpske, Federalnom upravom policije i Policijom Brčko distrikta. Memorandum o razumijevanju o saradnji u pogledu VIP zaštite dogovoren je od strane svih tijela za provođenje zakona. Nije postignut sporazum o memorandumu o izvještavanju.

Raste broj poruka razmijenjenih putem Interpol mreže. Potpisana je mapa puta kojom se određuju uslovi koje zemlja mora ispuniti za sklapanje operativnog sporazuma s Europolom i planirano je pristupanje aplikaciji Eurola 'Siena'.

Institucionalni razvoj Agencije za forenzička ispitivanja i vještačenja, Agencije za školovanje i stručno usavršavanje kadrova i Agencije za policijsku podršku onemogućavaju opća budžetska ograničenja i nedostatak političkog dogovora o njihovoj budućnosti.

Odbor za žalbe građana na rad policijskih službenika u policijskim tijelima BiH primio je 71 pritužbi, koje se uglavnom odnose na pogrešno i neprofesionalno ponašanje policijskih službenika. Mali broj slučajeva se odnosi na sumnje na korupciju i veze sa organizovanim kriminalom. Četiri slučaja su se pokazala opravdanima. Odbor za žalbe policijskih službenika primio je 127 pritužbi u 2011. godini, uglavnom vezane za rangiranje i pravni status. Malo ih je potvrđeno i za njih su uslijedile mjere.

SIPA je dosegla popunjenost od 73%. Zakon o policijskim službenicima je izmijenjen radi regulisanja raspoređivanja službenika iz drugih policijskih organa u SIPA-u, Graničnu policiju i Direkciju za koordinaciju policijskih tijela. Instaliran je sistem za upravljanje dokumentima. Privremeno finansiranje u 2011. godini je spriječilo dodjelu sredstava za kapitalne investicije i nova zapošljavanja.

Federalna uprava policije je izmijenila svoj pravilnik o unutrašnjoj organizaciji u cilju jačanja sektora za borbu protiv kriminala i organizovanog kriminala. Vlada Federacije je usvojila novi nacrt Zakona o unutrašnjim poslovima Federacije BiH, kojim se uvodi širi politički i administrativni nadzor nad radom policije i imenovanje i razrješenje direktora policije. Nekoliko kantona izrađuje nove zakone o unutrašnjim poslovima usklađene sa očekivanim promjenama na federalnom nivou.

Republika Srpska je usvojila novi Zakon o unutrašnjim poslovima. Zakon je usklađen sa Zakonom o policijskim službenicima Republike Srpske te sa državnim propisima o zaštiti ličnih podataka. Zakon nije promijenio ukupnu strukturu, principe upravljanja niti pravni status i proračun Policije Republike Srpske. Upostavljena je jedinica kojoj je posebno dodijeljen zadatak borbe protiv organizovanog kriminala i korupcije.

Bosna i Hercegovina je postigla određeni napredak u oblasti policije. Institucionalni razvoj reforme policijskih agencija i Direkcije za koordinaciju policijskih tijela polako napreduje. Mogućnosti pojedinih tijela za provođenje zakona su poboljšane, ali je potrebno raditi na

poboljšanju systemske saradnje. Sveukupno gledano, pripreme u ovom području su uznapredovale.

4.3.5. Borba protiv organizovanog kriminala i terorizma

Ostvaren je mali napredak u borbi protiv **organizovanog kriminala**. Bosna i Hercegovina je i dalje izvor oružja i municije za kriminalne grupe u EU. Organizovane kriminalne aktivnosti su također povezane s tranzitom droge na međunarodnim rutama trgovine drogom.

Osnovana je radna grupa za koordinaciju i praćenje provedbe strategije za borbu protiv organizovanog kriminala (za period 2009.-2012.). Izvedene su brojne uspješne zajedničke policijske akcije, također u velikim razmjerima. U 2011. godini Tužilaštvu su predata 84 izvještaja protiv 931 osoba. Trend proteklih godina pokazuje da se potvrđuje sve manje i manje optužnica. U 2011. godini, potvrđeno je manje od 10% optužnica. Iako se broj prijavi smanjio, istrage obuhvataju veći broj osumnjičenih. Statistička mapa za jedinstvenu metodu za prikupljanje statističkih podataka je spremna. Nacrt Zakona o programu zaštite svjedoka je u postupku usvajanja. Usvojen je akcioni plan za prevenciju i suzbijanje krivičnih djela koja se odnose na motorna vozila za period 2012.-2015.

Potpisani su protokoli na osnovu Konvencije o policijskoj saradnji u jugoistočnoj Evropi sa Hrvatskom, Bivšom Jugoslavenskom Republikom Makedonijom, Crnom Gorom i Srbijom. SIPA je organizovala forume građana da bi omogućila civilnom društvu i partnerima za saradnju da doprinesu borbi protiv organizovanog kriminala. Agencija je pokrenula telefonsku liniju za prijavu kriminalnih radnji.

Zbog nedostatka zatvorskeg kapaciteta, Bosna i Hercegovina nije potpisnica Konvencije Vijeća Evrope o međunarodnom važenju krivičnih presuda ni dodatnog protokola uz Konvenciju Vijeća Evrope o transferu osuđenih osoba.

Proaktivne istrage organizovanih kriminalnih grupa se provode na cijelom teritoriju Bosne i Hercegovine, iako neravnomjerno. Predložene su izmjene i dopune uputstva o policijsko-tužilačkoj saradnji, posebno o saradnji tokom korištenja posebnih istražnih radnji. Redovno se organizuju zajednički treninzi i prikupljanje informacija o određenim slučajevima policijsko-tužilačke saradnje. I dalje ostaju poteškoće vezane za pravilnu primjenu sistema istraga koje provode tužioc.

Koristi se čitav niz posebnih istražnih mjera. Sistem za zakonito presretanje telekomunikacija je u potpunosti operativan. Upotreba posebnih istražnih mjera je ograničena kratkim maksimalnim trajanjem presretanja, vrlo ograničenom upotrebom usluga prevodilaca pri presretanju, nedostatkom moderne tehnologije i ograničenim ovlastima za korištenje lažnih identiteta i registracija vozila.

Još nije usvojena izmjena i dopuna Zakona o zaštiti tajnih podataka, kako bi zakon bio u skladu sa relevantnim EU standardima i omogućio provođenje bilateralnog sigurnosnog sporazuma.

Koordinacijski sastanci za razmjenu obavještajnih podataka organizuju se na različitim nivoima, ali sa neujednačenom posjećenošću, redovnošću i kvalitetom. Nedostatak podataka i stalno nepovjerenje između tijela za provođenje zakona sprječava dalje sistematske razmjene

obavještajnih podataka. Uspostavljen je sistem za elektronsku razmjenu podataka za policiju i tužioce. Sva tijela za provođenje zakona su uspostavila elektronske registre.

Ograničen napredak je postignut na suzbijanju **trgovine ljudima** (THB). Relevantne odredbe krivičnog zakona na državnom nivou su u skladu s međunarodnim standardima. Provođenje državnog akcionog plana za 2008.-2012.se nastavlja, i finansira se uglavnom od donatora. Dakle, održivost ostaje upitna. Priprema se novi akcioni plan.

Državni ured koordinatora nastavio je edukativnu kampanju čija su ciljna grupa socijalni radnici, nastavnici, inspektori rada i tužioci. Vijeće ministara BiH je osiguralo sredstva za tri „sigurne kuće“.

Broj identificiranih žrtava trgovine ljudima se povećao. Veći dio trgovine ljudima se odvija u svrhu seksualne eksploatacije i prosjačenja. Bosna i Hercegovina je i dalje zemlja porijekla, tranzita i odredišta za trgovinu ženama. Odredbe o trgovini ljudima u krivičnim zakonima entiteta i Brčko distrikta nisu u potpunosti usklađene sa državnim Krivičnim zakonom ni sa međunarodnim ratificiranim instrumentima. Odsjek za borbu protiv trgovine ljudima u sastavu Ureda državnog koordinatora i baza podataka o žrtvama trgovine ljudima nisu u potpunosti operativni.

Određeni napredak je postignut u **borbi protiv terorizma**. Ponovo je aktivirana Zajednička radna grupa za borbu protiv terorizma i razvijeni su njeni tehnički kapaciteti. Sigurnosni i obavještajni podaci dostupni 24 sata svih sedam dana se razmjenjuju između agencija koje su zastupljene u Zajedničkoj radnoj grupi. Kao dio plana civilno-vojne saradnje u slučaju terorističkog napada, organizovan je trening u skladu s NATO i EU standardima.

Uloženi su određeni naponi na provođenju strategije za prevenciju i borbu protiv terorizma za period 2010.-2014. Sva tijela za provođenje zakona i Obavještajno-sigurnosna agencija Bosne i Hercegovine (OSA) su usvojili akcione planove. Uspostavljene su Protuteroristička radna grupa i operativna Grupa za suzbijanje radikalnih i ekstremističkih grupa potencijalno sposobnih za provođenje terorističkih aktivnosti. Dok su Republika Srpska i Brčko distrikt izmijenili svoje krivične zakona zbog uvođenja krivičnog djela radi suzbijanja zločina povezanih s mržnjom i ekstremizmom, Federacija još uvijek mora izmijeniti i uskladiti svoj krivični zakon.

Bosna i Hercegovina i dalje provodi restriktivne mjere utvrđene rezolucijama Vijeća sigurnosti UN-a. Ministarstvo sigurnosti je usvojilo niz odluka vezanih za Liberiju, Irak, Somaliju, pripadnike Al-Qaide, Osamu bin Ladenu, talibane i druge pojedince ili grupe povezane sa terorističkim aktivnostima.

Bosna i Hercegovina je postigla određeni napredak u borbi protiv organizovanog kriminala i terorizma. Nedostatak sistematske razmjene obavještajnih podataka i učinkovitih i održivih mehanizama za koordinaciju i saradnju između tijela za provođenje zakona sprječava dalji napredak u borbi protiv organizovanog kriminala. I dalje je potrebno ojačati kapacitete u borbi protiv trgovine ljudima. Proaktivna identifikacija žrtava i učinkovit državni referalni mehanizam su od presudnog značaja. Potrebno je dalje jačanje krivičnog gonjenja. Proaktivno i preventivno djelovanje, kao i razmjena obavještajnih podataka su i dalje nekoordinirani. Sveukupno gledano, pripreme su umjereno napredovale.

4.3.6. Zaštita ličnih podataka

Postignut je određeni napredak u oblasti **zaštite ličnih podataka**.

Nakon najnovijih izmjena Zakona o zaštiti ličnih podataka, direktora Agencije za zaštitu ličnih podataka i njegovog zamjenika imenuje Parlamentarna skupština. Sve odluke Agencije su konačne i mogu biti razmatrane samo pred sudom Bosne i Hercegovine. Agencija je povećala broj zaposlenih. S obzirom na porast radnog opterećenja, iz budžeta za 2012. godinu su joj odobrena dodatna sredstva.

Agencija je počela izdavati naredbe kako bi se osiguralo učinkovito provođenje Zakona o zaštiti ličnih podataka. Provela je 17 inspekcijska pregleda i dala 117 stručnih mišljenja, od kojih tri na nacрте prijedloga zakona a ostala pravnim i privatnim subjektima. Primila je 35 pritužbi i uvrstila 19 novih kontrolora u glavni registar. Agencija je također započela sa provođenjem sankcija, izdala jedan nalog o novčanoj kazni, te provela 35 ex officio postupaka. Usvojene su izmjene i dopune Zakona o ličnim kartama, putnim ispravama i jedinstvenim matičnim brojevima u cilju regulisanja korištenja kopija tih dokumenata.

Agencija redovito prima zahtjeve za davanje svog mišljenja o nacrtima propisa, ali ne postoji sistematski analitički pregled u zakonodavnom procesu kako bi se osiguralo da novi propisi budu u skladu sa Zakonom o zaštiti ličnih podataka.

Zakon o zaštiti ličnih podataka se ne primjenjuje na Obavještajno-sigurnosnu agenciju BiH. Postignut je određeni napredak u oblasti zaštite ličnih podataka. Sveukupno gledano, pripreme u oblasti zaštite ličnih podataka napreduju, iako su još u ranom stadiju.

Godišnji prosjek stope inflacije (CPI, % promjene u odnosu na prethodnu godinu)	3)	3.1	1.5	7.4	-0.4	2.1	3.7
---	----	-----	-----	-----	------	-----	-----

Platni bilans	Nota	2001	2007	2008	2009	2010	2011
Platni bilans: ukupan tekući račun (u milionima eura)		-833	-1 191	-1 771	-778	-719	-1 142
Platni bilans tekući račun: trgovinski bilans (u milionima eura)		-3 308	-4 142	-4 823	-3 410	-3 232	-3 629
Platni bilans tekući račun: neto usluge (u milionima eura)		255	639	664	563	567	544
Platni bilans tekući račun: neto prihod (u milionima eura)		595	336	457	416	210	164
Platni bilans tekući račun: neto tekući transferi (u milionima eura)		1 626	1 976	1 930	1 653	1 736	1 779
od čega vladini transferi (u milionima eura)		450	193	186	166	168	153
Neto direktne strane investicije (FDI) (u milionima eura)		133	1 540	695	185	205	327
Direktne strane investicije (FDI) u inostranstvu (u milionima eura)		0	-20	-11	-4	-32	-14
od čega FDI izvještajne ekonomije u 27 zemalja EU (u milionima eura)							
Direktne strane investicije (FDI) u izvještajnoj ekonomiji (u milionima eura)		133	1 520	684	181	174	313
od čega FDI od 27 zemalja EU u izvještajnoj ekonomiji (u milionima eura)			333	321	91		

Javne finansije	Nota	2001	2007	2008	2009	2010	2011
Opšti deficit/suficit vlade, u odnosu na BDP (%)			1.2	-2.2	-4.4	-2.5	-1.3
Opšti dug vlade u odnosu na BDP (%)		35.0	18.1	17.1	21.8	25.6	26.1

Finansijski pokazatelji	Nota	2001	2007	2008	2009	2010	2011
Bruto vanjski dug cijele ekonomije, u odnosu na BDP (%)							
Bruto vanjski dug cijele ekonomije, u odnosu na ukupan izvoz (%)							
Priliv novca: M1 (novčanice, kovanice, depoziti preko noći, u milionima eura)	4)	1 377b	2 931	2 910	2 836	3 017	3 163
Priliv novca: M2 (M1 plus depoziti sa prispjecom do 2 godine, u milionima eura)	4)	2 387b	6 112	6 360	6 498	6 968	7 372
Priliv novca: M3 (M2 plus instrumenti koji se mogu plasirati na tržište, u milionima eura)							
Ukupni krediti monetarnih finansijskih institucija stanovništvu (konsolidovan) (u milionima eura)	4)	1 707	6 060	7 419	7 184	7 436	7 828
Kamatne stope: dnevna stopa, godišnje (%)							
Kamatna stopa za kredite (1 godina), godišnje (%)	5)		7.2	7.0	7.9	7.9	7.4
Kamatna stopa za depozite (1 godina), godišnje (%)	6)		0.4	0.4	0.3	0.2	0.1
Devizni kurs eura: prosjek za period - 1 euro = ... domaće valute		1.956	1.956	1.956	1.956	1.956	1.956
Indeks efektivnog deviznog kursa (2000=100)							
Vrijednost rezervi (uključujući zlato) (u milionima eura)	7)	1 385	3 425	3 219	3 176b	3 302	3 284

Vanjska trgovina	Nota	2001	2007	2008	2009	2010	2011
-------------------------	------	------	------	------	------	------	------

Vrijednost uvoza: sve robe, svi partneri (u milionima eura)			7 106.1	8 330.2	6 317.1	6 961.9	7 938.4
Vrijednost izvoza: sve robe, svi partneri (u milionima eura)			3 035.3	3 431.6	2 828.1	3 627.9	4 203.9
Trgovinski bilans: sve robe, svi partneri (u milionima eura)			-4 070.8	-4 898.6	-3 489.0	-3 334.0	-3 734.5
Uslovi trgovine (indeks izvoznih cijena /indeks uvoznih cijena, 1998=100)	8)						99.0p
Udio izvoza u 27 zemalja EU u vrijednosti ukupnog izvoza (%)			57.3	55.0	54.0	54.4	55.6
Udio uvoza u 27 zemalja EU u vrijednosti ukupnog uvoza (%)			47.8	48.0	49.1	45.9	45.4

Demografija	Nota	2001	2007	2008	2009	2010	2011
Stopa prirodnog priraštaja: prirodna izmjena (broj rođenih minus broj umrlih) (na 1000 stanovnika)		1.9	-0.3	0.0	-0.1	-0.4	-1.0p
Stopa smrtnosti beba: broj umrle djece mlađe od jedne godine na 1000 živorođene djece		7.6	6.8	6.9	6.5	6.4	5.4p
Očekivani životni vijek pri rođenju: muškarci (godine)		71.3	72.1e	72.4e	72.4e	72.4e	72.4e
Očekivani životni vijek pri rođenju: žene (godine)		76.7	77.5e	77.7e	77.7e	77.7e	77.7e

Tržište rada	Nota	2001	2007	2008	2009	2010	2011
Stopa ekonomske aktivnosti (15-64): udio stanovništva starosti 15-64 koje je ekonomski aktivno(%)							
*Stopa zaposlenosti (15-64): udio stanovništva starosti 15-64 koje je zaposleno (%)							
Udio muške radne snage starosti 15-64 koja je zaposlena (%)							
Udio ženske radne snage starosti 15-64 koja je zaposlena (%)							
Stopa zaposlenosti starijih radnika (55-64): udio u stanovništvu osoba starosti između 55-64 koje su zaposlene (%)			31.9	34.4	34.0	33.3	33.6
Zaposlenost prema glavnim sektorima (%)							
Poljoprivreda	9)		19.8	20.6	21.2	19.7	19.6
Industrija	9)		23.0	21.7	21.2	21.9	20.9
Građevinarstvo	9)		9.6	10.8	10.3	9.1	8.0
Usluge	9)		47.5	47.0	47.3	49.3	51.5
Stopa nezaposlenosti: udio nezaposlene radne snage (%)	10)	40.0	29.0	23.4	24.1	27.2	28.0
Udio nezaposlene muške radne snage (%)			26.7	21.4	23.1	25.6	26.5
Udio nezaposlene ženske radne snage (%)			32.9	26.8	25.6	29.9	30.5
Stopa nezaposlenosti osoba starosti < 25 godina: udio radne snage starosti <25 koja je nezaposlena			58.4	47.5	48.7	57.5	57.9
Stopa dugoročne nezaposlenosti: udio radne snage koja je nezaposlena 12 mjeseci ili duže (%)			25.0	20.2	20.0	22.3	

Socijalna kohezija	Nota	2001	2007	2008	2009	2010	2011
Prosječne nominalne mjesečne plate i nadnice (domaća valuta)	11)	408.0	645.0	752.0	790.0	798.0	816.0
Indeks realnih plata i nadnica (indeks nominalnih plata i nadnica podijeljen sa CPI/HICP) (2000=100)							
*Rano odustajanje od školovanja : udio stanovništva starosti 18-24 koje nije završilo srednje obrazovanje, a trenutno se ne obrazuje niti obučava (%)							

Životni standard	Nota	2001	2007	2008	2009	2010	2011
Broj putničkih automobila na 1000 stanovnika			171.8	178.8	180.6	188.6	191.4e
Broj pretplata na mobilne telefonske usluge na 1000 stanovnika		92.6s	637.6	769.9	830.7	784.3	825.8e

Infrastruktura	Nota	2001	2007	2008	2009	2010	2011
Gustina željezničke mreže (linije koje rade, na 1000 km ²)			19.9	19.9	19.9	20.1	
Dužina autoputeva (u hiljadama km)			28	28	35	35	

Inovacije i istraživanja	Nota	2001	2007	2008	2009	2010	2011
Potrošnja na ljudske resurse (javna potrošnja na obrazovanje) u odnosu na BDP (%)							
Bruto domaća potrošnja na istraživanje i razvoj, u odnosu na BDP (%)							
Postotak domaćinstva sa pristupom internetu kod kuće (%)			10.9				

Životna sredina	Nota	2001	2007	2008	2009	2010	2011
*Ukupne emisije stakleničkih gasova, CO2 ekvivalent (tone, 1990=100)							
Energetski intenzitet ekonomije (kg ekvivalenta nafte na 1000 eura BDP-a)							
Udio obnovljive energije u potrošnji električne energije (%)							
Putni teretni transport kao udio u unutrašnjem teretnom transportu (%)		51.0	62.0	60.0	63.0	62.0	64.0

Energetika	Nota	2001	2007	2008	2009	2010	2011
Primarna proizvodnja svih energetske proizvoda (u hiljadama TOE)							
Primarna proizvodnja sirove nafte (u hiljadama TOE)							
Primarna proizvodnja čvrstog ulja i lignita (u hiljadama TOE)	12)				3 629bp	3 476p	
Primarna proizvodnja prirodnog gasa (u hiljadama TOE)							
Neto uvozi svih energetske proizvoda (u hiljadama TOE)							
Bruto unutrašnja potrošnja energije (u hiljadama TOE)							
Proizvodnja električne energije (u hiljadama GWh)			13.0	14.8	15.7	17.1	

Poljoprivreda	Nota	2001	2007	2008	2009	2010	2011
Indeks obima poljoprivredne proizvodnje roba i usluga (proizvođačke cijene, prethodna godina=100)							
Ukupno korišteno agrarno područje (u hiljadama hektara)	13)		1 670	1 679	1 656	1 649	1 684
Stočni fond: goveda (u hiljadama grla, kraj perioda)			468	459	458	462	455
Stočni fond: svinje (u hiljadama grla, kraj perioda)			535	502	529	590	577
Stočni fond: ovce i koze (u hiljadama grla, kraj perioda)			1 104	1 101	1 125	1 109	1 086
Proizvodnja i korištenje mlijeka na farmi (ukupno punomasno mlijeko, u hiljadama tona)			724	737	734	693	689
Proizvodnja usjeva: žitarice (uključujući rižu) (u hiljadama tona, požnjevena proizvodnja)	14)	1 139	1 001	1 329	1 343	1 104	1 119
Proizvodnja usjeva: šećerna repa (u hiljadama tona, požnjevena proizvodnja)							

Proizvodnja usjeva: povrće (u hiljadama tona, požnjevena proizvodnja)	15)	190	254	282	280	286	287
---	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----

: = nije dostupan
- = nije primjenjiv
p = privremeno
e = procjena
b = prekid u seriji
* = indikator Europe 2020

Za FDI su korištene konvencije znakova platnog bilansa. Za FDI u inostranstvu, minus znači ulaganje izvještajne ekonomije u inostranstvu koje prevazilazi njene deinvesticije u datom periodu, dok unos bez predznaka znači da su deinvesticije veće od investicija. Za FDI u izvještajnoj ekonomiji unos bez predznaka znači da je ulaganje u izvještajnu ekonomiju veće od deinvesticija, dok predznak minus znači da su deinvesticije veće od investicija. Fusnota:

- 1) U 2011. metod računanja za BDP je poboljšán i brojke su revidirane.
- 2) 2001. – 2009., Podaci prema NACE Rev 1.1
- 3) Do 2005., predstavljena je stopa rasta maloprodajnih cijena; od 2006. godine i dalje stopa rasta indeksa potrošačkih cijena (CPI).
- 4) Serijski podaci za period januar 2006. - septembar 2011. revidirani na osnovu nove metodologije.
- 5) Kamatne stope za kratkoročne kredite u domaćoj valuti privatnim preduzećima i zadrugama (ponderisani prosjek).
- 6) Stope sredstava po viđenju u domaćoj valuti za domaćinstva (ponderisani prosjek).
- 7) Od 2009. godine rezerve uključuju zlato.
- 8) Na osnovu jedinične vrijednosti indeksa uvoznih i izvoznih cijena za 2011.
- 9) 2005. – 2011., podaci prema NACE Rev 1.1
- 10) 2001., podaci iz Biroa za zapošljavanje.
- 11) 2011., valuta: BAM (konvertibilna marka); uključujući podatke iz Brčko distrikta; neto plata.
- 12) 2009. – 2010., uključena je primarna proizvodnja lignita i mrkog uglja.
- 13) 2007. – 2011., korištena poljoprivredna površina se sastoji od oranica, povrtnjaka, trajnih nasada i stalnih travnjaka kao katastarski podatak (ne kao korištena poljoprivredna površina).
- 14) 2009., uključujući pšenoraž i heljdu.
- 15) Uključujući zelenu salatu i dinje i lubenice nakon 2009.